

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2020

35. ÅRGANG

Modum Historielag

Bli medlem og støtt vårt lokalhistoriske arbeid!
Betal kontingent kr. 100 til bankgiro 2270.03.02087
og få årsprogram tilsendt.

Besøk heimesidene våre www.modumhistorielag.org
Der finner du mye informasjon og historisk stoff.
Følg også Modum Historielag på vår facebookside.

Bestill eldre nummer av **Gamle Modum!**

- Pris kr. 25 pr nummer
- Pris kr. 500 for alle årgangene fra 1986 til 2019
- Bestilles hos sekretæren
- Tematisk innholdsfortegnelse finner du på heimesida

En rimelig gave til enhver anledning!

Det nylig utgitte Modum Leksikon kan du også bestille
på samme måte.

Kontaktadresse e-post: liljatre@gmail.com

Historielagets styre i 2020:

Leder og sekretær: Eva Gundersen,
Bergaveien 2, 3360 Geithus, e-post: liljatre@gmail.com
Nestleder: Tor Arne Vik, Vikersund
Kasserer: Jorunn Stubberud,
Hubrovegen 25, 3370 Vikersund, e-post: bjorunns@online.no
Torhild Grøterud, Vikersund
Signe Thunestvedt, Vikersund
Håkon Fredriksen, Åmot

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2020

35. ÅRGANG

I redaksjonen:

Jon Mamen
Erling Diesen
Aase Hanna Fure
Asbjørn Lind
Andreas Øvergaard
Erling T. Scheen

Gamle Modums adresse:

Jon Mamen
Fjerdingsstadveien 161, 3330 Skotselv
E-post: jon@mamen.no
Tlf. 32 75 30 65 / 924 59 284

ISBN 978-82-999837-7-8

Forsidebilde: Ung Kristian med buss.

Layout og trykk: Caspersens Trykkeri AS, Vikersund, 2020

Innholdsfortegnelse:

KRISTIAN WENDELBOG OG HÅVARD ALTERN: A/S Modumsrutene: Vikersund–Oslo 1927–1994	3	VIDAR BREKKE: Andr. Chr. Røgeberg: Innkjøpspriser i 1906/07	39
ERLING DIESEN: Egil Ranheim	10	UNNI VENKE HOLM: Modumlæreren som ville bli skarpretter	42
ARNT BERGET: Tømmermåling i gamle dager	14	VIDAR BREKKE: «Rytmen»	45
VIDAR BREKKE: Narvesenfamilien på Kaldager i Geithus	16	PER OLE BUXRUD: Kostymehopprenn på Åmot	47
KARI JOHANSEN: Guldbrudeparet Blegeberg <i>Buskerud Blad</i> , november 1912	22	AASE HANNA FURE OG HARRY HANSEN: Minner fra turer med Solheims bilruter	50
UNNI VENKE HOLM: Skolehus i Vassbonn	24	INGAR HELLERUD: Den glemte hoppbakken	52
VIDAR BREKKE: «St. Olafs Borg» på Tangen	28	JON MAMEN: Jordmødre på Modum 1822– ca. 1940	54
JON MAMEN: Knud Stud i Vassbonn	29	ANDREAS ØVERGAARD: «Drammensvassdragets Farborgjørelse»	58
ARNT BERGET: Øderuds oppfinnelse revolusjonerte veivedlikeholdet	32	ANDREAS ØVERGAARD: Markedsundersøkelse vedr. kanal mellom Drammen og Hønefoss, september 1851.....	60
ARNT BERGET: Historier fra Hjermundrud	33	ARNT BERGET: Bestefar og barnebarn blåste av Stryken bro	65
ARNT BERGET: Løpsfenomenet Johannes («Josse») Kopland	34	GRETHE HØLEN: Livet langs den gamle riksveien fra Stuten til Bålettbakken	66
PER OLE BUXRUD: Margit Hermansen – en kulturinstitusjon på Åmot	36		

Gamle Modum beklager feil.

I artikkelen «Modum private realskole» i Gamle Modum 2019 skrev vi at lærer Margrethe Christensen var bestyrer ved skolen i 23 år. Det riktige er 27 år. Takk til Aage Hansen som gjorde oss oppmerksom på feilen.

Feilen forekommer i overskriften på s. 47, i teksten på side 48, venstre spalte, linje 6 og i bildeteksten på side 48. Feilen er blitt rettet i den digitale utgaven på www.modumhistorielag.org

Kristian Wendelborg og Håvard Altern:

A/S Modumsrutene: Vikersund–Oslo 1927–1994

DTBB-fotografen Reidar Halden tok dette bildet til reportasjen 17. desember 1994, som markerte at Modumsrutene var overtatt av NSB Biltrafikk. Fra årsskiftet 94-95 skulle Kristian Wendelborg ta i bruk sykkelen for å komme på jobb. Kona Gerd så ham vel avsted. Gerd og Kristian drev Modumsrutene sammen. Kristian ble født inn i bedriften. Gerd kom mer og mer med etter at de giftet seg i 1962. Hun var en krumtapp, viktig for at hjulene skulle gå rundt. Hun hadde hånd om kontordrift, regnskapsføring, ruteopplysning og renhold av bussene. Noen år kjørte hun til og med skoleruta med den lille ti-seteren. Gerd gikk bort i august 2019, i sitt 85. år.

Hvem etablerte selskapet?

Det var Vikersundmannen Bernhard Krona den eldre som stifta aksjeselskapet Modumsrutene i 1927. Det gjorde han i samarbeid med Schøyens Bilsentraler i Oslo. Bernhard Kronas sønnesønn med samme navn, bedre kjent som Busse, fortsatte eget firma med lokalrute på Østmodum, for det hadde ikke A/S Modumsrutene konsesjon til. Busse drev kombinert person- og godstransport, og hadde ansvar for mjølketransporten som da foregikk i spann, fra gårdene til meieriet i Vikersund. Da Busse ville slutte med buss i 1966, ønska NSB å overta konsesjonen, men den blei tildelt A/S Modumsrutene fordi selskapet allerede betjente samme strekning.

Helt fra starten av hadde Krona med seg Asle Wøllo (1899–1990) fra Vikersund som sjåfør. Wøllo arbeidet i busselskapet hele sitt yrkesliv, og fikk ifølge sønnen Alf en to års forlengelse til 72 års alder på grunn av en feil fra Biltilsynets side. Han skulle egentlig slutta å kjøre passasjerer 70 år gammel.

I tillegg til Krona og Bilsentralenes eier M. O. Schøyen sto følgende bak A/S Modumsrutene ved starten i 1927:

- Bussjåfør Albert Amundsen fra Øst-Modum, far til Solveig Amundsen og altså svigerfar til Bonsak Borgen som bodde på Brekke. Amundsen kjørte for Krona.
- Bussjåfør Ivar Aaser fra Oslo – kjørte for Schøyen.
- Ingeniør C. F. Luhr hos Schøyen, som seinere ble direktør i Ottadalens interkommunale busselskap.
- Niels Lassen, direktør hos Schøyen.
- Alf Chr. Lund, sekretær i Rutebileierforbundet.

Arne Wendelborg – Modumsrutenes leder i 42 år

Arne Wendelborg fra Oslo, komponistens sønn, var født i 1892 og blei en kjent idrettsmann, med medlemskap i idrettsforeningen Frigg. Han var med på laget da Frigg vant NM i fotball i 1914 og 1916, og var dommer i cupfinalen 1917 – visstnok den første cupfinalen som ble spilt på grasbane. Som soldat i H. M. Kongens Garde blei han satt til å lære kronprins Olav (1903–1991) å hoppe på ski. Både kronprinsen og hoppelæreren deltok i Holmenkollrenn.

Arne Wendelborg blei i 1925 ansatt i Schøyens Bilsentraler. Han arbeidet som sjåfør på Nordstrandsruta. Da Bernhard Krona døde i 1929, blei Arne Wendelborg bedt om å flytte til Vikersund og overta som leder i A/S Modumsrutene. Han fortsatte som sjåfør, men var samtidig selskapets daglige leder i 42 år, helt fram til han døde brått i 1971. Kona Astrid arbeidet mye i bedriften, helt uten betaling. Det var hun som betjente telefonen, og som sto for mye av renholdet i bussene. Hun var født 1908 og oppvokst på en plass ved Gamle Kirkevei Vikersund-Heggen, som datter av skomaker August Andersen.

Heller ikke til seg sjøl tok Arne Wendelborg ut

På stigtrinnet til Modumsrutenes sytten seters Cadillac sitter Arne Wendelborg med sin sønn Kristian, sin sveigerinne Hjørdis Wåme og sin kone Astrid. Passasjerer inne i bilen er Arne Wendelborgs far Kristian.

mye lønn, men han kjøpte gradvis aksjer i bedriften og var i 1971 eier av 50%. Familien trodde han eide hele selskapet, for slik hadde han alltid disponert.

Ved overtagelsen i 1971 kjøpte Arnes sønn Kristian også Schøyens Bilsentralers halvpart. Ved årsskiftet 1994–95 solgte Kristian bedriften til NSB bilruter og blei ansatt der, sammen med de andre som da var ansatt i Modumsrutene.

Kalde busser på dårlige veier

I begynnelsen var det altså to ansatte og én buss i A/S Modumsrutene. Ruta som selskapet betjente, var Oslo–Sandvika–Sollihøgda–Sylling–Vikersund, i alt 77 km. De to første årene var ruta innstilt på vinteren, fordi brøytinga med hesteplog var for dårlig. Etter hvert utførte bussen selv en vesentlig del av brøytinga med frontmontert plog. Det var ikke bare populært blant bøndene, som dermed fikk dårlig sledeføre – men om våren var det greit at bussbrøyta vei ble tidligere snøbar.

Til å begynne med var Oslobussen en Cadillac Cabriolet 1916-modell, med sju seter. Den var veldig kald om vinteren. Arne Wendelborg blei plaga av gikt og ba kurbadlegen Hans Haavik om hjelp. «Jeg skal koke deg så kjøttet løsner fra beina», sa doktoren. Haavik hadde tilnavnet «Vassplasken» og var berømt for allsidig bruk av bad og for svært tydelig tale. Wendelborg blei frisk av varmtvannskuren.

På 1920- og 1930-tallet holdt deler av Østmodumsveien en standard som var lite tilfredsstillende, spesielt sett fra et buss-synspunkt. På Gulsrud gikk bygdeveien gjennom gårdstunene. Flere av gårdene hadde hestevandring som drivkraft for treskeverket. Når det foregikk tresking, var veien delvis stengt og bussen måtte vente.

natorkretser hvilke
ener, men da skul-
dere elektrifiseret.
kunne da koste ialt
da ca. 121,000 kr.
nom grunnerstat-
el tenke at inte-
ydet gratis stol-
der ikke blev noen
av betydning?
smettet bør det ik-
stning for stolpe-
av skulpterene ydet
lavpennettet og
grunnerstatninger.
Jo utgiftene redu-
kunne strømprisen
arde kunne foren-
etter en pris av
1 lys og 180 kr. til
80 watt pr. person.
kes 59,5 watt pr.
al 50 watt. I Egge-
nte bedre forbruk
der er flere hotel-
bygget som Hol er
sitt pr. person, men
sitt. Elev forbruket
a så med kraftgr-
vander Uebermann,
en av Eggedal står
på forsløpningen av
den at fylket byg-
i det bil vanskelig
me komme fram.
bi skrøkker for be-

Med de 60.000 kr. i ryggen skulde
det ikke bli mer enn omkring 70.000
kr. til hele lysnettet, eller ca. 70 kr.
pr. innbygger i utgifter, og det skul-

ke både bokstavelig og figurlig at
det sannelig er på tide at det blir
alvor med litt opplysning deroppe!
JON.

God vei rundt hele Tyrifjorden?

**Øst-Modumveien, det manglende ledd,
forlanges utbedret av Foreningen Øst-
Modum Vel som blev stiftet lørdag.**

Den 29. januar var det tillyst
massemøte på Fjordvang til dannel-
se av en velforening for Østmodum.
Det viste sig å være stor interesse
for saken. Der kom mange flere enn
salen hadde sitteplasser til.

Møtet blev åpnet av gårdbr. Arne
Altern som ønsket vel møtt og for-
talte at det var Truls Tandberg, Erling
Scheen og han selv som stod for
innkallingen.

Det var de umulige veiforhol-
dene som hadde fått dem til å op-
fordre satsningene til å slutte sig
sammen for å søke å skaffe forbe-
dringer.

Altern skisserte så arbeidsopp-
gavene for en slik forening. Først og
fremst var det om å gjøre å få løst
veiprosjektet, men det var, og vilde
sikkert bli, nok annet å ta fatt på
også.

En opgave var det f. eks. å ar-
beide for utvikling av hagebruket på
Østmodum.

Til møteleder blev valgt Altern.

Derpå vedtok forsamlingen enstem-
mig å danne Østmodum Velforening.

Som styre blev valgt Arne Altern,
Truls Tandberg, Arne Wendelborg,
fru Ingeborg Brecke og fru Gunda
Granum. Som revisorer: Petter Berg
og Petter Tandberg.

Efter valgene blev det en inter-
essant meningsutveksling om vei-
forholdene.

Truls Tandberg påpekte at
det var den smale, krokete og bak-
kete veien som hadde mest skyld i
at brøttingen blev gift og under det
snøfallet for jul. Vi måtte derfor
arbeide for å få myndighetene til å
sette den i skikkelig stand.

Gudbr. Granum nevnte betyd-
ningen av at stedets befolkning ord-
ner med grunnavståelse og gjerde-
hold ved krav om velanlegg.

Andreas Knive vilde sendt veien
på museum, hvis det hadde vært
mulig. Det var parsellen Melåen-
Gulsrud dette gjaldt.

Arne Wendelborg fortalte
interessante ting om virksomheten
fra velforeningene omkring Oslo.
Han gav flere eksempler på hvordan
folk ved å stå sammen hadde tvun-
get myndighetene til å ta hensyn til
sine berettigede krav på bedre kom-
munikasjoner. Han fremholdt at
Østmodum er blandt de vakreste
strøk i landet og allikevel er det lit-
ten turisttraffikk der. Dette er bare
veiens skyld.

Det blev enst. vedtatt å rette en
henstilling til de kommunale myn-
digheter om veien, og denne fikk
følgende ordlyd:

«Som bekjent har denne del av
bygden i de senere år vært i sterk
utvikling tross utilfredsstillende vel.
Denne trafikeres nu daglig av 2 bil-
ruter, Vikersund—Oslo og Vikers-
sund—Kimmerud. Sistnevnte kjører
også melk og gods og har fra ifjor
dessuten overtatt postrutene. Om
sommere har veien også stor gjen-
nengangstrafikk.

Men den er ikke bygget for slik
kjøring. Den er så smal at møting
overalt er vanskelig og mange ste-
der umulig. En hindring er også den
bratte Gåserudbakken og den tran-
ge passasjen gjennom Gulsrudgår-
dene hvor dessuten å hestevandring-
er stenger fremkomsten.

Om vinteren blir brøttingen vans-
skelliggjort fordi veien er for smal
og for bratt. Denne vinteren har

usannhet hvis en forfatter hevder
han kan arbeide under en rus, og jeg
viker ikke tilbake fra å si det er rent
barneprat å påstå at utkastet, det
opprinnelige, kan utføres av en, full
mann.

En kroppsarbeider av dem som
har et meget enkelt arbeid kan mul-
ligens bære en rus under arbeidet,
selv om naturligvis også han kom-
mer til å levere slettere arbeid enn
andre. For spesialarbeidere og ånda-
arbeidere er alkoholen umulig. Et
beruset hode er som et hus hvor det
hvert øieblikk går en skring, og jeg
vilde aldri ha tillit til en mann som
ikke holder alkohol og arbeid ute
fra hverandre.

Røde Kors hjelpe- arbeid i China.

Jeg vil gjerne få minne om Nor-
ges Røde Kors Innsamling til de
norske legestasjonene i Kina. De fle-
ste av dere har sikkert i radio hørt
Norges Røde Kors presidents op-
fordring om å hjelpe. Husk at det
er ikke bidragets størrelse det gjel-
der, men at vi alle er med. La oss
her i Drammen vise at vi gjerne vil
være med å hjelpe disse stakkels
ulykkelige.

**For Drammens krets av Norges
Røde Kors.
Anna Orning.**

Liste er utlagt i «Fremtiden»
ekspedisjon, og bidrag kan også
sendes direkte til fru Orning.

som bekjent veien vært blokkert i
flere dager så rutebline ikke har
kommet frem. Posten heller ikke.
melkekom ikke til meieriet og sko-
ler måtte stenge. Dette skaffet folk
ubehageligheter og økonomisk tap,
men blokaden kunde lett blitt skjeb-
nsvangere også, ved å umuliggjøre
overføring av sykke til sykehus.

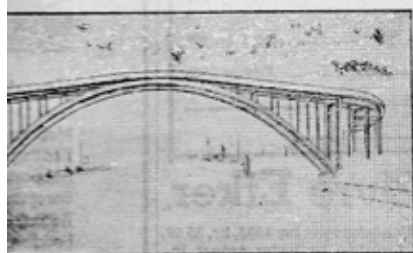
Modums forbindelse med nabo-
bygdene blir utbedret på alle kan-
ter, mot Lier undtatt.

Derfor må denne stå for tur nu.
Vi venter at det blir gjort all mulig
fortgang med ombygning av veien
og at denne gjøres slik at den fylles
de krav fylket stiller for overtage-
lse.

Det er om å gjøre å få rettet på
de verste manglene til å begynne
med og vi tillater oss derfor å gjøre
det erede formannskap og berede-
styre særskilt oppmerksom på vei-
stykket Melåen—Gulsrud, som vi vil
be om å få stukket og beregnet så
snart som mulig. Vi går ut fra at
de beregninger som foreligger er
blitt foretatt.

Styret i foreningen vil gjerne
samarbeide med myndighetene om
ordning av grunnavståelse og gjerde-
despærsmål.»

Fra flere i forsamlingen blev det
henstillet til styret å skaffe rede på
resultatet av undersøkelsen av den
døde eie som i vinter blev funnet i
Gulsrudskogen.

dets største buebru

100 meter
penn.

Oppkjørselen til buespennet fra beg-
ge sider blir utført som en vanlig
buebru på søller. På fastlandet
danner den, på grunn av den ellers
altfor bratte stigning en sving, som
i høi grad bidrar til å gi bruas ellers
vakkre linjer et originalt og elegant
utseende.

Brua bygges av entreprenørene
A/S Høyer-Ellefsen, Oslo, og A/S
Stoltz, Rothing & Co., Haugesund,
i fellesskap, for Haugesunds kom-
munens regning, og vil koste ca. kr.
750.000.

Dette usignerte møtereferatet som er klippet fra Fremtiden 1. februar 1938, er identisk med referatet i Buskeruds Blad samme dag, så det er nok skrevet og sendt begge avisene av en møtedeltaker.

Fedrene til denne artikkelens forfattere, Arne Wendelborg og Arne Altern, gikk sammen om å påvirke myndighetene til å få lagt veien ovafor gårdene, altså der den ligger i dag. Øst-Modum Vel, som de to var med på å stifte, tok også initiativ til å få lagt veien i en lang slakk bakke fra Melåa ved Fjordvåg opp til Kampen — nå kjent som Gåserudhallinga. Tidligere gikk veien langs stranda et stykke innover fra Fjordvåg og så ei bratt kneik rett opp til gårdstunene på Gåserud.

Erling T. Scheen, som dreiv møbelfabrikk på Gulsrud, var stor gods-transportkunde hos A/S Modumsrutene. Noen klaget til Samferdselsdepartementet over at bussen konkurrerte med jernbanen. Scheen ble med Arne Wendelborg til et møte med samferdselsministeren. Kristian Wendelborg har hørt at Scheen slo spaserstokken sin i statsrådets bord for å understreke at han mente alvor, da han slo fast at han aldri hadde sett noe tåg på strekningen.

Hovedkvarter på Tangen

Arne Wendelborg kjøpte i 1937 et hus ved krysset Heggenveien/Øya-veien som hadde vært snekkerverksted. Han ominnreda det til garasje for to busser. Seinere var det i ei årrekke bensinstasjon her. I 2020 er det på dette stedet kontor for Knive Energi, solarium og bilvaskehall, og ei sjøbetjent pumpe for biodiesel.

Etter krigen var det mangel på bussmateriell. Da kjøpte Arne Wendelborg tre tyske lastebiler av merket Büssing, med sikte på ombygging. Disse var avanserte for sin tid, med selvjusterende luftbremses. En av dem

ble ombygget til buss. Det skjedde hos A. W. Iversens Karosserifabrikk i Lier.

En Volvobuss innkjøpt ny i 1938 ble i 1940 rekviert av okkupasjonsmakta og brukt til troppetransport blant annet i Nord-Norge. Bussen gikk 90.000 km i tysk tjeneste, men heldigvis med en allsidig kompetent sjåfør fra Nittedalsruta. Han het Voll, og han vedlikeholdt Volvoen godt. Den var fullt kjørbare ved tilbakelevering i 1942.

A/S Modumrutenes Scania 1968-modell (bygd hos A.W. Iversens karosserifabrikk i Lier) brukes fortsatt når pensjonistene i Schøyens Bilsentraler er på tur. Bildet er tatt da bussens femtiårsjubileum ble feira med en Vikersund-tur sommeren 2018 – i bakgrunnen er nye boligblokker under bygging. Dette er den største bussen som Kristian Wendelborg har kjørt gjennom Krøderbaneundergangen på veien til Vikersund Bad. Da rutetraséen i 1976 blei flytta fra Sollihøgda i Hole til Tranby i Lier, måtte Modumsrutenes busser omlakkeres for å unngå forveksling med andre busser i trafikk over Tranby.

Etter krigen fikk Arne Wendelborg naboen, det mekaniske verkstedet Bunæs & Heier i Øyaveien, til å bygge om Volvobussen. Dette verkstedet holdt til i det huset som arkitekten Sigmund Heier bygger om til bolig. Sigmunds far Thorvald Heier var sveisekyn-dig og hadde tidligere arbeidet på HØKA (Hønefoss karosseri), så det var han som hadde hovedansvar for å bygge om Volvoen.

Volvobussen blei såpass stor at en måtte utvide verksteddøra for å få den ut. Bussen hadde da sitteplass til 34 passasjerer og var i bruk som rutebuss til den langt seinere blei overtatt av Geithus Idrettslag. «Jeg er redd foreningen fikk lite glede av den. Far fikk den utstyrt med en åttesylindra Studebaker-motor som var altfor svak», forteller Kristian Wendelborg.

Tyskbygde garasjer på Vestre Vikar

Etter SS-okkupasjonen av Vikersund Bad 1943–45 sto det igjen noen store brakkebygg som tyskerne hadde brukt som garasjer. De tre garasjeplassene nærmest Krøderbanen fikk Arne Wendelborg leie til sine busser. Dermed fikk A/S Modumsrutene fast endestasjon på Vikersund Bad i mer enn tjue år. Ordningen varte til bussene blei for store til å komme gjennom jernbaneundergangen.

Tre av A/S Modumsrutenes veteraner fotografert foran den femti år gamle bussen i 2018: Fra venstre Hans Langeland, Alf Wøllo, Kristian Wendelborg.

Også før krigen var Vikersund Bad bussholdeplass, men da bare ved behov. Modum Bad, som den gangen også var et kurbad – dog med drift bare om sommeren – hadde samme ordning. Når ett av badene hadde gjester som ville reise med bussen, blei de henta. Når bussen hadde badegjester med seg fra Oslo, blei de kjørt helt fram. Kristian Wendelborg er i dag usikker på hvor lenge ordningen varte, men er sikker på at det må ha vært til slutten av 1980-åra.

Den største bussen Kristian Wendelborg har kjørt helt fram til Badet på Vestre Vikar, var en Scania fra 1968.

Han minnes et samarbeidsforhold preget av god vilje og rimelige priser. A/S Modumsrutene betalte tre kroner pr døgn for garasje til tre busser – og Kristian tror at også elektrisk energi var inkludert i leia. Om vinteren ble både motorene og bussinteriørene holdt varme med strøm. Til gjengjeld fikk medlemmer av familien Haavik reise gratis til og fra Oslo.

At Vikersund kino lå nær der veien til Vikersund Bad (i 2020: Haaviks vei) kryssa jernbanen, bød på noen utfordringer. Når det onsdags- og søndagskvelder var kinoforestilling, hendte det at en bussjåfør måtte inn for å rope på noen som hadde parkert bilene sine slik at bussene ikke fikk svingt.

To ganger opplevde Kristian nestenulykker samme sted. Den ene inntraff en gang Vikersund Bad hadde juleferie og veien ikke var brøytet. En badegjest fra Oslo kom ei uke for tidlig, men ville bli kjørt helt fram. Langs jernbanen hadde toget nettopp laga

brøytekanter, og bussen blei sittende fast på tvers av toglinja. Kristian løp i djup snø opp til Badet og fant det stengt, men Alida Haavik Nilsen var heldigvis tilstede. Hun løp inn i leiligheten og ringte til stasjonen. Et tog som nærma seg blei stansa i tide. Kristian måtte ha hjelp av en servicebil for å komme løs.

En annen gang sto han ved garasjen og hørte signalet som varsla om tog. Den gangen var det ikke bom på stedet. Badets gårdsbestyrer Martin Berge kom med varebilen da signalet hadde vart en stund, så ikke lyssignalet og svingte opp – nøyaktig i tide. Toget sneia bilen. Martin kom helskinna fra det, men kjørte oppskaka ut på gartner Weils jorde rett på oppsida av Krøderbanen, og måtte puste ut litt før han kunne kjøre videre.

Stor helgetrafikk

Privatbilenes tid begynte i Norge for alvor i 1960, da privatbilsalget ble frigitt. Før 1960 var Oslorutas trafikk i høy grad konsentrert i helgene og med mange ukependlere som passasjerer. Garasjene på Badet var derfor gjennom uka oppholdssted for busser som på ukedagene ikke var så mye i bruk. Garasjene var da også arbeidssted for bussjåfører som dreiv med enklere vedlikehold mens de venta på sitt egentlige arbeid som vesentlig foregikk i helgene. «Lufttrykket i hjula blei kontrollert daglig», sier Kristian Wendelborg med et smil.

Mandag–fredag gikk det i disse åra buss fra Vikersund kl. 0730 med retur fra Oslo kl. 1700. Da lørdag også var arbeidsdag for de fleste, dog med omtrent halv dag, var det bussavgang fra Oslo lørdager kl. 1415 (gjerne tre busser) og kl. 1700 (to busser). Retur fra Vikersund søndag kl. 1800 og kl. 2010.

Stoppestedet Skaret kafé var lenge populært blant busspassasjerene både på ruta Hønefoss–Drammen og på Oslo–Vikersund. Der var det kaffe og brus, kaker og is å få kjøpt. Anna Niskinn som dreiv kafeen kom fra en plass nær Sollihøgda som het Niskinn. Etter hvert blei færre interessert i å ta pause på Skaret. Da foretrakk A/S Modumsrutene å kjøre forbi og dermed forkorte reisetida med ti–femten minutter. Dette skjedde ca. 1971.

Kristian Wendelborg – ung sjåfør

Kristian Wendelborg er født i 1934 og har kunnet manøvrere en buss siden han var åtte år gammel. Aase Hanna Fure (født 1936) var nabo til knottfabrikken som Anton Fure dreiv under krigen. Aase husker at hun som seksåring var imponert over åtteåringen som kjørte dit for å hente drivstoff, og som måtte kjøre stående fordi han var for kort til å rekke pedalene når han satt. Arne Wendelborg så mer praktisk enn prinsipielt på det, og barnearbeidet ble aldri påtalt av politiet.

Kristian kjørte ikke buss med passasjerer før han tok bussførerkort i 1955, 21 år gammel. Da kom han

Denne artikkelen

Denne artikkelen er blitt til på initiativ av Aase Hanna Fure og i samarbeid mellom Kristian Wendelborg og Håvard Altern. Håvard har også samla stoff fra andre kilder – og fått alt i hop kontrollert av Kristian. Hans sønn John Arne som arbeidet i selskapet noen år før det ble solgt til NSB, har også deltatt i kontrollen. Dessuten bygger artikkelen på kapittelet om A/S Modumsrutene i boka «Vi er gode busser med hele Buskerud – NRF avdeling Buskerud 50 år 1928–1978».

fra to års militærtjeneste med befalsutdanning og løytnants grad. Mot slutten av militærtjenesten opplevde han noe av et nervesammenbrudd på grunn av stressende oppgaver, men som bussjåfør under farens ledelse ble han helt frisk uten noen behandling.

Ti år tidligere, som 11-åring, hadde han fast lørdagsoppdrag med å kjøre tom buss fra Vikersund til Skaret nedenfor Sollihøgda. På lørdager var det færre passasjerer fra Vikersund til Oslo enn motsatt vei, så det var nødvendig å få kjørt en tom buss til Oslo i dagens løp. Arne Wendelborg var med på turene, og fra Skaret til Oslo var det han som satt ved rattet.

På en slik tur sommeren 1945 satt Arne i baksetet og røyka sigar, da bussen fra Vikersund møtte Kongen like ved Skaret. Majesteten var på tur i åpen bil med sjåfør og med damefølge – og med politieskorte i egen bil rett bak. Veien var smal og Kristian måtte rygge et stykke for å få sluppet den kongelige skysen fram. Haakon VII smilte bredt og vinket til den purunge sjåføren – og politifolka hadde annet å konsentrere seg om.

Minneverdige medarbeidere

En annen spennende opplevelse var det den mangeårige Wendelborg-medarbeideren Asle Wøllo som sto for. Wøllo arbeidet i selskapet helt fra starten, altså før Wendelborg tok over som leder i 1929. Han arbeidet mest som billettør, men også som sjåfør, og var vant til å kjøre buss med førerettet på høyre side. Bussene hadde norsk karosseri på chassis av svensk fabrikk. I Sverige var det den gangen venstrekjøring, så høyreratt var standard.

Da den aldrende Wøllo brått måtte tilpasse seg kjøring med venstreratt, kjørte han så tett på stabbesteinene at hans yngre kollega Oddvar Skretteberg som var passasjer på høyre side i bussen, blei skikkelig skremt – men det gikk bra. (Til yngre lesere: Stabbesteiner var noe som før autovernets tid sto øverst i bratte veikanter, som sikring mot utforkjøring.)

Wøllo kunne være litt av en spøkefugl. Om morgenen den 1. april 1950 hadde han fanga opp at Aftenpostens aprilspøk handla om mulighet for gode

A 15163, en Scania Vabis 1951-modell, står i dag på Sporveismuseet i Oslo.

Foto: Lasse Bjur Olsen

Inne i A 15163 ser vi at sjåføren satt på høyre side i en buss bygget på svensk chassis på 1950-tallet. Bak sjåføren var det et smalt sete til billettselgeren.

kjøp på Vinmonopolet denne ene dagen. Avisa skreiv at polet solgte vin billig til kunder som møtte opp med egen emballasje. Dette førte til at noen butikker i Oslo solgte alt de hadde av bøtter og spann. Aprilspøken 1950 står som Aftenpostens mest vellykte.

Wøllo formidla lureriet videre til en østmoing som skulle til Oslo, og tilbød seg å hente spann til passasjereren hos svigerfamilien som bodde tett ved veien på Gulsrud. Det ble gjort – og det var et spann med hull i, som aldri ble levert tilbake. Denne passasjereren skal etter sigende aldri ha tilgitt Wøllo.

Ei dame som vokste opp på Østmodum og reiste mye med Oslobussen i unge år, minnes at svingen ved Skaret, der Ringeriks-

veien gjennom Lier møtte hovedveien Oslo–Hønefoss, var så trang at billettøren Wøllo måtte ut og assistere sjåførene med trafikkdirigering.

Som jentunge var denne dama betatt av Modumsrutenes kjekke unge sjåfør Ingar Hæhre og neide høflig når hun hver dag på vei til skolen møtte Oslobussen. Hun blei nådeløst erta for dette av ei jevnaldrende jente med sans for rim: «Jeg kunne ikke la være å forelske meg i Hæhre.»

Dag Kristian Hæhre, som er tredje generasjon trafikkklærer i Vikersund, har i *Bygdeposten* fortalt om sin morfar Ingar at han starta trafikkskole hjemme i stua i 1953. Det var tolv år før Vegtrafikkloven ga bestemmelser om trafikkopplæring. Som sjåfør på Oslobussen så Ingar Hæhre tydelig behovet for opplæring, slik at trafikanter klarte å samhandle. Som sin datter Marit og sin dattersønn Dag Kristian var Ingar Hæhre opptatt av trafiksikkerhet.

A/S Modumsrutenes siste år

På Kristian Wendelborgs morforeldres tomt mellom Øyaveien og Heggenveien (der Tom Bakken driver Vikersund Bilsenter i 2020), bygde A/S Modumsrutene under Kristian Wendelborgs ledelse bussgarasje i 1979–80. Kristian bygde bolig for seg og familien oppå garasjen. I 2020 bor Kristian Wendelborg i et hus som han og kona Gerd sjøl fikk bygd i 2001, på en naboeiendom som også Kristians morfar kjøpte.

I 1976 blei Osloruta lagt om til å gå via Tranby. Dette var vurdert også tidligere, men Arne

Wendelborg ønska den gangen ikke noe konkurranseforhold til Lierbussen, så ideen blei droppa. Da omlegginga likevel skjedde, var det fordi flyttinga av industribedriften Kværner Eureka fra Oslo til Tranby medførte et daglig behov for tre busser på den strekningen, betalt av bedriften. Askerruta, Lierbussen og Schøyens Bilsentraler samarbeidet om det prosjektet. Da overgangsperioden var slutt og disse passasjerene skulle betale sjøl, fikk Modumsrutene konsesjon på denne strekningen. NSB kjørte også ruta Vikersund–Tranby–Oslo noen år etter at Modumsrutene var overtatt.

Kristian Wendelborg den eldre

Om Kristian Wendelborg den eldre står følgende å lese i Store Norske Leksikon – og disse opplysningene kan sønnesønnen bekrefte: «Kristian Wendelborg, født i Øvre Eiker, norsk komponist. Organist ved Sagene kirke i Oslo i perioden 1898–1933. Skrev en rekke populære korsanger. Hans melodier til Bjørnsons *En ungdom som er sterk og sunn* og påskesalmen *Å salige stund uten like* er blitt folkeei.»

Sønnesønnen supplerer leksikonet med at farfar også var lærer, med utdanning fra Asker seminar. Dit gikk han på sine bein fra Vendelborg ved Hokksund, hvor han vokste opp. Lærergjerningen foregikk ved Møllergata skole. Blant elevene hans der var Einar Gerhardsen (1897–1987), seinere leder av Arbeiderpartiet og statsminister.

Norske korsangere har reist et gravminne over sangkomponisten Kristian Wendelborg den eldre på Vår Frelses gravlund i Oslo.

Foto: Stig Rune Pedersen/lokalhistoriewiki.no.

Asle Wøllo (1899-1990) er her fotografert av nevøen Knut Wøllo på bussmuseum i Minneapolis, USA. Asle Wøllos barnebarn Kjersti, som har skaffet bildet, forteller at det er tatt på tidlig 80-tallet: «Tre av hans søsken utvandret til Amerika på 20-tallet. Dette er hans første besøk i USA. Den ene søsteren hadde han ikke sett siden hun reiste.»

Foto: Knut Wøllo

Bildet viser Ingar Hæhre med døtrene Anne Marie (til venstre) og Marit.

Foto: Privat

Erling Diesen:

Egil Ranheim

Første gang jeg hørte om Egil Ranheim, jobba han som bas på et av lagene som sprengte tunnelen i Kaggefossanlegget like etter krigen. Andre gang jeg traff på ham, jobba han på Drammenselvans Papirfabriker – «Drammensælva». Her var han de første årene bas for «Ranheimgjengen», tre karer som jobba med stein, jord og betong. Foruten basen sjøl besto gjengen av Karl Sønsteby og Tormod Formo. Siden gikk Ranheim over til å jobbe som mekanisk reparatør på fabrikken. Etter hvert skulle vi alle få høre adskillig mer om Egil Ranheim.

Egil som ny ordfører i Modum, 1979.

Foto: Engell, Åmot

Slekt

Egil Solin Ranheim blei født 3. september 1923 i Vinje i Telemark. Foreldre var anleggsarbeider Edvin Ranheim, opprinnelig fra Frei på Nordmøre og hustru Sara Eivindsdotter f. Edland, fra bygda Edland i Vinje. Allerede da Egil var liten, flyttet familien til Modum. Først bodde de på Berganstua ved Butjern ved veien opp til Gruveåsen. Seinere flyttet de til Bøen-skolen, og i 1929 opp til Øvre Pukkverket. Familien fikk fire barn til, to sønner og to døtre. Egil

begynte på Bøen skole og fikk den legendariske Jacob Andreas Samuelsen som lærer. Gruveåsen var en populær boltreplass for alle ungene.

Ut i arbeidslivet

Etter endt folkeskole og konfirmasjon bar det ganske raskt ut i arbeidslivet for Egil, som vanlig var i arbeiderfamilier den gang. Han jobba en del sammen med faren på forskjellige steder, på veiarbeid på Huseby i Oslo og på et kraftanlegg i Lesja i Gudbrandsdalen. Vi befinner oss nå under krigen, i 1942. Fra Lesja blei Egil av okkupasjonsmyndighetene tvangssendt helt opp i Glomfjord i Nordland, til et smelteverk. Han kom seg likevel raskt derfra, og jobba på veianlegg i Nord-Trøndelag ei kort tid. Så jobba han i to år i tunneler i Skorovass gruver, også i Nord-Trøndelag. Da var den store kraftutbygginga i Hallingdal begynt, så han dro til Holsanlegget.

Stortingsmann Egil Ranheim på sin gamle arbeidsplass: Drammenselvans Papirfabrikk/Union på Geithus.

Foto: T.H. Skotaam

Til Sverige og England under krigen

Men raskt etter frykta han tvangsmobilisering og stakk i august 1944 rett og slett over til Sverige, som så mange andre gjorde. Han blei, som alle nyankomne, forhørt av de norske myndighetene på flyktingemottaket Kjesåter. De fant åpenbart ut at han var en bra kar. Han blei sendt over til England og innrullert i Kystartilleriet. Der blei Egil til krigens slutt.

Da han kom hjem, var et kraftanlegg også i gang i Modum, Kaggefossanlegget. Her jobba Egil Ranheim som tunnelbas til i 1948. Da dro han til Slemmestad som jernbinder på et anlegg i forbindelse med sementfabrikken. Han jobba der til i 1951.

Familie

Egil Ranheim gifta seg 4. mars 1950 i Heggen kirke med Aslaug f. Bakke fra Geithus. De bygde hus på Sevalsjordet i 1953. Egil gravde sjøl ut tomta med full kjeller. Det hadde visst tatt på ryggen. Her fikk de fire barn, Knut, Helge, Eva og Marit. Og her blei de boende.

Tillitsmannen

Som nevnt begynte Egil Ranheim på «Drammensælva», det var i 1951. Den største anleggjobben han fikk ansvaret for der, var i 1956 å sprengte ut plass for en ny Papirmaskin 4 – PM 4 – eller «Fir'ærn,» som «gutta på gølvet» sa.

Det tok ikke lang tid før arbeidskameratene på Drammensælva oppdaget hva som bodde i Egil og valgte ham til formann i Geithus Fagforening. Deretter kom det ene tillitsvervet etter det andre, i Modum kommune og i Buskerud fylkeskommune. Han blei medlem av representantskapet i Kongsberg Våpenfabrikk og Raufoss Ammunisjonsfabrikker. Han satt i nesten tjue år i styret for Drammensælvas eier, A/S Union, først som ansattes representant, så som Statens representant og deretter innvalgt av aksjonærene. Han satt i styret for Modum Sparebank. Egil Ranheim blei valgt til medlem av styret i Norsk Papirarbeiderforbund. Han var formann i Buskerud Arbeiderparti og medlem av Arbeiderpartiets landsstyre. Han var varamedlem til Arbeiderpartiets sentralstyre.

I sistnevnte egenskap representerte han noen ganger Arbeiderpartiet sentralt. Det kan nevnes at i 1979 var Egil Ranheim i Israel på vegne av Arbeiderpartiet og Venner av Israel. Han plantet trær i en skog oppkalt etter Trygve Bratteli. I mange år etter krigen var Israels Arbeiderparti dominerende i sitt land, og det var nær kontakt mellom våre to lands arbeiderpartier.

Som formann i Buskerud fylkesskolestyre på slutten av 1970-tallet jobba Ranheim for å få en videregående skole til Modum. Bygda fikk Rosthaug videregående skole i Åmot, nå Buskerud videregående skole. Modums ungdommer måtte i tidligere tider dra til Drammen eller Hønefoss for å få videregående utdanning. Etter hvert kom det også en videregående skole i Hokksund.

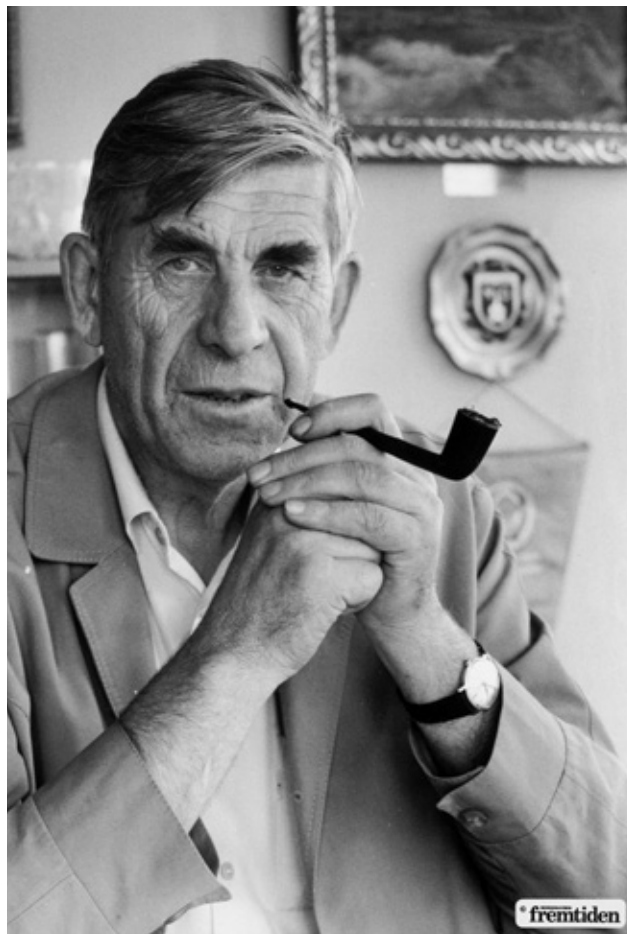
På det ene nominasjonsmøtet etter det andre talte Modum Arbeiderpartis utsendinger for å få Egil opp på sikker plass på Buskerud Arbeiderpartis Stortingsliste. De lyktes ikke helt med det. Uten noen som helst forkleinelse for de representanter som Buskerud Arbeiderparti sendte til Stortinget på 1960- og 1970-tallet, så veit alle som har deltatt i nominasjonsprosesser at foruten kandidatens kvalifikasjoner så teller geografi og «kjøttvekta». Her har Modum hatt et handikap. Modum ligger midt mellom de tre byene i fylket. Disse har flest stemmer og forsyner seg først. Dessuten skal dalførene i fylket, som regel Hallingdal, ha en representant. Høyest opp kom Egil Ranheim ved valget i 1969. Da blei han første vara-

representant. I denne perioden møtte han fast på Stortinget fra mars 1971 og ut perioden, i over to år. Først møtte han for en representant som blei utnevnt til statsråd, deretter for en representant som avgikk ved døden. Egil Ranheim var først medlem av Finanskomitéen, deretter av Landbrukskomitéen.

Ordføreren

Det er først og fremst som ordfører at godt voksne lesere av *Gamle Modum* husker Egil Ranheim. Han blei første gang valgt inn i Modum kommunestyre i 1963. Etter valget i 1967 – «kvinnekuppvalget» – blei han valgt inn i formannskapet. Han blei gjenvalgt i 1971 og 1975. Etter valget i 1979 blei så Egil Ranheim valgt til bygdas ordfører. Han blei gjenvalgt i 1983 og 1987. På slutten av siste periode måtte han trekke seg på grunn av sviktende helse.

Arbeiderpartiet hadde flertall i kommunestyret i hele Egil Ranheims ordførerperiode. Det betød at alle viktige saker blei avgjort på Arbeiderpartiets gruppemøter før kommunestyremøtene. Ranheim blei etter hvert berømt for å lede svært korte kommunestyremøter. Sakene var jo avgjort på forhånd, og prat i det vide og det breie hadde han liten sans for. Det kan vel hende at opposisjonen blei litt frustrert fra tid til annen.

Ordfører Egil Ranheim på sitt kontor med sin faste følgesvenn «Pipa».

Kjell Rasmus Steinsvik (styreformann Blaafarveværket), Kong Olav den 5, Egil Ranheim (ordfører i Modum), Ragnar Christiansen (fylkesmann i Buskerud). Bildet er tatt under 20-årsjubiléet for Stiftelsen Modums Blaafarveværk 20. september 1988.

Foto: Birger Moen, Bygdeposten

Mange viktige saker var oppe i Egil Ranheims ordførerperiode.

I hele sin ordførertid var han opptatt av sysselsettingssituasjonen i bygda. Spesielt jobba han hardt for ny virksomhet etter at Katfos Cellulosefabrik ble nedlagt. En plastbedrift kom i gang og var i virksomhet i flere år. Siden er det kommet annen virksomhet på den gamle fabrikktomta.

Også eldreomsorgen var en viktig sak for Ranheim. Geithus fikk sitt bo- og dagsenter i 1986. Dette fikk en beliggenhet nær torget. Pensjonærene kunne rusle den korte veien til kiosken, banken og butikken, treffe gamle kjente og slå av en prat. Også Vikersund og Åmot fikk sine bo- og dagsentra. Modumheimen i Åmot ble utvida.

På Rolighetsmoen fikk Geithus sin første kommunale barnehage, og det kom en barnehage på Gustadmoen.

Ranheim var opptatt av at kommunen skulle drives effektivt. Sammenligninger mellom kommuner viste at Modum var av de mest effektive. Kanskje hans bakgrunn fra industrien, både som arbeidstager og som styremedlem, bidro til dette. Hans gode samarbeid med rådmannen, Kristian Linnerud og seinere med etterfølgeren Magne Gåsemyr, var nok også viktig i denne forbindelse.

Det ble investert adskillige millioner i vannforsyning og i avløpsanlegg i denne perioden. Det er ting som ikke synes, men som er avgjørende for et velfungerende samfunn.

Teknisk sentral på Nedmarken ble åpna i 1981. Ranheim var formann i byggekomitéen en. Året etter ble Modumhallen åpna. Han ledet byggekomitéen der også.

En av sakene som også kom opp i Ranheims ordførertid, var jeg litt engasjert i. Modum er jo en betydelig kraftkommune. Men fossene er utbygd hver for seg. Kunne en få mer ut av det med en samordna utbygging? NVE finansierte og Buskerud Energi – hvor jeg jobba den gangen – utførte en plan. Den gikk ut på å slå en tunnel fra toppen av Kaggefossen til nord i Bergsjø med en kraftstasjon omtrent i Kroka. Så en lang tunnel fra Vassbånn til nedafor Døvikfossen med en sidetunnel inn på denne fra toppen av Haugfossen, og med en kraftstasjon i Døvika. Jeg drøfta planen med Egil Ranheim. Han smatta på pipa og stilte en del meget relevante spørsmål. Men denne planen ble kanskje litt for drøy selv for den gamle tunnelbasen og «kraftsosialisten». Planen forutsatte dessuten et samarbeid mellom Buskerud Energi og Drammens elverk. Sistnevnte var ikke interessert i noe samarbeid, og planen ble lagt i skuffen. Der blir den nok liggende.

En annen stor sak ga derimot tellende resultater. Ekteparet Steinsvik, som kom til Modum til Morud Bruk, observerte at det sto igjen en og annen bygning etter Blaafarveværket, og oppe i Skuterudåsen var det gruveganger og store åpne dagbrudd etter virksomheten som ble nedlagt i 1898. Familien Steinsvik mente dette burde tas vare på og utvikles til et museum. Egil Ranheim, som hadde hatt Gruveåsen som leikeplass, syntes at dette var et fint initiativ, og støttet tanken. Nå er det ingen grunn til å legge skjul på at den meget initiativrike Kjell Rasmus Steinvik fra tid til annen agerte på en måte som vakte reaksjoner blant deler av bygdefolket. Det kom til konfrontasjoner der Egil Ranheim måtte gå inn som mekler. Nå er dette for lengst historie, og vi kan bare konstatere at «Modums Blaafarveværk» er blitt en stor suksess.

Egil Ranheim med sin kone Aaslaug. Bildet er tatt under 20-årsjubiléet for Stiftelsen Modums Blaafarveværk 20. september 1988.

Foto: Signe Dølen, Privat

Sammen med skiflygingsbakken i Heggenåsen har det satt Modum på kartet.

I 1987 var det 150 siden vi fikk loven om lokalt selvstyre i Norge. Det skulle markeres i alle kommuner. En komité skulle forberede feiringen i Modum.

Skolesjefen Olav Sørensen var med der og foreslo at det skulle utgis ei bok om industriens historie i bygda. Ranheim tente på forslaget, i det han skal ha uttalt at i Modums historie «står det jo bare om bønder og prester». Resultatet blei historikeren Eli Moens bok «Ei bygd, tre elver». Det blei standardverket om Modum som industribygd.

Alle kommuner med respekt for seg sjøl må ha et kommunevåpen, så også Modum. Det blei utlyst en konkurranse, og det kom inn mange forslag. Et forslag fra før nevnte Olav Sørensen og Ovid Kvisterøy vant. Deres forslag var også basert på kommunens tre elver, Drammenselva, Snarumselva og Simoa.

Kulturhuset i tilknytning til Rådhuset i Vikersund kom i 1991, på slutten av Ranheims ordførertid.

Det blei bestemt i Ranheims ordførertid at Modum skulle ha en svømmehall, noe større enn den 12,5 meters hallen ved Stalsbergskolen fra 1965. Faktisk hadde Egil Ranheim allerede da vært formann i byggekommiteén. Naturlig nok ville både Åmot og Vikersund ha noe så fint. Da framsto jo Geithus som et helt logisk geografisk kompromiss, men Ranheim vurderte også andre alternativ før konklusjonen blei Furumo i Geithus. Åpningen av Modums svømmehall fant sted først etter at Ranheim var gått bort. Frigjort varme fra nedfrysingen av vannet på skøytebanen ved siden av ledes rett inn i badeanlegget og varmer opp badevannet. En meget lønnsom samlokalisering. Så kom det også en friidrettsbane på Furumo.

Som nevnt måtte Ranheim trekke seg på grunn av sviktende helse i sin siste ordførerperiode. Han døde 29. juni 1992. I Modum Arbeiderpartis hundreårsberetning ga hans varaordfører og etterfølger som ordfører Odd Flattum denne omtalen av Egil Ranheim:

«Egil var langt mer enn en stor politiker. Han var en kjernekar tvers igjennom. Sterk og ubøyelig når det var nødvendig, mild og vennlig når noen trengte hjelp og trøst, lojal og trofast når noen trengte en å stole på, og alltid beredt til å stille opp når noen kalte på han. Elsket av familien, beundret av sine politiske medarbeidere og respektert av alle uansett stand, status eller politisk tilhørighet.»

KILDER:

Eva Ranheim og Roy Paulsen, datter og svigersønn,
Beate Ranheim, barnebarn
Tidligere ordfører Odd Flattum
Tidligere skolesjef Olav Sørensen
Leif Hellerud: *Folk og boplasser rundt Skuterudåsen*
Olav Sørensen og Arne Fossum: *Modum Arbeiderparti 75 år*
Rolf Torgersen m fl: *Modum Arbeiderparti 100 år*
Wikipedia, Stortingets hjemmesider
Riksarkivet, Statsarkivet
Bygdeposten, Fremtiden, Drammens Tidende, Arbeiderbladet

Tømmermåling i gamle dager

På fløyholders trefløy ble stokkenes dimensjoner notert.

Foto: Arnt Berget

I 1940- og 50-åra foregikk det mye tømmermåling i mitt nabolag, og vi ungene møtte opp for å sikre oss merker etter merkeøksene. Oppkjøperne hadde forskjellige merker, og det gjaldt å ha flest mulig i samlinga. Dessuten var det ofte noen artige historier å høre, for målerne farta rundt i Modum og nabokommunene og var på en måte nyhetsformidlere i distriktet. Måleren (også kalt anameren) ropte skurtømmerets lengde i halvmeter og toppmål i centimeter, ofte med litt syngende stemme og lange vokaler. Stikkeren (fløyholderen) gjentok på samme vis, før han noterte stokkens dimensjon. Det kunne være spesielle uttrykk i stedet for tall. Siden ni og ti høres ganske likt, ble det ropt Peis i stedet for ni. Ble det ropt «Peis, barting halv» for eksempel, så betydde det at stokken var ni halvmeter lang og hadde et toppmål på tjuetre og en halv cm.

Når det gjaldt sliptømmer, ble stokkens volum i liter ropt opp. Etter hvert som vi ble større, kunne vi få jobben med å «slå på» merkeøksene og tjene noen kjærkomne kroner. Måleren hadde også ei lita øks (knappøks) som han slo et rundt straffemerke (knapp)

i stokken med. Dette ble gjort hvis stokken var veldig krokete og hadde råte eller tenar. Det hendte også at en stokk ble straffa hvis det var satt igjen mye bark eller kvist. Hver knapp han slo på, betydde at stokken var straffa med en halv lengdemeter. På skurtømmer ble straffemerket slått på i toppenden av stokken, mens det ble merket i rotenden på sliptømmer.

Det kunne bli servert dram på velta og middag etterpå

Da jeg starta med tømmerhogst, barka vi alt tømmer. Det var viktig at det ikke satt igjen bark eller kvist på stokken. Det var også en plikt for hoggeren å være med på måling av det tømmer han hadde hogd. Da var det å stå i den ene enden av tømmerlunnen og lempe og tilrettelegge stokkene for måleren, sammen med en annen hogger i andre enden av lunnen. Var det spesialtømmer, måtte alle stokker være fri for snø og is, og alle måtte snus så måleren kunne oppdage eventuelle feil. Tømmeret skulle måles på fallende kant, det vil si slik det lå, men her gjaldt det å være kjapp til å vende breidsiden opp.

For skogeierne gjaldt det å stå på «godfot» med tømmermålerne og noen møtte opp på målinga for å skjenke måler og fløyholder. Traktering i form av dram på velta og middag om kvelden med godt drikke til, i håp om raus måling, var ikke uvanlig. Men kontrollmåling i etterkant kunne komme, så de fleste målerne var nok måteholdne med å gi godt mål. Det hendte også at sliterne som sto og lempa tømmer hele dagen, ble bedt med, men det hørte til sjeldenhetene.

En gammel tømmermåler fortalte om en leverandør som prøvde å få målt inn de samme tømmerstokkene to ganger. Han hadde dradd ut flere merka stokker fra en lunne og hogd ut kjøpermerkene. Stokkene dukka opp igjen i en ny lunne ved neste tømmermåling og ble gjenkjent av måleren og vraket. Dessuten ble knappøksa flittig brukt resten av dagen.

Måling på Flakk: Fra venstre Oddvar Bolstad, skogeier Per Korsbøen, fløyholder Thoresen, annammer Flathus, Ola Gulsen og Medrud.

Foto: Arnt Berget

Matpause: Skogeierens kone har kommet med mat til målergjengen. Foran sitter Thure Lund, Medrud, Sigrid Korsbøen og tjenestejenta Marie Alstad. Bak står Oddvar Bolstad, fløyholder Thoresen, Ola Gulsen Ødegården og annammer Flathus.

Foto: Arnt Berget

Skogeieren protesterte ikke, men hadde kremta fælt hver gang knappøksa ble brukt. En annen skogeier hadde en gang ymta frampå at hvis det ble god måling, skulle det bli skikkelig fest etterpå. God måling ble det også, for måleren satte klaven løst på stokken, slik at hver stokk fikk en halv cm ekstra tverrmål. Skogeieren fulgte nøye med på målinga med et fornøyd glis, men det han ikke visste, var at måler og fløyholder hadde gjort en avtale. Fløyholderen noterte nemlig hvert tverrmål en halv cm lavere enn måler ropte.

Tømmerhandel og måling har foregått i 1000 år i Norge

Ingen kilder kan gi sikre opplysninger om når fløting, merking og måling av tømmer tok til, men vi vet at allerede for tusen år siden begynte folk å sette sitt merke («Vidarmark») på tømmer som kom drivende inn i fjæra. Det ble brukt rivjern til å rispe inn tall og bokstaver i hver enkelt stokk. Vi vet at omkring år 1000 var Norge det eneste land som solgte tømmer til England, og at hvert skip som ankom havna Billingsgate måtte svare en tømmerstokk i toll. Det ble behov for måling og kvalitetsbedømmelse som kjøperen måtte betale for. Dermed ble det etablert en form for tømmermåling, selv om denne neppe svarte til det vi nå forbinder med uttrykket. På 1200-tallet er betegnelsen «måltimbr» brukt om tømmer med et bestemt mål, og «langvidr» ble brukt om bygningstømmer og Norge hadde handelsforbindelse med Flandern og Nord-Tyskland. Erik Magnusson gav ved privilegiebrev av 31. juli borgere av Hamburg rett til uhindret å laste trelast. Ellers var det ofte vanlig at utlendinger måtte betale toll til kirkens prost på kongedømmets vegne når de lasta trelast.

De første målingene foregikk langs vassdraga

Det var elvene som bragte tømmeret ut til kysten og etter hvert fram til oppgangssagene som vokste fram langs disse. Derfor foregikk hovedsakelig mesteparten av tømmermålinga langs vassdraga. Tømmeret ble gjerne lagt i flakk langs elvene for at det skulle tørke fortere og flyte godt. Kom flommen tidlig, kunne det bli ganske hektisk, for måling og merking måtte være i orden før tømmeret ble slått til vanns. Fram til 1960-åra hadde tømmermålinga vært meget arbeidskrevende og hadde foregått med svært få forandringer fra slutten av 1700-tallet. Den foregikk hos leverandørene og oppkjøperne hadde hver sine målere fram til 1909 da Drammensvassdraget Tømmer-maalerforening ble stifta. Denne hadde som formål å tilveiebringe en betryggende og ensarta måling for kjøper og selger, men målerne ble fremdeles lønna av kjøperne.

Først i 1960-åra kom de store forandringene i tømmermålinga, da denne stort sett ble flytta fra skogeiers leveringssted til kjøpers tømmermottak. En del tømmer ble fremdeles målt ved skogsbilvei, men etter hvert med mindre mannskap. Merkeøksene forsvant etter hvert, og hele lunnen ble påført leverandørens registreringsnummer. Samme mann både målte og stakk, og det var en mann i hver ende av lunnen som løfta stokkene og la dem til rette for måler. Største lengde på tømmerstokken ble forandra fra 18 halvmeter til 16, og man kutta ut halve cm når det gjaldt stokkens diameter. Men det var fremdeles fastmassemåling som ble benytta (hver enkelt stokk ble målt). Etter hvert overtok vektmåling og FMB-måling mer og mer, og i dag er det fotowebmåling som gjelder. Fra flere kameraer går bildene inn i pc og ligger lagra til måler tar dem opp. Slik at teoretisk sett kan en måler sitte i sin egen stue og vurdere hver enkelt stokk i tømmerlassene.

Vidar Brekke:

Narvesenfamilien på Kaldager i Geithus

Motstandsfolk

Mange har nok hørt om Sverre Emil Narvesens innsats under 2. verdenskrig. Hans navn står på bautasten på Heggen som en av de falne fra Modum under 2. verdenskrig. Mindre kjent er det at store deler av familien Narvesen var aktive motstandsfolk. Det er jo en selvfølge at virksomheten under 2. verdenskrig måtte foregå i det skjulte, men at familiens innsats er så lite kjent etter krigen, må skyldes at de som var aktive under krigen, normalt sa lite eller ingen ting om dette selv. Randi Hansen, datteren til Ernst Narvesen, sier at de helst ville glemme det som hadde vært og arbeide for å bygge opp igjen og se optimistisk framover.

Sverre Emils familie

Sverre Emils far, Bernt Theodor Narvesen (1867–1955) ble født i Sandsvær. Theodor giftet seg i antatt 1892 med Anna Elise Wilhelmine f. Werner, født i Kristiania (1873–1956).

Faren Bernt Theodor var i 1894 papirfabrikkarbeider ved Tinfos papirfabrikk, som hadde startet opp det året. I 1897 fikk han jobb som maskinfører ved Drammenselvans papirfabrikk på Geithus. Familien flyttet da til Geithus og bosatte seg i fabrikkarbeiderboligen «Tomten» 43/5, som tilhørte fabrikkens. I denne boligen bodde det i 1900 hele 25 personer. Familien bodde i fabrikkarbeiderboligen til 1904, da Bernt Theodor kjøpte eiendommen «Kaldaaker» 45/3 av Berthe Klausen for kr 6000.

Familien ble etter hvert ganske tallrik. Viggo Waldemar ble født i 1892, Hilda Elise i 1895, Hedvig Dagmar i 1897, Alfild i 1901, Ernst Vilhelm i 1904, Ingrid Marie i 1908, Hjalmar Henry i 1911, Bjarne Arnfinn i 1913, Rolf Werner i 1916 og Sverre Emil i 1918. Familien besto nå av to voksne og ti barn. Barna var svært evnerike. Foreldrene skjønte nok at det var viktig at de fikk utdanning. Det var imidlertid ikke alltid like lett å få farens lønn på Drammenselven papirfabrikk til å strekke til. Men som vi skal se, var

Eiendommen «Kaldaaker» 45/3 i 1937/38. Huset ble antakelig bygd rundt 1900. På grunn av feil i det elektriske anlegget brant huset i 1940. Tyskerne brukte grunnmuren til det nedbrente huset som stilling da de kom til Norge.

Foto: Privat

det flere av barna som – selv etter dagens målestokk – tok meget høy utdannelse. Flere av barna engasjerte seg i idretten. Hjalmar ble ansett som en av de beste på A-laget til Geithus i fotball rundt 1930. Bjarne var en svært habil skihopper.

Aktive motstandsfolk under 2. verdenskrig

Under 2. verdenskrig var foreldrene, Bernt og Anna, og barna Bjarne, Rolf, Sverre, Hilda, Hedvig og Hjalmar aktive i motstandsarbeidet. På spørsmål om hvorfor motstandsarbeid ble så viktig for store deler av familien, har Randi Hansen, datteren til Ernst, svart at: «Familien har vært, og er kjent for å ha sterk sjøtillit, så når en fremmed makt kom hit, var det en naturlig reaksjon med motstand».

Hilda Elise Narvesen (1895–1981)

Hilda var kurer for brødrene Sverre og Rolf. Hun reiste hyppig mellom Geithus og Oslo for å hente kodede meldinger som skulle sendes til London fra sendere i Geithus. Dette var svært risikabelt. Hun kunne ha risikert dødsstraff om hun var blitt tatt av tyskerne. Meldingene fikk hun fra flere kilder i Oslo, også fra broren Hjalmar, som arbeidet ved Oslo havn. Det hendte også at broren Sverre sendte med Hilda «bestilling» på forskjellig typer informasjon. Hun bodde i 1941 i Gabelsgt. 47B sammen med søsteren Hedvig. De bodde på samme adresse i 1946. Begge arbeidet for et firma som het P. M. Jensen. Hilda giftet seg i 1947 med snekkermester Kristian Adolf Kristiansen. Hilda fikk ingen barn. Hilda og Kristian Adolf er begge gravlagt på Vestre gravlund i Oslo.

Hedvig Dagmar Narvesen (1897–1981)

Hedvig var som sin søster Hilda kurer for brødrene Sverre og Rolf. Også hun reiste hyppig mellom Geithus og Oslo med meldinger. Hedvig var i 1944 kontordame i Oslo. Hun ble imidlertid arrestert og overført til Grini 11. juni 1944. Hun hadde fangenummer 11339. Hedvig satt nesten ett år på Grini. Hun ble ikke løslatt før 7. mai 1945. Hedvig Dagmar var ikke gift. Hun døde i 1981 og er gravlagt på Heggen.

Hjalmar Henry Narvesen (1911–1946)

Hjalmar var fabrikkarbeider og spilte på A-laget til Geithus i fotball rundt 1930. Han var ansett som en av de beste spillerne Geithus hadde. Han flyttet til Prof. Dahls gt. 18 i Oslo 1. juni 1934. Han arbeidet under 2. verdenskrig som bokholder ved Oslo havn. Han bidro med meldinger om tyskernes trafikk på Oslo havn til søstrene Hilda og Hedvig. Hjalmar bodde i 1946 i Lakkegata 15a. Han var da speditør. Han giftet seg med husmor Gunvor Bergljot f. Wølneberg (1917–1995). Gunvor ble arrestert og overført til Grini 22. juni 1944. Hennes fangenummer var 11529. Hun ble løslatt fra Grini 4. oktober 1944. Gunvor Bergljot og Hjalmar Henry hadde en sønn, Bjørn født i 1941. De er begge gravlagt på Vestre gravlund i Oslo.

Bjarne Arnfinn Narvesen (1913–2003)

Foto: Privat

Etter gjennomført militærtjeneste, befalsskole og gymnas begynte Bjarne på teknisk høyskole i Darmstadt i Tyskland i 1938. Da krigen brøt ut, måtte han avslutte studiene i Tyskland. Bjarne var en meget habil skihopper for Modum Skiklubb og fikk blant annet 18. premie i Holmenkollen i 1937.

Bjarne deltok ved kampene på Mustad og Bråstad ved Gjøvik i aprildagene i 1940. Han var dessuten en naturlig leder for norske styrker som tok opp kampen mot tyskerne under deres felttog videre oppover på Østlandet. I Hunndalen stoppet Bjarne og hans mitraljøsegjeng et tysk angrep. Han og folka han ledet måtte imidlertid trekke nordover og havnet i Saksumdalen, hvor Bjarne ble tatt til fange av tyskerne.

Etter 14 dager i fengsel på Lillehammer ble han sluppet fri og reiste da til Trondheim, hvor han fortsatte studiene ved NTH fra august 1940. Tyskerne blokkerte imidlertid skolen i 1943, og han måtte avbryte studiene til høsten 1945. Bjarne var også med i områdestaben i område 1411 av Milorg i Modum. I en periode ved årsskiftet 1942/43 var han leder av Milorg i Modum. Hans dekknavn var «Bjarne Hansen».

Bjarne flyktet til Sverige på sin 30-årsdag, 20. august 1943, sammen med sin gode venn og studiekamerat Henry Haddeland. Tre dager tidligere hadde tyskerne hatt rassa ved høyskolen i Trondheim og hatt både Bjarne og Henry inne til avhør. Flukten foregikk med sykkel til Selbu, derfra til fots til

svenskegrensen. I Sverige ble han med i de norske politistyrkene som ble opprettet et par måneder etter at han kom til Sverige. Med sin bakgrunn som utdannet befal i Norge før krigen, ble han sendt til Uppsala på offiserstrening. Det tok ikke lang tid før han ble kompanisjef for norske polititropper ved feltartilleriets tredje bataljon i Baggböle i Sundsvall. Kompanisjefjobben hadde han i nesten to år fram til freden kom. Bjarne var transportsjef for toget med polititroppene som kom fra Sverige til Trondheim 10. mai 1945.

Bjarne fullførte studiene ved NTH i 1946. Etter studiene begynte han i 1947 ved Borgeng fabrikk på Ringerike. Han begynte så ved Raufoss Ammunisjonsfabrikk i 1951, hvor han hadde en rekke oppgaver. Fra 1959 arbeidet han med internasjonale rakettprosjekter. Som 70-åring arbeidet han fortsatt som konsulent ved Forsvarsdivisjonen på RA. Han reiste da verden rundt for å skaffe RA kontrakter.

Bjarne ble tildelt Norges Vels medalje for lang og tro tjeneste i 1982.

Bjarne giftet seg med Ruth f. Kleven. Familien bosatte seg i 1951 på Raufoss. De fikk barna Sverre og Signe. Bjarne Narvesen ble i 1946 tildelt St. Olavsmedaljen med ekegren for personlig innsats for Norge under 2. verdenskrig. Bjarne er gravlagt på Gjøvik.

St. Olavsmedaljen med ekegren.

Foto: Wikipedia

Rolf Werner Narvesen (1916–2002)

Foto: Privat

Rolf gjennomførte ingeniørvåpenets befalsskole fra 1934. Han deltok i krigshandlingene i april 1940. I mai 1940 reiste han tilbake til Geithus, der han ble en del av Milorg i Modum. Han hadde dekknavn «Rolf Hansen».

Rolf ble med i det illegale arbeidet i 1940. Han flyttet til Oslo i mai 1940. Her fikk han direkte forbindelse med sambandssjefen i Hjemmefrontens ledelse, Jacob D. Sømme. Denne kontakten endte med at Rolf ble forespurt om han ville operere en av Hjemmefrontens radiostasjoner. Rolf og en bekjent fra befalsskolen, Per Solnørdal fra Gjøvik, ble etter dette operatører av radiosenderen med kodenavnet «Plover», som var Sentralledelsens radiostasjon for kommunikasjon med London. Oppstarten skjedde i ei hytte innenfor Slakteren i Nordmarka.

Høsten 1942 flyttet de senderen til Geithus. Ved hjelp av bestyreren på Drammenselvans papirfabrikk, Christian W. Hertzberg, ble senderen plassert i bestyrerboligen, som lå like ved jernbanestasjonen. Senderen fikk her navnet «Berit». Etter at kontaktpersonen i Oslo, Jacob D. Sømme, ble arrestert og senere henrettet, fikk Rolf og Per Solnørdal ny kontaktperson. Det var aktuar Henrik Palmstrøm.

Da Solnørdal fra vinteren 1942/43 ikke lenger skulle delta i arbeidet med senderen i Geithus, overtok Rolf alene. Solnørdal ble arrestert i Oslo i januar 1943. Da Rolf fikk vite det, kontaktet han umiddelbart sin søster, Hedvig, slik at hun kunne få

varslet bestyrer Hertzberg. Det kunne jo hende at Solnørdal sprakk under torturen og ville røpe senderen i Geithus. Rolf og Edel Marthinsen f. Bjørkholt (1918–1997), som han giftet seg med i 1943, gikk etter dette i dekning. Hedvig fikk varslet Hertzberg på hans kontor på Drammenselvans papirfabrikker. Hertzberg gikk umiddelbart hjem og varslet sin kone. De ble enige om at han skulle gå i dekning, og at hun skulle bli igjen. Kun minutter etter at Hertzberg kom seg unna, kom Gestapo hjem til Hertzberg for å finne senderen og foreta arrestasjon. Senderen hadde imidlertid Hertzberg fått gjemt, og det endte med at Bergljot Hertzberg ble arrestert 7. januar 1943 og overført til Grini 8. januar 1943. Hun fikk fangenummer 5878. Hun ble løslatt 23. juli 1943.

Rolf Narvesen og Christian W. Hertzberg flyktet til Sverige 29. januar 1943. Rolf ble 24. mars 1943 med et fly fra Stockholm til Skottland. Solnørdal ble etter lang tids tortur og avhør dømt til døden av SS-standrett. Han ble transportert til Grini 17. mars 1943. Dødsdommen ble aldri fullbyrdet, og Solnørdal satt på Grini til freden kom.

Rolf fortsatte med motstandsarbeid fra Skottland (og England) til krigen var slutt. Han kom tilbake til Norge (Sola) 10. mai 1945 og var med på frigjøringa i Stavanger-området. Etter krigen arbeidet han i forsvaret. I statsråd 31. oktober 1958 ble han beordret til stabssjef ved Våpenstaben/Hærens samband. Han ble i statsråd 16. februar 1962 utnevnt til oberstløytnant. Han arbeidet også i en tid for NATO i Paris, senere for NATO i Brussel.

Rolf og Edel fikk en sønn, Terje. De er begge gravlagt i Haslum i Bærum.

Sverre Emil Narvesen (1918–1944)

Foto: Fra boken «Motstandskampen i Modum og Sigdal» – 1940–45

Sverre Emil Narvesen (1918–1944) ble født i Modum. Han var elev ved gymnaset fra 1. september 1936. Han gjennomgikk befalsskole til 6. september 1939. Han var student på Blindern fra 2. februar 1941, hvor han studerte medisin. Han bosatte seg i Oslo fra 18. april 1941.

Sverre tjenestegjorde under nøytralitetsvakten i 1939. Han deltok i kampene i Valdres i 1940, deltok senere i hemmelig etterretningsarbeid i Norge til han våren 1942 ble nødt til å dra til Sverige. Han gikk syv ganger som kurer til Norge og ble 13. november 1942 sendt til Storbritannia. Etter å ha gjort tjeneste i Fallskjermkompaniet i Den Norske Brigade i Skottland, ble han i juli 1943 utdannet som radiooperatør.

I september 1943 ble han sendt til Norge med en selvstendig hemmelig radiostasjon til Oslo-området. Radiostasjonen skulle benyttes til å sende meldinger til London om tyske tropper. Sverre fikk ansvaret for dette arbeidet. Sommeren 1943 ble han kalt til London for å få spesialopplæring som telegrafist. Han fikk også opplæring i bruk av koder, observasjonsprinsipper, gjenkjenn, skipstyper og nærkamp. Alle ekspedisjoner til Norge fra London fikk tildelt egne navn. Ekspedisjonen Sverre skulle lede, ble kalt «Operasjon Grid».

Natt til 9. september 1943 hoppet Sverre ut i fallskjerm over Øståsen. Han hadde med seg utstyr i containere. Vennene Gunnar Raaen og Torger Fosnæs ble oppsøkt, og det ble etablert kontakt med England fra hjemmet på Kaldaker i Geithus. Etter en tid fikk han sendested hos disponent Rasmussen på Katfos fabrikk. Snart flyttet han senderen til Oslo, hvor han fikk hjelp av Aasmund Bakka som bodde i en hybel i Bogstadveien 5b.

Sverre valgte imidlertid i november 1943 å flytte senderen tilbake til Kaldaker i Geithus. Nettverket av kontakter i Oslo var nå utvidet, og han reiste 3–4 ganger i uka til Oslo for å få opplysninger som skulle sendes til London. En venn av familien, arkitekt Larsen, hjalp Sverre. Det gjorde også broren Hjalmar, som skaffet opplysninger om tyskernes aktiviteter på Oslo havn. Søstrene Hilda og Hedvig hjalp Sverre ved å være kurerer mellom Geithus og Oslo.

Randi Hansen har fortalt at tyskerne en dag kom til Kaldaker for å lete etter senderen. «De undersøkte høylåven, men der lå det bare et par høyballer, så de gikk heller inn i fjøset, og brøyt opp en kalve-binge som bestefar hadde laget, med sagflis for isolering. Det var bare sagflis der – senderutstyret til onkel Sverre lå under høyballene!»

«En annen gang var det en tysk offiser som sa til bestemor: «Neu» idet han pekte på en antenne som gikk fra huset til stabburet. Alles neu» svarte bestemor rolig og slo ut med handa mot huset; det gamle huset hadde jo brent tidlig i 1940, så alt var nytt. Kanskje ikke så spesielt, men det krevde mot å være rolig i slike situasjoner.»

I mars/april 1944 begynte tyskerne å sirkle inn senderen – som nå var i Oslo – med sitt peileutstyr. Tyskerne sendte opp et lite, lett fly med peileutstyr. Flyet hadde betegnelsen «Storch». Sverre la merke til tyskeres aktivitet og valgte å flytte til Aasmund Bakka i Bogstadveien i Oslo. Han skjønnte at han måtte finne et nytt sted til senderen. Det endte med at senderen ble flyttet til vennen Gunnar Haarstads rom i 2. etasje i lensmann J. Haarstads eiendom i «Østerhus» i Østensjøveien nr. 15c i Ø. Aker. Sverre sendte daglige meldinger herfra i tiden 2.–15. mai 1944.

Gunnar Haarstad var kurer for XU. Som følge av arrestasjoner valgte han å gå i dekning. Senderen ble etter dette flyttet til Riksrevisjonens kontorer i Victoria Terrasse, hvor Aasmund Bakka var ansatt.

Sydkvartalet av Victoria Terrasse, Vika, Oslo, hvor Riksrevisjonen holdt til. Hovedkvarteret til Gestapo lå i samme bygningskomplekset.

Foto er hentet på Wikipedia.

Tilholdsstedet i Victoria Terrasse lå bare 25 meter fra Gestapo-hovedkvarteret. Det var ikke ideelt, så da Aasmund Bakkas foreldre sa seg villig til å huse Sverre og senderen fra sitt bosted på Spro på Nesodden, forflyttet han seg dit. Men 1. pinsedag 1944 kom moren til Aasmund Bakka til Sverre og fortalte at tyskerne hadde omringet nabohusene. Sverre gjemte da senderen i hagen hos Bakka. Det

Bautaen på Heggen.

Foto: Anne May Dokken

var selveste Gestaposjef Fehmer som ledet jakten på senderen.

Sverre flyttet nå tilbake til «Østerhus» og lensmann Haarstad. Her ble Sverre arrestert 11. juni 1944. Huset var omringet av tyskerne, og Siegfried Fehmer stormet opp i 2. etasje, hvor han antok at Sverre holdt til. Mange av de som hadde hjulpet Sverre med opplysninger, ble arrestert ved denne aksjonen, herunder Kjell Bakke. Tyskerne ville at Sverre skulle fortelle hvor kode-bøkene ble oppbevart, og forhør ble omgående iverksatt, først utenfor huset på «Østerhus», deretter i Bogstadveien. Sverre gjorde et forsøk på å flykte, men ble innhentet av tyskerne. Sverre ble så overført til Akershus festning 12. juni 1944 (fange nummer 9385). Deretter ble han overført til Trandum 30. oktober 1944, hvor han samme dag ble henrettet.

I juni 1945 ble Sverre funnet i en massegrav på Trandum. Gestaposjef Siegfried Fehmer har etter krigen fortalt at Sverre fikk en administrativ dødsdom uten at det var avholdt krigsrett.

Sverre hadde ved arrestasjonen arbeidet uavbrutt i ti måneder med senderen. En helt utrolig prestasjon.

Han ble tildelt St. Olavs-medaljen med ekegren post mortem for sin innsats under 2. verdenskrig. Sverre Emil er gravlagt på Heggen og har navnet sitt på bautaen der.

Etterlatenskaper etter krigen

Dattera til Sverres bror Ernst, Randi Hansen, har fortalt at de i låvebrua på «Kaldaker» – mange år etter krigen – fant sirlig innpakkede falske id.kort som Sverre Emil hadde brukt under krigen. Likeledes fant de en revolver inne i en av tømmerstokkene i tømmerlaftet på låven.

Narvesenfamilien – en bauta verdig

Innsatsen til Narvesenfamilien er enestående. Ikke mange var villige til å utsette seg for slike farer under krigen. Sverre Emil var den som ble hardest rammet.

Han måtte bøte med livet – et større offer kunne ingen bidra med.

KILDER:

Motstandskampen i Modum og Sigdal 1940–45, side 78

I hemmelig tjeneste – etterretning og overvåking i krig og fred v/Gunnar Haarstad, side 36

Korrespondanse med Randi Hansen, Geithus (datter av Ernst Narvesen)

Bygdeposten 20. mars 1971, 16. mars 1976, 30. august 1980, 2. mars 2002 og 8. april 1995

Oppland arbeiderblad 25. februar 1984 og 20. september 2003

Drammens Tidende og Buskeruds Blad 28. desember 1982

Fremtiden 17. mars 1919

Buskeruds Blad 29. desember 1930 og 13. januar 1931

Drammens Tidende 29. juni 1945 og 30. november 1946

Adressebøker for Oslo

Arbeiderbladet 1. november 1958

Kari Johansen:

Guldbrudeparet Blegeberg

Buskerud Blad, november 1912

Foto: Privat

Foto: Privat

Gullbryllup feires torsdag 31. oktober på Sulland gård på Simostranda av fhv. gårdbruker og lastehandler Bjørn Blegeberg og hustru Karoline.

Paret var i anledning dagen gjenstand for mye oppmerksomhet. Der kom en rekke telegrammer og lykkeønskninger fra inn- og utland. Taler ble holdt for gullbrudeparet av pastor Bugge og Kristian Bakke. Gullbrudgommen er født på gården Vestre Blegeberg i Sigdal i 1840.

Gullbruden ble født på Hole gård i Sigdal i 1836. Hun var datter av datter av Hans Gudvangen fra Voss. De kan se tilbake på en lang og virksom arbeidsdag.

I 1867 kjøpte de gården Sulland på Simostranda, hvor de siden har bodd. Gården var ikke i beste forfatning, husa forfalne og jorda vanstelt. Med jernvilje og en aldri sviktende arbeidskraft drev de gården opp til å bli et mønsterbruk etter datidens forhold.

Bjørn dreiv i sin tid en omfattende trelastvirksom-

het. Han eide eller hadde til uthogst i alt 51 skoger rundt om i amtet. Han var også tømmermerker i 16 år.

Samme året som han flyttet til Simostranda, ble han innvalgt i bygdas fattigstyret. Året etter i herredstyret og ligningskommisjonen. Han var medlem av herredstyret inntil han frasa seg gjenvalg og hadde da sittet i 29 år. Han var fast takstmann for Hypotekbanken i 17 år. Formann for Akershus Brannkasseforening for Nykirke sogn i 13 år. Medlem av forstanderskapet for Modum Sparebank, samt medlem av samme banks tilsynsutvalg i 18 år. Han var lagrettsmann, skjønn- og takstmann.

Brudeparet hadde 10 barn, hvorav 4 døtre og 4 sønner som levde opp. Alle blei gift og bodde på gårder i nærområdet. De hadde 41 barnebarn og 21 oldebarn mens de levde. Karoline og Bjørn opplevde også å feire diamantbryllup. Paret bodde nå hos sin nest eldste sønn, Lars Blegeberg, som har overtatt farsgården.

Foto: Privat

1. Hans Blegeberg, i Bjørndalen
2. Lars Blegeberg, på Sulland
3. Karl Killingstad, i Helgerud
4. Helge Bakke, på Fagernes
3. Martha Semmen, f. Blegeberg
6. Kristi Blegeberg, f. Solum
(var på Sulland)
7. Bjørn Blegeberg, på Sulland
8. Kristine Bakke, f. Blegeberg
9. Ragna Blegeberg, f. Thales
(på Tandberg S.)
10. Karoline Blegeberg, f. Hole
(på Sulland)

11. Karen Bakke, f. Blegeberg
(på Fagernes)
12. Rilda Andrea Blegeberg,
f. Bjørndalen
13. Karoline Killingstad,
f. blegeberg, (i Helgerud)
14. Kristi Blegeberg, f. Albjerk
(i Eikebråtan)
15. Elling Semmen, på Sterkaby
16. Kristian Bakke, på Øverby
17. Karl Blegeberg,
i Eikabråtan
18. Anton Blegeberg,
på Tandberg S.

Bjørn og Karolines barn v/Kari Johansen

Karen Marie Blegeberg f. 1864, gift med Helge Bakke f. 1857. De hadde gården Fagernes på Simostranda.

Hans Blegeberg f. 1866, gift med Rilda Andrea Bjørndalen. De hadde gården Bjørndalen i Nedre Sigdal.

Kristine Blegeberg f. 1869, gift med Christian Bache f. 1860. De hadde gården Øverby (midtre) i Nedre Sigdal.

Lars Blegeberg f. 1871, gift med Kristi Solum f. 1871. De hadde gården Sulland på Simostranda.

Bolethe Karoline Blegeberg f. 1873, gift med Karl Killingstad f. 1873. De hadde gården Helgerud i Nedre Sigdal.

Anton Blegeberg f. 1875, gift med Ragna Thales f. 1875. De hadde gården Søndre Tandberg på Simostranda.

Martha Blegeberg f. 1878, gift med Elling Semmen f. 1863. De hadde gården Sterkeby på Simostranda.

Karl Blegeberg f. 1882, gift med Kristi Albjerk f. 1884. De hadde gården Eikebråten på Simostranda.

Skolehus i Vassbonn

Undervisninga før offentlige skolelover

I fjorårets utgave av *Gamle Modum* hadde Mamen og jeg en artikkel om forberedelsene til skolesystemet på Modum. Forberedelsene tok lang tid, 10 år, men så var de også et resultat av den største reformperioden i norsk skolehistorie. Reformene strakk seg over 10-året 1731-1741, og det kom en rekke bestemmelser om lovpålagt konfirmasjon og skolesystem. Det var en milepæl da bygdene tok steget ut av det skoleløse samfunnet.

Så skrev vi i fjor litt om skolestua i Vassbonn. Kommisjonen som var satt sammen i 1742 for å utrede organiseringen av skolen, var begeistret for tanken om et fast skolehus. Det virket som et hus som passet til formålet, sto ledig på det tidspunktet. Jeg har prøvd å finne ut mer.

Det hadde vært undervisningsplikt i nærmere 150 år før reformene kom, uten at det skjedde så mye på skolefronten. Det gjaldt for allmuen på landsbygda, ca. 90 % av befolkningen bodde der. Jeg har prøvd å finne ut litt mer om hva som skjedde og ikke skjedde i denne perioden, og vil begynne med å si litt om hvordan det hele startet.

Kirkeordinans, lov for den dansk-norske kirke etter reformasjonen, utstedt på latin 2 september 1537 av kong Christian 3. Den var utarbeidet av de danske reformatorer, bearbejdet av Johannes Bugenhagen og godkjent av Martin Luther. I 1539 kom en dansk utgave, den såkalte rette ordinans. Kirkeordinansen omhandler gudstjenesten, kirkelige handlinger, valg av prester, prestenes arbeid og lønn, fattigomsorg og undervisningsvesen. Da ikke alle bestemmelser passet for norske forhold, utarbejdet de norske superintendenter i 1604 et utkast til en norsk kirkeordinans, som ble utarbejdet i København og gjort mest mulig lik den danske kirkeordinansen og autorisert som kirkeordinans for Norge i 1607 (Store norske leksikon).

Med denne ordinansen ble det innført undervisningsplikt i Norge.

De første 100 åra skjedde det ikke veldig mye på skolefronten, og heller ikke den første mannsalder på 1700-tallet, i hvert fall ikke i Akershus stift. Om noe, dreide det seg om å lære å lese. Det var opp til prestene og klokkerne. Men i kirkene skjedde det en del etter reformasjonen. Blant annet ble bildetavler i stor grad fjernet og erstattet med teksttavler (katekismetavler) med sitater fra Bibelen og Luthers lille

katekisme. Disse fikk en viss utbredelse fra ca. 1580 – delvis som en konsekvens av teologenes skepsis til bilder, men også som en markering av skriftens og katekismens sentrale betydning i forkynnelsen (Norsk folkemuseum).

Alle Modums kirker fikk katekismealtertavler. Snarums altertavle står i kirken ennå. De har tekst på dansk og latin, fra Bibel og katekisme. Heggens altertavle er flottest, men defekt, en fløy mangler. Den og Nykirkes er på Folkemuseet. Tavlene ble sannsynligvis brukt til leseopplæring og lesetrening. Bøker var dyrt og ikke allemannseie. Det dreide seg om å lære bibelsk tekst. Kravet til en lesekyndig person var at han kunne lese kjent tekst. En må regne med at resultatet ble så som så, og at det var begrenset hvor mange som faktisk tilegnet seg lesekunnskap. For de som ikke var vant med bokspråk (majoriteten av befolkningen), ble nok dette en krevende øvelse. I tilfelle dreide det seg mest om utenat læring. Skriftspråket var dansk, kanskje ispedd litt tysk, prestens tale-mål var antakelig dansk, temmelig fjernt fra modumdialekta.

Peder Hersleb ble ansatt som biskop i Akershus stift i 1731 (til 1737). Da begynte en omfattende og rask reformering av undervisningstilbudet. Han regnes som den fremste byggmesteren til den norske allmueskolen, og en svært myndig person. Hersleb var svært misfornøyd med den opplæringa de unge fikk før første altergang. Han ville ha slutt på den private overhøringa i prestegården, og erstatte den med en offentlig prøving i kirka. Han sa rett ut at heretter skulle det være slutt på at foreldre eller husbonden på landet kom drassende med sønner og døtre når det falt dem inn, og forlangte at presten skulle overhøre dem, enten han hadde tid eller ikke, slik at de kunne gå til alters. Allerede samme år han ble ansatt sendte han ut et hyrdebrev hvor han satte som absolutt krav at de unge måtte kunne lese for å kunne gå til nattverd. Heretter skulle presten undervise og eksaminere de unge en gang i uka i et halvt år. Deretter skulle det være ei prøving i kirka for hele menigheten. Søndagen etter skulle de unge få gå til alters. Han innførte med andre ord konfirmasjon i stiftet i 1732, noen år før den allmenne kom i 1736, som var lovpålagt og gjaldt for hele landet. Dette for at ungdommene, om de ville bli fullverdige deltakere i samfunnet, måtte skaffe seg adgang til nattverden, og bestå kunnskapsprøven de ble satt på.

Altartavle (katekismetavle fra Heggen kirke. Datert 1595.

Foto: Haakon Michael Harriss/Norsk folkemuseum

Prestene mente at det var vanskelig å gjennomføre konfirmasjon når de ikke hadde lærere til å undervise ungdommene. Hersleb var nok mer tilbakeholden når det gjaldt innføring av skole, og han rådførte seg med prestene om hvordan de skulle gå fram. Presteskapet var positive til skole.

Skole var det så smått før den tid, men Tveit skriver at det ikke alltid er samsvar mellom kildene når det gjelder tallet på skoler før 1739. Særlig gjelder dette omgangsskolen. Dette skyldes først og fremst at skole ikke er et entydig begrep. Her gjengis en definisjon på skole i forbindelse med omgangsskolen (Tveit):

Med «skole» er det kravd noe meir enn at foreldra, enkeltvis eller fleire i lag, leigde ein lærar til barna sine. Som nemnt i forgående kapittel var dette inga uvanleg ordning. På den andre sida treng ikkje ein skole nødvendigvis vere grunnlagt ved ein offentlig godkjent fundas eller plan. Men det skal vere ein fast etablert ordning, med eit bestemt skoledistrikt, og der stillinga blei ledig hvis læraren slutta. Skolen kan ha blitt sett i verk av foreldre, eigar(ar) av verk eller bruk, eller av andre. Inntektsgrunnlaget er ikkje tilagt noen roller; det kan vere avgifter eller frivillige gaver. Kravet til bygd med skole nedanfor er at ho hadde minst ein skole, det blir ikkje stilt krav om at skolen skulle omfatte alle barna i bygda.

Han tilføyer at med en såpass vag definisjon av skole og med et kildemateriale som ofte er mangelfullt, sier det seg selv at det kan være vanskelig å avgjøre om en ordning skal kalles skole eller ikke. Hva man legger i begrepet skole og hvordan tilgangen på kildemateriale er, betyr noe for antall skoler man kommer fram til, særlig da hvordan rapporteringen fra presten til biskopen har vært. Hersleb skjerpet inn rapporteringsplikten. Tveit har stilt opp en tabell over prestegjeld i stiftet med omgangsskoler opprettet før 1739. Det er kun 8 prestegjeld hvor man vet med sikkerhet har opprettet omgangsskole, kun én i hvert prestegjeld, og Modum er en av disse 8 hvor det står at det fantes skole før 1732. Tveit nevner Simen Jonsson som lærer i 1731, muligens tidligere. Han hadde klagd på at lønna var dårlig, men presten regna med at den ville øke for han var en flittig lærer. Han var fortsatt lærer i bygda i 1736. Dette dokumenteres ved at han står oppført som skolemester ved sønnen Jons dåp i 1736 i Snarum kirke, bosatt på Olavsby. Tank nevner også Simon Jønsson i forbindelse med at sønnen Jon ble døpt i 1736.

Tveit har også en oppstilling over fastskoler i stiftet. Fastskole var prestenes ideal, men det var nok særlig økonomien som bremset utviklinga av disse, og omgangsskolen holdt stand lenge i Modum, som det er skrevet om tidligere. Den siste omgangsskolen var

Pilterud, nedlagt i 1898. Tabellen over fastskoler viser at 22 prestegjeld hadde fastskole før 1739. Noen bygder hadde mer enn én skole. Til sammen hadde stiftet 27 skoler, fordelt på 17 bygdeskoler (også kalt fastskole eller offentlig skole), 9 verks- og bruksskoler og 1 privat. Modum er ikke med i denne tabellen. Tveit skriver at de fleste bygdeskolene (9 av 10) hadde kort levetid, mindre enn 10 år.

Det er sparsomt med opplysninger om hva som fantes av skoler i Modum utenom det Tank nevner. Men han har noen opplysninger fra langt tilbake. Den eldste er fra 1666. Her skriver han at det hos sorenskriveren på Spone var en huslærer eller skolemester, Gjert Jonsson, 29 år. Han kan ha undervist sorenskriverens yngste sønn. For de som overhode fikk noen form for undervisning var det gjerne slik det foregikk, enten av foreldrene eller noen de engasjerte for å gjøre det. En sorenskriver tilhørte borgerskapet, og de hadde som regel muligheter til å ta seg av ungenes undervisning på egenhånd.

Tank nevner også en annen skoleholder, Olle Schollemester i Vikersund, som levde før år 1700. Han sier ikke noe om hva lærergjærningen besto i. Dette ser ut til å kunne være Olle Andersen Stud, omtalt i Mamens artikkel om Stud-slekta i denne utgaven av *Gamle Modum*. Så nevner han en skolemester i Heggen, Isach Aakesen. Han er oppført som skolemester i kirkeboka, da sønnen Mads ble gravlagt 29. oktober 1719. I åra som kom måtte han følge flere barn til grava. Det er tilføyd Brekke-eie i navnet hans, og det tyder på at han bor på en husmannsplass, under Brekke. At han bor på en husmannsplass betyr ikke nødvendigvis at han var husmann slik vi tenker det med arbeidsplikt for bonden. Dette var en meget omfattende og uensartet sosialklasse, uten at jeg skal komme nærmere inn på det her. Brekke-slekta og mange lærere derfra er det tidligere skrevet flere artikler om i *Gamle Modum*.

Ifølge Tveits tabeller var det altså ingen fastskoler før 1739. Men så var det dette med kildemateriale, hva som ble rapportert og hvordan. I fundasen fra 1742 satte kommisjonen opp at bygda trengte 3 omgangsskoleholdere og 1 fast skole i Vassbonn. I fjor var vi usikre på hvordan det ble med dette skolehuset. Det er fortsatt ikke helt klart, men enkelte kilder tyder på at det ble tatt i bruk eget hus til undervisning. Men som sagt, kildematerialet er sparsomt. Noe er det allikevel funnet.

Det var folksomt i Vassbonn. Det bodde mye sagbruksfolk og håndverksfolk her. Under Ihlen gård lå det en rekke plasser. En av disse var Stalsberg, litt lenger øst for Ihlen, langs Heggenveien. Her var det handelssted fra langt tilbake. Det kan derfor ha vært naturlig å legge et skolehus her, men det første man finner om det er at det sto ferdig skolehus på gården i 1865, som fikk navnet Stalsberg skole, da det ble pålagt å bygge fastskoler etter *Lov om Almueskolevæsenet paa Landet, 16 Mai 1860*. Dette brant ned

på 1880-tallet, og det ble bygd opp et nytt skolehus midt imot Ihlen gård. Det har sannsynligvis stått en plass her under Ihlen fra langt tilbake, og det er neppe tilfeldig at denne tomte ble brukt til nytt skolehus. I fundasen fra 1742 står det at det står et hus på Ihlen-eie som passer til formålet for skolehus. Det kan ha vært på denne tomte. Tank skriver at *tilfellet har levnet oss opplysninger om at det i Vassbotnen var ikke bare skoleholder, men til og med et skolehus*. 28 juli 1744 begravdes ved Heggen kirke *Johan Christianssøn Klæboe, fra Schole-Huuset i Wasbunden, som Scholemester*.

Jeg synes det er av interesse å se litt nærmere på denne skolemesteren og bakgrunnen hans. Det viser seg at slekta hans fikk sterke interesser i trelasthandel og aktivitetene i Vassbonn. Faren ble en betydelig gårdeier i Modum også. Faren, Christian Pedersen Kleboe kom fra Klæbu i Trøndelag. I 1667 ble han ansatt som fenrik ved det Oplandske inf. regiments Modum og Sigdalske kompani. Antakelig gjorde han krigstjeneste under Gyldenløvefeiden, og det formodes at han ble avtaket da krigen sluttet i 1679. Omtrent samtidig giftet han seg med Alhed Sommer fra Vikersund. Etter hennes død i 1700 giftet han seg med Karen Nielsdatter Waale fra Bragernes. Gjennom disse ekteskapene kom han i familieforbindelse med embetsstanden på Modum og den ledende trelasthandlerkretsen i Drammen.

Johan Christian Klæboe var sønn fra Christians første ekteskap, født ca. 1690. Omkring årene 1716-1734 eide og drev han han Furegårdene på Modum. I 1736 finnes han som leilending på Johan Hermansens gård på Natvet. Dette må da etter all sannsynlighet være samme person som Tank omtaler som skolemester på Fure i 1716, og på Natvet i 1735. Johan hadde åpenbart ikke hell med seg i økonomiske spørsmål. En måte å livnære seg på ser da ut til at han kunne drive som skolemester, antakelig ved siden av gårdsdrift. Ca. 1739 ble han utsatt for en ulykke ved at hestene hans ble smittet av en farlig sykdom, snive, og han fikk ingen hjelp av naboer – alle fryktet at hestene deres skulle bli smittet. Følgene ble at han måtte forlate gården. En tid bodde han på Østre Vike før han kom til skolehuset i Vassbonn. En kan da regne med at det allerede var oppført et skolehus der.

Etter foranstående opplysninger ser det ut til at det kan ha vært drevet en form for skole i noen tiår før vi fikk på plass en offentlig skole etter de nye skolelovene på 1730-tallet (offentlig skole startet på Modum i 1750) – og at dette etter hvert for Vassbonns del foregikk i et fast skolehus. Men det er sparsomt med opplysninger, og prestene kan ikke ha regnet det som fastskole, men at det inngikk i omgangsskole-systemet. Det er i hvert fall ingenting i kildene som tyder på noe annet. Det kan ha vært en husmannsplass som ble bosatt av en skolemester, og ikke nødvendigvis en som hadde arbeidsplikt på Ihlen gård, eller et bruk under denne.

Skolehuset som ble satt opp etter brannen på 1880-tallet, fikk også navnet Stalsberg skole, men sto ikke på gården Stalsberg. Det ble tatt i bruk som skole 7. november 1890. Dette ser man ut av offentlige dokumenter ved at matrikkelenhet ble opprettet da. Skolen var i drift til nåværende *Stalsberg skole* ble tatt i bruk i 1923. Dette er altså den tredje skolen som har navnet Stalsberg skole. Skolen som ble nedlagt i 1923, ble deretter kalt *Gamle Stalsberg skole*. Den står der fortsatt i Eikerveien, omgjort til bolighus da kommunen solgte huset til private.

Gamle Stalsberg skole ble den siste skolen i Vassbonn. Det er grunn til å regne med at det er drevet skole i Vassbonn i ca. 200 år, og jeg tror sammenhengende i alle disse åra. Nåværende Stalsberg skole, som ligger veldig nær Vassbonn, runder snart 100 år,

og da kan en regne med at det har vært drevet undervisning på et ganske begrenset område i bygda i nærmere 300 år.

KILDER:

R.Tank: *Modums historie II*, A.Ruud: *Modums historie, IV*
K.Tveit: *Allmugeskolen på austlandsbygdene 1730-1830, 1.3. skolens utvikling*
Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo. 1989
Norsk Slektshistorisk Forening, hefte 24, 1973/1
Diverse nettsteder

Ordforklaring:

Snive, ifølge Store norske leksikon kjent helt fra oldtiden som en smittsom og farlig sykdom som særlig angriper hovdyr, men kan også angripe mennesker. Tidligere utbredt over store deler av verden, forekommer ikke i Norge i dag.

Vidar Brekke:

«St. Olafs Borg» på Tangen

«St. Olafs Borg» i nyere tid.

Foto: Privat

«St. Olavs Borg» 25/6 på Tangen i Vikersund har en spesiell historie. Navnet er videreført i leilighetskomplekset som ble bygget på tomte til den opprinnelige eiendommen og på eiendommen hvor Teigegården lå.

Før 1884 var eiendommen «St. Olavs Borg» 25/6 en bygselsplass under eiendommen «Fossen og Tangen med Klingenberg» 25/5. «St. Olavs Borg» ble utskilt ved delingsforretning tinglyst 4. juli 1884. Eiendommen ble overdratt til Good Templar Losjen St. Olavs Haab ved gavebrev fra Peder Jensen Klingenberg (1849–1895) datert 5. september 1884. I henhold til gavebrevet kunne ikke eiendommen pantsettes. Losjen som overtok eiendommen, var en avholdslosje. Navnet har altså sin opprinnelse i losjens navn.

Losjen ble nedlagt i 1889, og Klingenberg ønsket da at Modum kommune skulle overta eiendommen. Det gjorde kommunen, men solgte den i 1891 til avholdsforeningen «Folkets Vel» for kr 2000 ved skjøte tinglyst 4. september 1891.

Huset på eiendommen «St. Olavs Borg» ble bygget i tre etasjer av materialer fra gamle Bakke kirke som skulle rives og erstattes av en ny kirke. Bakke kirke var fra 1804. Det var kjøpmann H. P. Hansen (1837–1914) på Tangen som kjøpte tømmeret og fikk fraktet det til Tangen i 1884. H. P. Hansen betalte 27. november 1883 kr 1155 for kirken til nedrivning. Arbeidet

med rivningen ble utført av Nils Bottolfs (1857–1897). Jeg antar at dette var bestefaren til Nils og Andreas m.fl. Han bodde på denne tiden i eiendommen «Stenset» 25/33 som lå rett over gata for butikken til H. P. Hansen. Nils Bottolfs fikk kr 100 for rivningsjobben. Disse pengene fikk han utbetalt fra H. P. Hansen 14. mai 1884. Materialene ble fraktet til Vikersund på tolv jernbanevogner for kr 78,22. Dr. Thaulow kjøpte så materialene 18. juni 1884.

Eiendommen «St. Olavs Borg» ble fra 1884 ofte brukt til møter av formannskapet, herredsstyret og skolekommisjonen i Modum kommune. Også den kristne ungdomsforeningen «Skjold» hadde mange av sine møter der.

Peder Jensen Klingenberg var antakelig den første bibliotekaren i Modum kommune, trolig fra 1883. Kommunens beholdning av bøker var 64 bind –

mottatt som kongens gave. Det er grunn til å tro at utlånet av bøker skjedde fra «St. Olavs Borg».

«St. Olavs Borg» ble imidlertid rammet av brann like før jul i 1886. Huset ble bygget opp igjen, og var på nytt i drift fra 1889. Peder Jensen Klingenberg var da kommunens tilsynsmann.

Den private folkeskolen på Tangen holdt også til på «St. Olavs Borg». Skolen var i drift fra antatt august 1905 til etter 1914. Det var lærer Auen Wiger (1851–1923) som sto bak opprettelsen og driften av skolen. I 1908 var Aasta Hornsrud (1882–1981) (datter av statsminister Chr. Hornsrud) lærer ved skolen.

Eiendommen ble i 1913 solgt fra avholdsforeningen «Folkets Vel» til Hans Torgersen Gulsrud (1879–1966). Eiendommen ble etter dette benyttet til beboelse fram til den ble revet i forbindelse med byggingen av leilighetskomplekset «St. Olavs Borg».

Leilighetskomplekset «St. Olavs Borg» ble ferdigstilt i 2007, og de første beboerne flyttet da inn.

KILDER:

Budstikken 25. desember 1886
Vidar Brekke (2019): *Tangen fra gammel tid*
Digitalarkivet
Privat arkiv

Knud Stud i Vassbonn

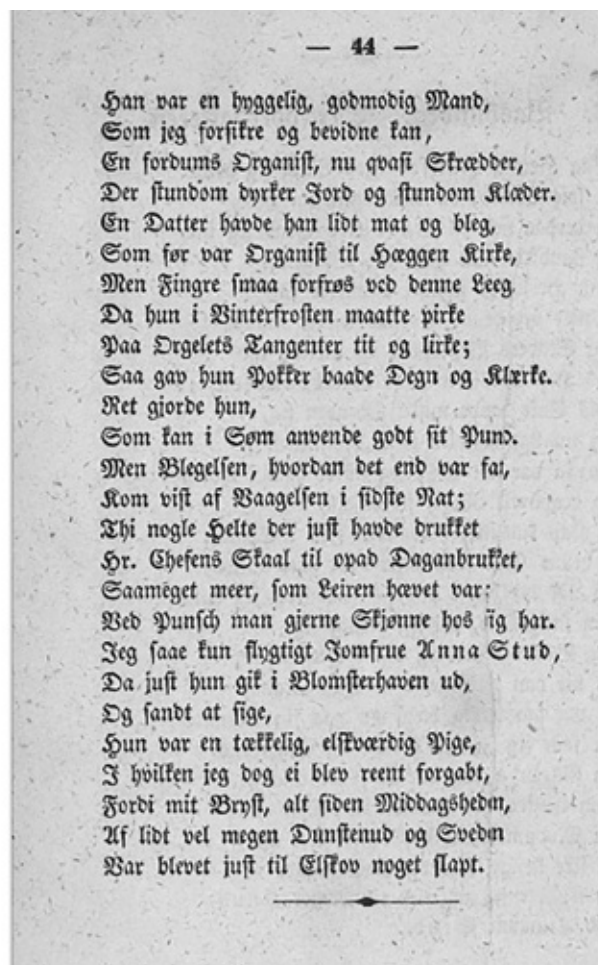
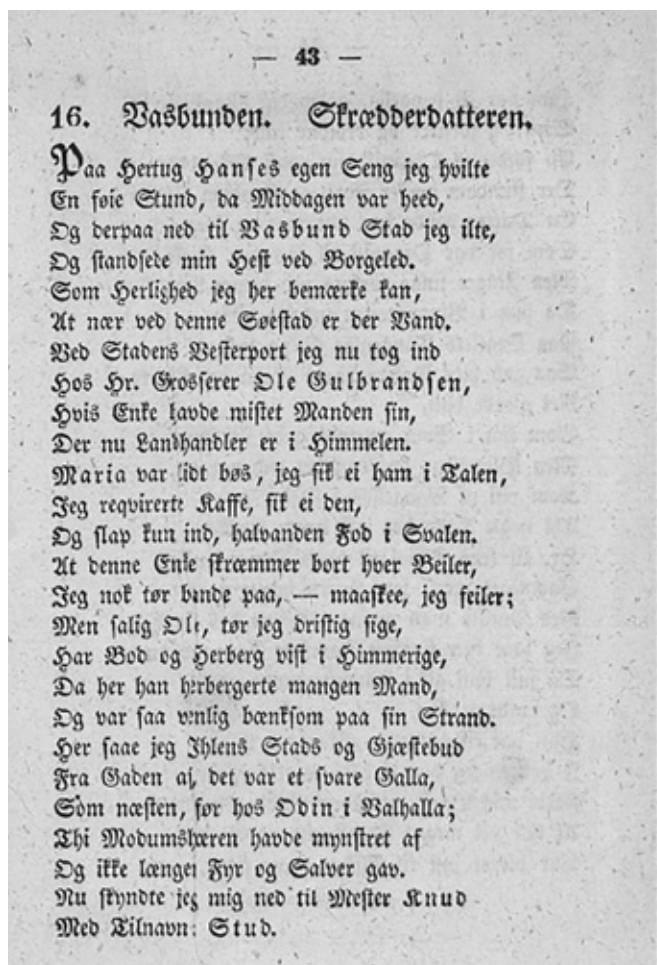
Stedet Vassbonn er i dag dominert av en bensinstasjon. Mange moinger vil likevel huske de gamle husene på Bentsborg. Kai Hunstadbråten skrev en artikkel om stedet i *Gamle Modum* 1997. Noen husker også at stedet ble omtalt som «Stuten». Mange har undret seg over dette navnet. Bentsborg er utskilt fra gården Ilen omkring år 1650.

Sommeren 1830 reiste Hans Allum på en «road trip» med hest og karjol fra Drammen til Modum. Fortellingen om denne turen kom på trykk i boka *Provindsiaden eller den lille Reiselabyrinth i Buskerud. Et naivmuntert Lunedikt i firti og otte Aphorismer*. I 1992 kom en ny utgave i heftet format. Den nye utgaven hadde fått titelen «Modum-siaden». Her forteller Allum om Vassbonn og om Knud Stud, som bodde der. Han hadde vertshus, han var «fordums organist», og han drev med jordbruk og praktiserte som skredder. Han hadde en datter som også hadde vært

organist, men hun sluttet, for hun forfrøs sine fingre i vinterkulda, forteller Allum.

Jeg satte meg fore å finne ut mer om denne Knud Stud. Det viser seg at Stud er et slektsnavn, opprinnelig fra Danmark. Alt på 1500-tallet er det danske embetsmenn i Norge som heter Stud. Noen har brukt formen Stoud. Knud og Rasmus er navn som går igjen i slekten. På Bentsborg har det vært to brukere med navnet Knud Stud. Jeg har ikke klart å finne ut hvordan denne slekten har fått utløpere på Modum.

Modums Historie, bind IV, s. 250, forteller at Anders Olsen Stud kjøpte Bentsborg. Han kjøpte plassen i 1705. Han var gift med Gjertrud Knudsdatter Ihlen. I 1735 begraves Anders Olsen Stud fra Wasbunden, nær 60 år gammel. Hans enke Gjertrud Knudsdatter døde i 1738. Anders Olsen Stud var antakelig sønn til Olle Andersen Stud, som var skolelærer, og som ble gravlagt på Heggen i 1719, 80 år gammel.

I 1739 inngås et ekteskap i Sylling mellom Knud Rasmussen Stud fra Svangstrand og Mari Rasmusdatter. Det må ha vært en forbindelse mellom disse og Anders Olsen Stud. Hva slags forbindelse veit jeg ikke. Ganske kort tid etter at Anders og Gjertrud er borte, er Knud og Mari i Vassbonn. 15. februar 1741 ble deres sønn Anders døpt i Heggen kirke. I 1744 ble deres datter Anne døpt. Anne vokste opp og ble gift med Cornelius Corneliusen, som bodde på nabogården Evje. Cornelius og Anne fikk flere barn: Cornelius i 1764, Knud i 1765, Johannes i 1768, Stephen i 1769, Maren i 1775, Johannes i 1776, Niels i 1778, Ane i 1780 og Johanne i 1784. Ved Knuds død i 1765 var Knud Stud, altså morfar, en av fadderne.

Denne ungeflokken skulle på skolen. I 1773 fikk Modum en ny «skoleholder», Peder Christophersen. Han var 17 år gammel og var født på Strømsø. Han fikk i oppgave å være omgangsskolelærer på Østsida. Jeg skrev om Peder Christophersen i *Gamle Modum* 2018. Jeg antar at Cornelius-ungene har fått Peder som lærer. Peder hadde stillingen på Østsida inntil han i 1784 ble tilsatt på Blaafarveværkets nye skole på Skuterudflata. Peder var foruten lærer også organist og orgelbygger. Da han forlot Heggen-sida og organistjobben der, kan vi tenke oss at han har lært opp Knud til å ta over. I *Modums Historie* står organist Knud Corneliusen oppført blant lærerne i Modum. Det er vel grunn til å tro at han kombinerte organistjobben med å være lærer. Også eldstebroren Cornelius har vært lærer. I 1795 er han fadder ved en dåp i Heggen. Han tituleres da som skoleholder. Men han hadde flytta til Eiker og blitt gift der i 1791. Det er vel der han i så fall har vært lærer.

Peder Christophersen var også blitt gift på Heggen, med Dorthe Arnesdatter. Hun var datter til Arne Torgersen, en husmann på Heggen. De hadde fått disponere en av plassene på Heggen, muligens plassen Prestberget. Maren (eller Mari) Corneliusdatter ble også gift på Heggen, med Peder Pedersen Moen, underklokker og skoleholder. De giftet seg i 1799. Vi ser at det var nære forbindelser mellom Cornelius-familien i Vassbonn og skoleholderne på Heggen.

Ifølge en av fortellingene om Bentsborg skal Hans Nielsen Hauge ha holdt oppbyggelige møter der. Dette kan også sannsynliggjøres. Cornelius, den eldste av Cornelius' og Annes barn, sluttet seg til haugianersamfunnet i Vestfossen. Det er bevart flere brev fra haugianere. De vitner om at Cornelius må ha hatt en sentral plass i virksomheten der i denne første tida. Han må ha vært en flink håndverker. Det er også bevart enkelte brev mellom brødrene Knud og

Cornelius, som viser at også Knud sto nær til Haugebevegelsen.

Haugeinstituttet i Kristiansand har en stor samling med brev fra haugianere. Der har jeg funnet to brev som Knud har skrevet til sin bror Cornelius. I et brev, datert 25. juni 1798, skriver Knud til sin bror Cornelius i Vestfossen: «Høistærede kiere Broder. Eftersom jeg hører du arbeyder alsidig i Tree, saa som Juulmager, Dreyer og videre, derfor har jeg i Tanker at du kan gjøre Høvelbænskruver. Da er just mit Hensikt at bestille et par Skruver af sikker tør Ved.» Vi ser at de begge er praktisk tenkende personer.

I brev, datert 29. mars 1801, viser Knud at han arbeider med trosspørsmål. Han svarer på et brev fra Cornelius som han har mottatt: «Elskelige kiere Broder. Ieg ser i det Brev at du ønsker at Vederqvegelsens Thider maate komme over mig fra Herrens Aasyn. Disse Ord er visst sande; thi ieg stræber daglig, og ærfarer at ieg icke af egen Magt eller Størke kan komme til nogen sand Omvendelse, uden Gud af Naade vil hjelpe til og lette under, saa ieg i Sandhed kan blive opvagt af denne Synde-Søvn, der bestaar af alle Slags verslige Forfengeligheder som daglig omringer mig og holder mig bunden ved det Timelige.... Dog, Gud være laavet, siden ieg fik Øye paa Hans Nielsens Skrifter, har ieg taget Guds Ord mere i Betragtning og kiender at det er af en Sanheds Aands Drivelse han taler.»

Knud Stud nr. to giftet seg i 1794 med Elen Hansdatter Midtskogen. Deres datter Anne Elisabeth var født i 1803. Hun var det eneste av deres barn som vokste opp. Hun er det altså som har gjort tjeneste som organist i Heggen, ifølge Allum. Vi kan vel anta at hun var Modums første kvinnelige organist. I 1830 hadde hun sagt opp stillingen. Kort tid etter Allums reise giftet Anne Knudsdatter Stud seg med Johan Nilsen Ihlen. De fikk flere barn. Deres sønn Christian ble bonde på Ullern i Øvre Eiker. Der døde Anne Elisabet i 1894.

Både Knud Corneliusen Stud og hans kone Eli Hansdatter døde i 1836. Eli døde 19/1, Knud døde 19/12. Og Bentsborg fikk nye eiere.

KILDER:

Hans Allum: *Provindsiaden eller den lille Reiselabyrinth i Buskerud. Et naivmuntert Lunedikt i firti og otte Aphorismer. Christiania 1831*
Kai Hunstadbråten: «Bentsborg», *Gamle Modum* 1997
Jon Mamen: «Peder Christophersen, lærer, organist, orgelbygger, pottemaker m.m.» *Gamle Modum* 2018
Haugeinstituttet.no/artikler/haugianarbrev 1760–1804.
Modums Historie, diverse steder
Digitalarkivet, kirkebøker og folketellinger

Det gamle huset i Bentsborg ble også kalt Stuten. Man mener det er oppkalt etter Anders og Knut Stud, som bodde der på 1700-tallet.

Foto: Knut Kjølstad

Arnt Berget:

Øderuds oppfinnelse revolusjonerte veivedlikeholdet

Maleri av Trygve Øderud. Det henger hjemme hos sønnesønnen, som også heter Trygve Øderud.

Grøfterensk før Øderuds maskin ble tatt i bruk.

Fra boka Veg på kryss og tvers i Buskerud

Veioppsynsmann Trygve Øderud fra Drolsum var en oppfinnsom og iderik kar som hadde stor tiltro hos sine sambygdinger. Ofte kom de til ham for å få råd eller hjelp hvis det oppstod problemer som var vanskelige å takle. Han var også mannen bak en oppfinnelse som revolusjonerte veivesenets vedlikehold av grøftene langs våre veier.

Før 1950 var ofte grøftene langs veiene gjengrodde, slik at det ble stående store dammer i veiene etter regnvær, noe som resulterte i hullete veier og mye avrenning av toppmassen. Det var dyrt og tidskrevende å renske grøftene, for dette foregikk med enkel redskap og hest. Hesten ble styrt av en mann og trakk en mellomting mellom plog og ard etter seg, mens en annen mann styrte denne. Bakenfor disse fulgte gjerne et par mann med hest og kjerre som med spader lempa løsmassen oppi denne. Ble det for ille, ble det satt inn mannskaper med hakke og spade som gikk løs på grøftene.

Det var med andre ord stort behov for maskinelt utstyr som kunne utføre vedlikeholdsarbeider på kortere tid med mindre kostnader. Veioppsynsmann Trygve Øderud hadde i noen år grublet på dette problemet og sendte i 1950 tegninger av en kantskjærermaskin til Statens Veivesen. Dette førte til at han fikk et bidrag på 4000 kr for å få fremstilt en

prøvemaskin. Han allierte seg med Bunæs & Heier Mekaniske Verksted i Vikersund, og høsten 1951 lanserte de tre en kantskjærermaskin, som Øderud fikk patent på i Norge, Sverige og Danmark. Denne var montert på siden av en veihøvel og var utstyrt med en vertikal kniv som skar kanten og en horisontal kniv som løsna massen og skjøv den opp på skovlebåndet, som førte den videre opp i ei stor kasse med svingbart hjul og tippanretning. På veihøvelens bak-hjul ble det montert et drivhjul. Det var dette som drev verket.

I Tyskland og USA var det konstruert maskiner til lignende bruk, men dette var veldig store maskiner i hundretusenkronersklassen som bare kunne benyttes til dette formålet. Fordelen ved Øderuds apparat var at det kunne monteres til veihøvel eller traktor og kunne leveres til en pris av 7 000 kroner. Veihøvel eller traktor kunne frigjøres til annet bruk store deler av året. Hele innretningen tok ikke større veibredde enn en vanlig bil. Dermed var den heller ikke til særlig hinder for trafikken. Maskinen kunne renske nærmere to mil veikant om dagen og minst 50 prosent av utgiftene man ellers hadde til slikt arbeid ble innspart. Etter hvert ble det gjort flere forbedringer på kniver og transportbånd, og kassen bak ble bytta ut med en lastebil som hang etter.

Walther Haugerud kom med på laget, og han ansatte operatører til kantskjærmaskinene. Roar Hovde var en av disse. Han forteller at han var ansatt som operatør på en av disse maskinene sesongen 1954. Han ble sendt på oppdrag til Østfold og senere til Ullensaker kommune og betegner apparatet som en teknisk revolusjon. Han sier også at de var i stand til å frakte bort 30 til 40 billass med grøfterensk om dagen. Veivesenet sparte med andre ord mye penger og arbeidskraft på Øderuds oppfinnelse.

Øderuds oppfinnelse var arbeidsbesparende.

Fra boka Veg på kryss og tvers i Buskerud

Arnt Berget:

Historier fra Hjermundrud

Vesle-Anton

Da Hans Hjermundrud ble drept ved den tragiske sprengningsulykka i Ramfoss 1924, satt enken Inga igjen med en stor ungeflokk. Derfor ble det til at en av guttene, Anton, vokste opp på Hjermundrud, hos besteforeldrene og onkelen Anton. Gutten ble derfor kalt Vesle-Anton. En gang hadde Vesle-Anton vist litt dårlig oppførsel på skolen. Og lærer Ødegaard sa at han måtte sitte igjen, da skolen var slutt for dagen. Vesle-Anton protesterte energisk, og sa at i dag var han nødt til å gå hjem for å hjelpe til i skuronna.

«Du må nok sitte igjen», sa Ødegård, «her er det meg som bestemmer»! «Je veit det, men på Hjermundrud der bestemmer Anton, så je må nok gå», svarte Vesle-Anton.

Dette syntes lærer Ødegaard var et artig svar, så gutten fikk gå hjem. Noen dager senere, etter at skuronna var over, satt Vesle-Anton igjen på pulten sin ved skoleslutt etterat de andre elevene var gått hjem. Ødegård spurte hvorfor han satt der.

«Je tenkte je fikk sitta her å gjørra opp gjelda mi, je»! svarte Vesle-Anton.

Safta hass Anton

På Hjermundrud og Strykengårdene var det usedvanlig godt naboskap og dugnadsånd, naboer og slektninger møtte opp og hjalp til i onnene. Et år i var det veldig varmt i slåttonna på Hjermundrud, og ungene ble sendt inn på kjøkkenet for å hente drikke.

Da de åpna døra til kjøkkenskapet for å finne saft som skulle blandes i vannet, fant de ei flaske som skilte seg ut fra de andre på fargen. Da utbryter nabogutten fa Nord-Hjermundrud: «Det er safta hass Anton, den må ikke røres»!

Vesle-Anton Hjermundrud.

Foto: Arnt Berget

Arnt Berget:

Løpsfenomenet Johannes («Josse») Kopland

Johannes Kopland.

Foto: Arnt Berget

Snaringen Johannes Kopland vakte oppmerksomhet i hele landets langrenns- og løpermiljø med sine treningsmengder og rekordforbedringer, selv om han var godt oppe i 50-årene. Bladet Trim & Trening skrev i 1982 at 56 år gamle «Josse» opererte på et idrettslig nivå i langrenn og maraton som de fleste 20–30 åringer kunne misunne ham. Han hadde 18–19 trenings timer pr. uke og løp bedre dess eldre han ble. Som en kuriositet kan nevnes at han som 24-åring ble nr. 5 i NM i skogsløp og samme år løp det 22 km lange Langsjøløpet på vel 1. 20. Nøyaktig 24 år senere som 48-åring, slo han denne tiden med over 2 min! Etter fylte 50 løp han også flere ganger i nærheten av denne tiden. På Josses 70-årsdag fortalte sønnen Jens Arne at jubilanten hadde løpt jorda rundt minst 10 ganger. Men det ble mange turer også etter dette.

Vokste opp på gården Bøen

Josse ble født og vokste opp på gårdsbruket Bøen på Sysle. Foreldre var Ragnhild født Amundrud og Jens Kopland. I oppveksten jobbet han mye på gården, og full av energi som han var, gjorde han det med glede og skaffet seg dermed et bra grunnlag for sin lange idrettskarriere. Hans første befatning med yrkeslivet var tømmerhogst, noe han fortsatte med en årrekke, bare avbrutt av militærtjeneste og tjeneste i Tysklandsbrigaden. Den gang var nesten alle gode langrennsløpere tømmerhoggere, og Josse så nok dette som en god kombinasjon, for det var langrenn og skogsløp som fanget hans interesse.

Han var glad i å danse, og det var det som førte ham sammen med Mari Hov fra Snarum. De møttes på dansegolvet på Hilsenåsen og senere ble hun hans kone og støttespiller i hans lange idrettskarriere. Uten hennes velvilje kunne han neppe kunnet dyrke sine interesser i den grad han gjorde. De fikk barna Jens Arne og Turid, og de bygde seg hus like nord for Snarum stasjon. Hus og hjem var viktig for Josse og den store tomte og huset holdt han i perfekt stand i alle år, godt hjulpet av Mari.

Tømmerhogst la grunnlaget

Tømmerhogsten la grunnlaget for hans krefter og utrolige seighet. Det var akkordarbeid, og vinterstid med korte dager, hendte det nok at nista ble fortært stående for å utnytte dagslyset best mulig. Arbeidsjern som han var, ble det allikevel kanskje i meste laget selv for jernmannen Josse med full arbeidsdag etterfulgt av en opptil 3 timers treningstur i kveldsmørket. Faktum er at han ble en bedre løper etter at han skifta yrke og ble maler. Selv om all trening fremdeles ble gjort på fritida, ble det trolig mer overskudd igjen etter full arbeidsdag med malerkosten enn med motorsaga. Nå skal det også sies at arbeidsinnsatsen var på topp også i malearbeidet han utførte. Han hadde en spesiell teknikk når stigen måtte flyttes. Ved hjelp av hoppebevegelser fra toppen flytta han denne bortover veggen uten å gå ned på bakken slik andre gjorde. Sprøytemaling av låver var hans spesialitet, og arbeidet ble utført i høyt tempo med stor risiko. Det virket som heller ikke alderen satte noen bremsen på hans treningsvilje og arbeidskapasitet, og han ble regnet for Norges beste langdistanseløper i klasse over 50 år.

Josse og Mari med 2 av hans 7 troll.

Foto: Arnt Berget

Fikk konstatert løsemiddelskader på lungene

I 60-årsalderen fikk han riktignok en baksmell, da det ble konstatert løsemiddelskader på lungene etter langvarig bruk av malingssprøyte. Likevel trente han seg opp igjen og vant flere løp etter dette. Selv etter at Josse ble pensjonist, viste han et pågangsmot, tæl og utholdenhet som de fleste 20-åringene kunne misunne ham. Sammen med sin treningskamerat Karl Næss Hilsen sto han for rydding av skiløyper og Langsjøløypa. To eiendommer med mange mål plen ble holdt i skjønneste orden, og enda hadde han tid til å ta seg av vedlikehold for naboer og familie og selvfølgelig de daglige treningsturer. Som 80-åring gjennomførte han Langsjøløpet for 60. gang i fin stil, en rekord det står respekt av. Både han og Mari var sterkt engasjert i bygdas ve og vel og Snarum kirke, og de ga også flaggstang i gave til denne. Da Mari døde var det et hardt slag for Josse, men han bearbeidet sorgen ved å

holde et høyt aktivitetsnivå. Han fortsatte å holde hjemmet i perfekt stand i hennes ånd og han besøkte gravstedet flere ganger i uka. Husarbeid og matlaging ble en del av hverdagen. Treningsturene ble heller ikke forsømt. Og Josse var nok bygdas sprekste 87-åring da et fatalt uhell med snøfreseren fikk skjebnesvangre følger. Etter feil behandling på sykehus gikk turen til Vikersund bo- og dagsenter og Modumheimen, der han døde 89 år gammel.

En enorm premiesamling og lang rekke seire

Å ramse opp en merittliste til en langrennsløper og friidrettsmann som har vunnet over 1000 premier, er en nærmest umulig oppgave, så jeg nøyer meg med å nevne de viktigste, og dem han selv satte høyest.

Langrenn:

- Vinner av 7 troll for sine 7 seire i Holmenkollmarsjen.
- 15 klasseseire i Torleif Haugs Minneløp.
- 2 bronsemedaljer VM for veteraner 15 og 42 km.
- 5 Veteranmesterskap i langrenn.
- 6 Klasseseire i 7-mila.
- Seier i klasse 1 i det amerikanske Birkebeinerrennet.
- 3 seire i Birkebeinerløpet.
- Birkebeinerens vandrepokal.

Friidrett:

- Nordisk mester 25 km landeveisløp.
- Norsk mester 25 km landeveisløp.
- Norsk mester maraton for veteraner 3 ganger.
- Norgesrekord i Maraton kl. over 50 år.
- 6. plass på 5000 m VM for veteraner.
- Norsk mester i terrengløp for veteraner.
- Vandrepokal til odelløp og eie i Femundløpet. 10 deltagelser. Det samme i Haukelidilten.
- Har løpt Holmenkollstafetten 33 ganger og Langsjøløpet 60 ganger.
- 250 seire i skogsløp.
- En rekke krets- og fylkesmesterskap på ski og på beina.

Per Ole Buxrud:

Margit Hermansen

– en kulturinstitusjon på Åmot

Margit Hermansen, Åmot, som døde 6. mars 2011, nær 95 år gammel, ble født i Hallingdal 19. mai 1916, med etternavnet Kaupang. Hun var den fjerde i en søskenflokk på åtte.

Margit likte å fortelle om viktige oppvekstår på den avsidesliggende gården i Skurdalen, innunder Hardangervidda.

Som 15-åring måtte hun ut i tjeneste; det ble huspost i Oslo. Der kom hun i kontakt med bygdelag som satte pris på medlemmer som kunne bidra med underholdning. Det ble starten på en nesten livslang «karriere» som skribent. Helt fra barneskolen hadde Margit likt å skrive stiler, gode stiler, nå kom fortsettelsen.

Ungdomsbilde.

Foto: Privat

Til Åmot

I 1942 startet hun i tjeneste på Melum gård på Åmot. Der arbeidet også Arvid Hermansen fra Tyristrand, og de ble et par. I 1945 ble det bryllup, og bolig i Melums husmannsplass Skauen. Datteren Rønnaug ble født i 1947 og Birgit i 1950. Senere hadde familien egen bolig i Åmot.

På Åmot ble Margit raskt en kulturinstitusjon. Utrolig mange konfirmasjoner, brylluper og jubiléer har hatt hjemmelagede sanger eller prologer skapt av Margit, oftest i samarbeid med oppdragsgiverne.

Åmot-revyene, som i mange år ble arrangert på Folkets Hus, var helt avhengige av Margits aktuelle tekster. Med snert tok hun for seg særegenhetene til både liten og stor i nærmiljøet.

I heftet *Livet på Nordgar'ane* for 70 år siden forteller hun levende om folket, arbeidet, skolegang, mat og annet i sine oppvekstår. I heftet *Røsslyng* med noko attåt deler hun mange av sine dikt og sanger.

Margit likte å fremføre sine dikt. Både i Åmot pensjonistforening, Åmot kapells hyggestund og i andre sammenhenger var hun en kjær gjest.

Åmot-sangen

Selv om Margit var stolt av, og opptatt av at hun var fra Hallingdal, så skrev hun alt i 1964 en «kjærlighets-sang» til Åmot. Etter at Åmot kirke ble tatt i bruk i 1996 kom hun til meg med en utvidet utgave av sangen; nå hadde den også fått et vers om kirken.

Åmot-sangen

Mel. *Nisser og dverge*

Åmot er stedet, å hvilken glede,
at vi kan slippe å bo inni by'n.
Ingen som låter. Ingen som gråter.
Jenter så vakre at de er et syn.

Her får du svaling, uten betaling.
Her er det enda nok helseirik luft.
Ut i fra stua, tar du med frua,
går i naturen og sniffer inn duft.

Tømmer fra skogen, mold under plogen,
gårder og hus rommer store og små.
Kanskje du finner historiske minner,
hvis du blandt fosser og gruver vil gå.

Margit leser sin egen prolog ved Åmot kirkes åpningsfest 17. mai 1996.

Foto: Privat

Alt hva du trenger, får du for penger,
butikkene bugner av næring og klær.
Ungdommen trives, idretter drives,
særlig er fotballen svært populær.

Prikk over i'en, er industrien,
kvinner og menn tjener daglig sitt brød.
Pensjonen kommer, avskjed med blommer,
på heimen i Furulund lir ingen nød.

Vår nye kirke, daglig i virke,
bygget av stein, den står stødig som fjell.
Kirken skal samle, unge og gamle,
helt i fra dåpen og til livets kveld.

Ingen skal jages. Ingen skal plages.
Fins ikke forskjell på liten og stor.
Bygda er vakker, jo da, vi takker,
hyller det deiligste stedet på jord.

Margits festprolog etter Embretsfoss-skirennet i 1952

Det var mars, det var søndag med solskinn og sne.
Et skirenn så digert på Åmot fant sted.
Det var langrenn og hopprenn og slalåm for kvins.
Deltagerne var av de beste som fins.
Egil Moen, Arne Lie kom med luer på snei.
Berg og Kalle Åsterud, slakter Trondsen så brei.
Doktor Ruud, Olaf Bekken og Løvfer i fleng.
Hovland han var flink, han fikk mange poeng.

Det begynte med langrenn og start klokka ett.
Da var middagen svelja, om hett eller fett.
Oppi jordet på Melum der blei det vel liv,
dit kom mang'en sportsmann med unger og viv.
Han sku' gå, de sku' stå der og heie for far,
egge han så opp at han blei riktig mar.
Det blir smørt, det blir spørt hva som glir best i dag.
Delta å bli først, der var hvermann sin sak.

Vi skal si det blei kniving, fra start og til mål,
og pigget med staver av bambus og stål.
Da de streva seg fram, mellom kvister og bånd,
rant sveiten langs kroppen lik bekker i flom.
I vigør, i humør kom de inn i et kjø.
Noen var litt blasse, andre hadde kulør.
Beina holdt, pusten holdt, snakk om fin kondisjon.
Men så blir det også mang en flott prestasjon.

Vi fikk vite ett hundrede mann hadde sendt
til hoppkomitéen sin startkontingent.
Og mot tevlinga så de med glede og lyst,
det osa av mot under hårete bryst.
En var ung, en var tung, en var litt korpulent.
Alle var som hver mann en hard konkurrent.
En var kveik, en var bleik med nervøs gåsehud.
Hølbakken han smilte som den yndigste brud.

Også tilskuertallet var no' overlag stort.
De voksne ei krone til billett gav bort.
Og nysgjerrige stod de og undret på hvem
som sku' bli den beste og gullet ta hjem.
For et syn, ja, som gryn de på jordet sto tett.
Herrer, barn og kjønnnet som bruker korsett.
Skjønne blikk, stram i strikk, både nylon og strekk.
Så der kan man snakke om de ymse betrekk.

Margit 85 år, 2001.

Foto: Privat

Det blir ringt i fra kongen – tribunen blir tom.
Men han hilste at kanskje til festen han kom.
Og så dynka dem bakken med vann og med lut.
Arne feier fungerte som hoppsejef med tut.
Det blei spilt, det blir stilt og i svevet vi så
førstemann som paddeflat på skiene lå.
Så galant han forsvant, og så kom dem i trekk,
noen kloss i bakken, men de fleste fôr vekk.

Og jeg satsa og tok i, men nå var det stopp,
da gikk jeg hurra meg rundt gitt, så beina kom opp.
Og det kråsa og knasa, så måne og sol.
Kontorsjefen lekte at han kjørte karjol.
Noen spratt, noen datt, men et originalt renn,
for premie det tok de hver eneste en.
Lang og stutt, jentefut, eller stor favoritt,
alle er fornøyde, for hvermann får sitt.

Og som vanlig så fikk vi det beste til sist.
Av damer blir slalåmteknikken frem vist.
Var helt opplagt at her var nok alle no' tess,
for løypa var bratt den, med svinger et snes.
Akrobat, delikat, det blir kjøring så hvass,
men ille sku det gått hvissom stompen var glass.
Hei på deg. Lekre kjei. Sett på maken så smart.
Den ene av dom la seg for en herre med bart.

Den siste som starta det var gamle meg,
og kneskåla skalv da jeg utover skleie.
I overgangsalderen det holdt på bli fall,
men fikk retta meg opp, slik at hjertet det skrall.
Tra-la-la, det gikk bra, og jeg litt skadefro,
glisa da jeg så min plassering var god.
Også hjem, hver i senn, nå var alltingen slutt.
Hurra for dem alle, og kraftig salutt.

Embretsfoss

Embretsfoss fabrikk på Åmot startet opp som tresli-
peri i 1874. I 1905 begynte de også med papirproduk-
sjon. Embretsfoss ble raskt en av landets tre største
produsenter av avisepapir. Fabrikken hadde eget side-
spor til jernbanen. Embretsfoss hadde sin storhetstid
fra 1945 til 1955.

De fleste av disse årene hadde de nær 350 ansatte,
og fabrikken var Åmots største arbeidsplass, nær-
most en institusjon, og bidro i de forskjelligste sam-
menhenger i lokalsamfunnet.

Celluloseproduksjonen ble avvirket i 1955, og i
1971 ble papirfabrikken nedlagt.

Embretsfoss, med sitt ca. 16,5 høye fall, har i alle
disse årene blitt benyttet til kraftproduksjon, noe som
har kommet fabrikken og lokalsamfunnet til gode.

Vidar Brekke:

Andr. Chr. Røgeberg: Innkjøpspriser i 1906/07

Kristiania den 10-12-1906

Forretningslokaler:
Grønlandsleret 20 - 22
Telefon: Kontoret 1082.
Butikken 5665.
+
1782

Hon. Andr. Chr. Røgeberg, Vikersund
fra Helmer Husebye

Herved har jeg den Fornøielse at oversende Dem Faktura over de ved *Hon. Emil Eriksen*
rer, hvis Beløb Kr. 4.67 bedes min Konto krediteret pr. *30 Dage ved alle Kontanter*

Køigtølsesfuldt
C. Christensen

kan ikke skaffes.

Skal belastes Renter. — Reklamationer må ske inden 8 Dage efter Varenes Modtagelse for at komme i Betragtning

for Deres Regning og Risiko pr.

<i>1 kg Sildelost, 10 kg 10 kg = 9.5</i>	<i>4.67</i>
	<i>2.850</i>
	<i>11.13</i>

Faktura hentet i reskontro til Andr. Chr. Røgeberg.

Privat arkiv

Andr. Chr. Røgeberg (1864–1915) overtok landhandleriet til H. P. Hansen (1837–1914) på Tangen i Vikersund i 1902. Andr. Chr. Røgeberg var søskenbarnet til Mathilde Elisabeth Røgeberg (1851–1889), som i 1874 giftet seg med H. P. Hansen.

H. P. Hansen hadde startet opp landhandleriet i 1872. Han hadde et enormt vareutvalg. På folke-
munne ble det sagt at «det du ikke finner hos H. P. Hansen, det har du ikke bruk for». Av vareutvalget kan nevnes; kolonialvarer, ovner, lamper, glass, stentøy, kranser, liksvøp, møbler, kjolestoffer, klokker,

trekkspill, trematerialer, spiker, kjøttkverner mv.

Vareutvalget hos Andr. Chr. Røgeberg var nok betydelig mindre enn det hadde vært hos H. P. Hansen, men det var likevel fortsatt omfattende. Røgeberg drev landhandleriet til 1908, da Erik Pedersen Thorberg (1875–1945) fra Ø. Eiker overtok.

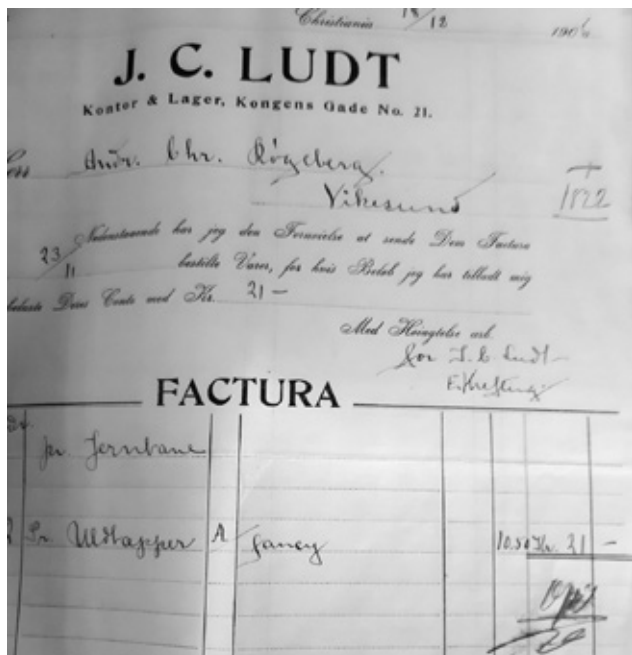
På bakgrunn av Røgebergs reskontrobok for 1906/07, har jeg satt opp en oversikt over innkjøpspriser for en del varer fra disse årene. Leverandørnavnene og adressene er gjengitt slik de står på fakturaene.

Vareslag	Leverandør	Priser i kroner	Enhet
Bananer	Jensen & Co., Christiania	0,50	Kg
Valencia appelsiner	Jensen & Co., Christiania	16,00	Kasse
Smør	Johan Røgeberg, Skotselven	2,10	Kg
Røkte premieskinker	Joh. Baumann & Co., Christiania	1,12	Kg
Forskjærkniv	K. E. Larsson, Christiania	0,50	Stk.
Skjeer i aluminium	K. E. Larsson, Christiania	0,18	Stk.
Smult	Christiania Svineslagteri, Christiania	1,25	Kg
Skjorter	C. J. Nathanson, Christiania	1,20	Stk.
Kjele 10 liter	Breviks Blikvarefabrik, Brevik	3,50	Stk.
Melkespann 10 liter	Breviks Blikvarefabrik, Brevik	1,80	Stk.
Margarin – nøgelost	E. Solheims Ostefabrik & Meieri, Tretten	0,50	Kg
Korn-Extrakt	Korn-Extraktfabriken «Fram», Drammen	0,20	1/1 flaske
Korn-Extrakt	"	0,12	1/2 flaske
Selters	"	0,08	Flaske
Brus	"	0,14	Flaske
Pant	"	0,10	Flaske
Bygningsvatt	Eduard Fett & Co, Christiania	1,20	Kg
Flesk	Jens J. Andersen Slakteri og Pølse., Kr.	1,15	Kg
Lungemos	Christiania Svineslagteri, Christiania	0,30	Kg
Kalverull	Christiania Svineslagteri, Christiania	1,60	Kg
Bordlampe	Drammens Glasmagasin, Drammen	10,40	Stk.
Kjøttdeig	Christiania Svineslagteri, Christiania	0,80	Kg
Servelat	Dampkjøkken-Udsalget, Drammen	1,00	Kg
Liberia kaffe – brent	H. P. Rasmussen & Søn, Christiania	1,60	Kg
Ingefær	Aschim & Dahl, Christiania	2,10	Kg
Økseskaft – ask	K. E. Larsson, Christiania	0,52	Stk.
Drops – Camfer	Christiania Dropsfabrik, Christiania	0,65	Kg
Knakkpølse II	Christiania Svineslagteri, Christiania	0,08	Stk.
Vatt-teppe – dobbelt	M. Thoresen & Co., Christiania	6,10	Stk.
Hesteteppe – grått	Johan O. Larssen, Kristiania	3,15	Stk.
Fjær – nr. 0	Johan O. Larssen, Kristiania	1,00	Kg
Fjær – nr. 1	Johan O. Larssen, Kristiania	1,20	Kg
Sukkererter, Engl. – Sabel	I. Olsens Enke Handelsgartneri, Chr.	1,20	Kg
Fleskepølse	Kristiania Pølsefabrik og Salteri K/S, Kr.	1,20	Kg
Hvetemel – Trio	Moss Aktiemøller, Moss	18,00	100 kg
Hvetemel – Thor	Moss Aktiemøller, Moss	17,50	100 kg
Rugmel	Moss Aktiemøller, Moss	11,75	100 kg
Mais	Moss Aktiemøller, Moss	9,65	100 kg
Kull	Kullkompaniet, Drammen	1,80	100 kg
Koks 2	Kullkompaniet, Drammen	1,15	100 liter
Kosteskaft	K. E. Larsson, Christiania	0,10	Stk.
Hasselnøtter	Aschim & Dahl, Christiania	0,64	Kg
Sunnhetssåpe – stor	A/S Solvang Fabriker, Christiania	0,40	Dusin
Lister – ek	Rødskog Guldlisterfabrik, Drammen	0,45	Meter
Tynnribbe	Christiania Svineslagteri, Christiania	1,50	Kg
Sennep – fransk	Jens H. Bye, Gjøvik	0,60	Glass
Karri	Jens H. Bye, Gjøvik	0,10	Boks

Kanel	Jens H. Bye, Gjøvik	0,20	Glass
Ullteppe – «fancy»	J. C. Ludt, Christiania	10,50	Stk.
Gulrøtter	Karl A. Jensen, Christiania	0,08	Kg
Mysost	Peter Svarstad, Drammen	0,60	Kg
Paranøtter	Brødrene Hiorth, Christiania	1,85	Kg
Kjelke – nr. 264	O. C. Sørensen, Sandefjord	3,60	Stk.
Kjelke – nr. 265	O. C. Sørensen, Sandefjord	4,40	Stk.
Kjelke – nr. 266	O. C. Sørensen, Sandefjord	8,00	Stk.
Kjelke – nr. 269	O. C. Sørensen, Sandefjord	2,20	Stk.
Sitron	Jensen & Co., Christiania	0,06	Stk.
Confetti	Dropsfabriken Norden, Christiania	1,00	Kg
Juleposer	Dropsfabriken Norden, Christiania	0,10	Pose
Tobakk – «Virgin»	Jakob Krog Cigar- og Tobaksfabrik, Chr.	1,50	Kg
Valnøtter	Aschim & Dahl, Christiania	1,60	Kg
Raffinade	Aug. M Knudsen, Drammen	0,58	Kg
Mandler	O. Langerud, Drammen	2,15	Kg
Ovn nr. 17a	Drammens Jernstøberi & Mek. Værksted, Drammen	23,00	Stk.
Ovn nr. 28a	Drammens Jernstøberi & Mek. Værksted, Drammen	48,00	Stk.
Ovn nr. 29	Drammens Jernstøberi & Mek. Værksted, Drammen	44,00	Stk.
Magasinovn nr. 154	Drammens Jernstøberi & Mek. Værksted, Drammen	85,00	Stk.
Prim	G. Kalager, Sysle	0,28	Kg
Stift – 25/55	Ellingsen & Dahl, Drammen	0,90	Pk.

Prisene i tabellen ovenfor er oppgitt brutto. I mange tilfeller fikk Røgeberg store rabatter.

Hvor mye Røgeberg solgte varene for, vet jeg ikke. Noen varer framstår som svært billige sammenlignet med andre varer. Det var kanskje ikke like lett å få tak i alle typer varer. Dette kan ha vært årsaken til at noen ble forholdsvis dyrere enn andre.

Faktura hentet i reskontro til Andr. Chr. Røgeberg.

Privat arkiv

Sammenligner en med lønningene i 1906/1907, kan nevnes at dagslønna til en sagbruksarbeider var cirka kr. 3, en veveriarbeider cirka kr. 2,50, en tømmermann cirka kr. 3, en veiarbeider cirka kr 2,50 mv. Viktig å være oppmerksom på at kvinnes lønninger var omtrent bare halvparten av mennenes.

Andr. Chr. Røgeberg handlet sine varer fra svært mange grossister som holdt til i Kristiania og Drammen. Kundene kom nok mest fra nærområdet, men også fra store deler av Modum. Spesielt ovner solgte han mange av. Disse er levert til kunder i Åmot, Snarum, Drolsum, Tyristrand i tillegg til Vikersund og andre steder.

Vi ser at Andr. Chr. Røgeberg kjøpte Korn-Extrakt og brus mv. fra Korn-Extraktfabrikken «Fram» i Drammen i 1906/07. Dette var en fabrikk han selv hadde startet opp i 1898. Formålet var fabrikasjon og salg av Korn-Extrakt som et alternativ til alkoholholdig øl. Andr. Chr. var veldig opptatt av avholdssaken. Han holdt mange foredrag i denne anledning.

Bord- og Leskedrikk Korn-Extrakt fikk patent No. 6551. Broren Jens Røgeberg ble eneforhandler av drikken i Kristiania i februar 1910.

KILDER:

Vidar Brekke (2019): *Tangen fra gammel tid*

Privat arkiv

Digitalarkivet

Modumlæreren som ville bli skarpretter

Det er mye stoff å finne både i bokform og på nettet om skarprettere. Skarpretter og bøddel brukes ofte om hverandre. *Store Norske leksikon* definerer det slik:

En bøddel er en person som foretar henrettelser, også kalt mestermann eller skarpretter i norsk historie. Mens skarpretteren foretok henrettelser ved halshugging med skarpe våpen (sverd eller øks), utførte bøddelen henrettelser ved hengning, bål og partering, i tillegg til brennemerking og tortur.

Historien er mange hundre år lang, blodig og barbarisk, og det blir altfor langt å komme inn på detaljer her. Jeg skal bare kort nevne litt om bakgrunnen, for denne artikkelen er ment å belyse hva som skjedde på slutten av 1800-tallet, da dødsstraff fortsatt eksisterte i Norge og stillingen som skarpretter ble ledig da den siste som innehadde stillingen, døde i 1892.

Fra langt tilbake var bødler mennesker som sto utenfor samfunnet, de kriminelle selv. Mot å slippe straff og kanskje henrettelse, tok de på seg den tunge oppgaven som ville gi dem vanære for resten av livet. Det var mennesker andre ikke ville ha noe med å gjøre, derfor giftet de seg innenfor sin egen «klan». Det førte til at det utviklet seg bøddelfamilier med slekt over hele Nord-Europa. De fikk en monopolstilling og kunne etter hvert ta seg godt betalt. Det var dødsstraff for så mangt, og bødlene hadde mer enn nok å gjøre. Prisene ble presset i været, og Christian 5. utstedte i 1698 et kongelig reskript med en detaljert prisliste, avhengig av forbrytelsen og hvilke redskaper som ble benyttet.

Dette var viktige kongens menn, og etter hvert anmodet myndighetene borgerskapet om å ta dem inn i varmen. Dette skjedde også etter hvert, og statusen ble hevet. De ble oppfattet som en slags lege, og bødler ble mye brukt som kirurger. Det må tilføyes at kirurgi så langt tilbake stort sett dreide seg om amputasjon. Den siste som foretok henrettelser i Norge i fredstid, var den respekterte Theodor Larsen, ansatt som laborant ved Rikshospitalets patologiske avdeling. I løpet av én måned hugget han hodet av tre personer, den siste var den 72 år gamle rovmorderen Kristoffer Nilsen Svartbekken på Løten, 25. februar 1876. Det ble ikke flere oppdrag på Larsen, som døde 16 år senere.

Theodor Larsen ble den siste bøddelen i Norge. Han dekket hele landet. Men fra tidligere hadde hver landsdel, by, distrikt hatt sin bøddel. Etter hvert som synet på denne type avstraffelse endret seg, ble det færre og færre oppdrag, og altså til slutt én skarpretter for hele landet, fra ca. 1840. Lønn og eventuell senere pensjon ble dekket av staten. Det var også tillegg for hver henrettelse.

Før Larsen døde, i 1887, kom det en ny bestemmelse i straffeloven om at det heretter skulle benyttes falløks (giljotin). Henrettelser skulle heretter skje innendørs, innenfor fengslets murer. Tilskuere ble ikke tillatt. Henrettelser hadde tidligere vært rene folkeforlystelser. Under Svartbekkens henrettelse var det ca. 2500 til stede. Den siste på Etterstad i Oslo hadde ca. 5000. tilskuere.

I og med disse endringene i straffeloven var det litt merkelig at det ble søkt etter en ny skarpretter etter Larsens død. Med giljotin ville det ikke lenger være behov for en sterk og sikker øksesvinger. Det er antakelig også grunnen til at søknader som faktisk kom inn på stillingen etter Larsens død, bare ble liggende. Men dødsstraff var altså fortsatt legalt. Avskaffelse av sivil dødsstraff ble først vedtatt i straffeloven i 1902. Formelt trådte loven i kraft 1. januar 1905, og markerte et skille i retning av en ny tid.

Jeg har sittet i Riksarkivet i Oslo og sett gjennom en tykk mappe, *Skarpretterpakken*. Det er ikke lystig lesing. I tillegg til søknader på stillingen som skarpretter, inneholder den korrespondanse med bl.a. Frankrike, tegninger, etc i forbindelse med eventuell innføring av giljotin, noe det til slutt ikke ble noe av.

Alle søknadene er stilet til Justisdepartementet. Årslønn er også nevnt, 900 kroner i året. Og god helse og styrke må det ha vært sagt noe om, for det viser mange til at de har, og at de er gode til å svinge øksa. Søknader (ca 20 til sammen), er vedlagt for eksempel attest fra lege, lensmann og prest. Det er flere bønder og en agronom som søker, men også en lensmann, politibetjent, kirkesanger, yrkesmilitær (offiserskole fra Kongens norske garde i Stockholm), et par NSB-konduktører og andre. Det er altså aktverdige borgere som søker denne blodige stillingen. En lærer også, Torgeir Vraa, barneskolelærer fra Vikersund. Og det er nettopp denne søknaden fra Vraa som har vakt min nysgjerrighet.

Det er skrevet mye om Vraa. *Gamle Modum* hadde en artikkel om ham i 2005 i forbindelse med at det var 100 år siden første nummer av *Drammens-avisa Fremtiden* ble utgitt. Jeg finner det derfor ikke nødvendig å komme nærmere inn på alt han gjorde og sto for. Men at han faktisk sendte inn søknad på stilling som skarpretter, finner jeg spesielt. Det har heller ikke kommet særlig fram i alt som er skrevet om ham. *Aftenpostens A-magasinet* hadde en artikkel om bødlenes historie 3. august 2012. Der er det skrevet noe om søknadene til denne stillingen, og Vraa er blant andre nevnt. Han jobbet med barn, og det ble kommentert om det var elever han siktet til når han skrev at han var vant til å møte de mest alvorlige tilfeller med rolig mot. *Vest-Telemark blad* fulgte opp og skrev om søknaden hans noen måneder senere, 12. januar 2013, med tittel: *Bøddelkvalifikasjon: fyresdøl*. Han kom jo opprinnelig fra Telemark. Ellers er det ikke mye å finne om denne delen av historien hans.

Spørsmålet er hva som fikk ham til å sende søknaden. Jeg har hørt argumenter at det må ha vært en provokasjon, en protest mot dødsstraff. Det finner jeg ikke helt troverdig. Han ble kjent for å være svært talefør og skrivefør, og ville kunnet bruke andre kanaler for å få fram sine meninger, noe han også gjorde på mange områder. Det ble neppe offentlig-

En skarpretters utstyr inkluderte økser og sverd til halshogging, og svijern (til høyre) til brennemerking.

Foto Rune Aakvik(1991)/Oslo Museum

gjort noen søkerliste, og det kan ikke ha blitt mye oppmerksomhet rundt søkerne. Søknadene ble liggende i en skuff i Justisdepartementet. Det gikk jo også noen år før han ble den offentlige personen han ble kjent som.

For å finne ut hva som faktisk fikk folk til å søke på den ledige stillingen, er det verdt å se litt nærmere på hvilke argumenter folk brukte for å komme i betraktning.

De fleste søknadene kom inn i april-mai-juni 1892. Det gikk over et år og ingenting skjedde. I løpet av 1893 kommer det inn flere søknader, bla fra Vraa. I september 1893 er det en søker som skriver at han har kontaktet departementet og fått til svar at stillingen ikke skulle besettes. Men i tilfelle de skulle ombestemme seg, sender han allikevel en søknad. I november 1893 kommer en søknad hvor det henvises til departementets bekjentgjørelse om stillingen. I desember 1893 henviser en søker til «et blad» hvor det står at stillingen skulle besettes over nyttår. Det viser at det må ha vært mye fram og tilbake i saken. I april 1895 skriver en amtmann på vegne av en søker, til departementet og ber om at hans attester returneres, så da er det antakelig tatt en beslutning.

Flere var svært ivrige på å få denne stillingen. Da må vi se dette i lys av samfunnet slik det var på den tida, ikke med dagens øyne. Dødsstraff var fortsatt legalt og skulle ennå stå i 10 år framover. Det var ikke så lenge siden folk hadde gått mann av huse for å overvære halshogging. Enda nærmere i tid ble det vurdert seriøst å innføre giljotin. En av søkerne skrev at han hadde overvært en dobbelthenrettelse uten at han hadde kjent «nogen forandring over de to Hoveder falt», og mente at dette gjorde ham vel skikket til oppgaven. Dessuten hadde han syk kone, ni barn og dårlig økonomi. Økonomi var i det hele tatt viktig argument for mange av søkerne. Agronomen som er nevnt, tjente på en gård for 250 kroner i året. Han hadde gått på Mo Landbruksskole og fått beste karakter på vitnemålet. Mor er blitt enke med fire ukonfirmerte barn, og han vil så gjerne hjelpe henne. En bonde i Hallingdal var helt fortvilet. Han var blitt enkemann med ni barn, hvorav fem var mindreårige. Han syntes 900 kroner i året var for mye og var villig til å gå ned til 600 kroner. Hvis noen gikk under det, var han villig til å gå enda lavere. Både sognepresten og bygdas lege ga ham de beste anbefalinger for stillingen. En annen sender telegram til departementet noen dager etter at han sendte inn søknaden, og tilbyr 200 kroner under fastsatt lønn. Sykdom og dødsfall i familien er grunner for at folk har det vanskelig. Dessuten var det generelt mye fattigdom blant folk.

Jeg ser et mulig økonomisk motiv hos Vraa også. Han kom selv fra enkle kår og måtte låne penger av slektninger for å ta lærerutdanning ved Asker seminar. Nå var han en ung mann i etableringsfasen, nygift og skulle overta driften av svigerfars gård. En

gjennomsnittlig lærerlønn på Modum i 1895 var 930 kroner i året, uten naturalytelser eller kirkesangertillegg. En dobling av årslønna kunne vel være fristen- de uten at det krevde noen ekstra innsats. Ja, for

sjansen for at øksa noen gang skulle komme til anvendelse var lik null. Så får det bli opp til hver og en å gjøre seg sine tanker om saken.

Og her er søknaden:

4de December
Justisdepartementet!
Kristiania

Undertegnede andrager herved ærbødigst det høie departement om at komme i betragtning ved besettelsen af skarpretterposten for Norge.

Jeg tillader mig i den anledning at oplyse, at jeg er 25 ½ aar gammel, født i Fyresdal, Telemarken, bestod eksamen ved Asker seminar med hovedkarakter: «Meget godt af første grad» for begge prøver og siden 1889 været lærer paa Modum, hvor jeg har faaet meget gode anbefalinger for forhold og duelighed. Da min fødeegns vilde natur og mit liv forøvrigt har tvunget mig til at staa ansigt til ansigt med farer af forskjellig slags, og jeg er vant til at møde de mest alvorlige tilfælder med roligt mod, og da jeg tillige er af god helbred og sterkrygget, nærer jeg det haab at kunne tilfredsstille de fordringer, man stiller til en indehaver af ovennævnte post.

Ærbødigst
Torgeir Vraa
Adr: Vikersund

Lægeattest.
Hrr lærer Torgeir Vraa har i dag ladet sig undersøge af mig og befindes at være frisk og sterk.
Hans helbreds tilstand er ogsaa i almindelighed god.

Vikersund 30te october 1893 Dr. Bergh

At afskriften af ovenstaaende attest er rigtig, og de i foranstaaende andragende givne oplysninger ikke er overdrevne bevitnes.

Gunnar Haugerud

4de December
Justisdepartementet!
Kristiania

Undertegnede andrager herved ærbødigst det høie departement om at komme i betragtning ved besettelsen af skarpretterposten for Norge.

Jeg tillader mig i den anledning at oplyse, at jeg er 25 ½ aar gammel, født i Fyresdal, Telemarken, bestod eksamen ved Asker seminar med hovedkarakter: «Meget godt af første grad» for begge prøver og siden 1889 været lærer paa Modum, hvor jeg har faaet meget gode anbefalinger for forhold og duelighed. Da min fødeegns vilde natur og mit liv forøvrigt har tvunget mig til at staa ansigt til ansigt med farer af forskjellig slags, og jeg er vant til at møde de mest alvorlige tilfælder med roligt mod, og da jeg tillige er af god helbred og sterkrygget, nærer jeg det haab at kunne tilfredsstille de fordringer, man stiller til en indehaver af ovennævnte post.

Ærbødigst
Torgeir Vraa
Adr: Vikersund

Lægeattest.
Hrr lærer Torgeir Vraa har i dag ladet sig undersøge af mig og befindes at være frisk og sterk.
Hans helbreds tilstand er ogsaa i almindelighed god.

Vikersund 30te october 1893 Dr. Bergh

At afskriften af ovenstaaende attest er rigtig, og de i foranstaaende andragende givne oplysninger ikke er overdrevne bevitnes.

Gunnar Haugerud

J.P.D.J.Nº 1.968 A. 1893

KILDER:
Riksarkivet i Oslo, Arkivref. RA/S-2220/O/Ob/L0298
Statistisk Sentralbyrå, Skolevæsen 1895, Tabel 1.

Folkeskolevæsenets tilstand i rikets landdistrikter
Internett

Vidar Brekke:

«Rytmen»

Danseorkesteret «Rytmen». Fra venstre: Gunvald Winaasen, Arvid Gunnerud, Arild Formoe og Knut Eriksen.

Foto: Modum biblioteks bildearkiv

Danseorkesteret «Rytmen» ble startet av trekkspilleren Arild Formoe fra Vestre Spone i 1938. Med seg hadde han felespilleren Gunvald Winaasen, bassisten Arvid Gunnerud og gitaristen Knut Eriksen. «Rytmen» hadde sin første radiokonsert i 1946. Mange flere konserter fulgte fram til 1954. «Rytmen» hadde i 1950 et eget radioprogram i samsending med de nordiske landene. Også klarinettisten Jon Tolpinrud og Ludvig Thon spilte i «Rytmen» fra tid til annen.

Arild Formoe (1912–2006) vokste opp på Formoe i Åmot. Hans foreldre var arbeider August Guneriusen Formoe (1897–1959) og Hanna f. Syversen (1892–1969). Arild Formoe var selvlært som trekkspiller. Han debuterte som solist i NRK i 1932. Henschien trekkspillfabrikk på Hønefoss ble hans arbeidsplass fra 1944. Her ble det etter hvert startet et trekkspill-

studio, og undervisning ble gjennomført rundt i landet. Arild Formoe var svært sentral i arbeidet med studioet og undervisningen. Han startet etter krigen «Arild Formoes kvartett». Denne kvartetten spilte ofte i radioen, holdt konserter og spilte inn grammofoonplater. Han var også med i «Haugkvartetten» på slutten av 1930-tallet. I tillegg til Formoe (trekkspill) besto denne kvartetten av Ove Haug, Tyristrand (fiolin), Åge Haug, Tyristrand (gitar) og Arvid Gunnerud, Vikersund (bass). Fra 1952 til 1987 drev Arild Formoe og kona Elfrid Hønefoss trekkspillskole. Han var kanskje den første i Norge som holdt trekkspillkonsert i en kirke, da han i 1962 hadde kirkekonsert sammen med flere andre trekkspillere fra Modum i Hønefoss kirke. Formoe komponerte også en rekke dansemelodier. Godt kjente melodier er masurkaen «Røskatten» og «Furumovalsen».

Arild Formoe (1912-2006).

Foto: Toner fra Modum ved Thure Lund

Gunvald Winaasen (1916-1992).

Foto: Modum biblioteks bildearkiv

Arvid Gunnerud (1912-1988).

Foto: Modum biblioteks bildearkiv

Knut Eriksen.

Foto: Modum biblioteks bildearkiv

Gunvald Winaasen (1916–1992) vokste opp på Torsby nord for Vikersund. Hans foreldre var tømmermann Karl Emil Gustavsen Winaasen (1893–1973) og Gina f. Gustavsen (1895–1982). Gunvald Winaasen var en allsidig musiker som trakterte både fele, hardingfele og gitar. Han vant mange premier med hardingfele og komponerte flere dansemelodier. Mange av melodiene er framført i NRK og er utgitt på plate. Noen av de mest kjente melodiene er «Vikersundvalsen», masurkaen «På låveball», reinlenderen «Snaringen» og «Holleiavalsen».

Arvid Gunnerud (1912–1988) vokste opp i Gunnerud i Vikersund. Hans foreldre var gårdbruker Kristian Arnljotsen (1875–1968) og Live f. Isaksen (1877–1950). Familien tok senere etternavnet Gunnerud. Arvid Gunnerud var i slekt med den kjente musikeren Kristian Heggenhaugen på farssiden. Arvid ble en meget god musiker, og trakterte fele og kontrabass. Han er kjent som dirigent og musikk lærer. Arvid Gunnerud har vært medlem av flere orkestere i tillegg til «Rytmen», blant annet Arild Formoes Kvartett, Arnt Haugens Orkester, Modum Gammeldansorkester (som ble startet i 1976), Haugs kvartett og Hønefoss Strykeorkester. På slutten av 1940-tallet/begynnelsen av 1950-tallet arbeidet han ved Li-Bo Gitarfabrikk i Vikersund, hvor han laget gitarbrett til gitarene.

Knut Eriksen vokste opp på Strand i Åmot. Hans foreldre var cellulosearbeider Kristian Eriksen (1879–1970) og Anna Gustava f. Andersen (1878–1958). Han spilte gitar og var blant annet medlem av German Skuteruds Trio fra Åmot. Knut Eriksen hadde en bror, Leif, som var en meget dyktig felespiller.

Danseorkesteret «Rytmen» arrangerte også revy-kabareter på lokaler rundt i Modum. Lokalet «Fram» i Vikersund ble ofte benyttet. På enkelte av disse kabareter deltok blant andre Oddvar «Tobbe» Thomassen, Kolbjørn Skøien og Magne Hammerstad. Det ble framført viser, sang og parodier.

KILDER:

Vidar Brekke (2019): *Tangen fra gammel tid*

Thure Lund: *Toner fra Modum*

Wikipedia

Dansegolvet ved Asle Gire Dahl, *Gamle minner nr. 17-2020*,

Tyristranden historielag

Kostymehopprenn på Åmot

Det var ved sankthanstider i årene 1947, 1948, 1949 og 1950 at de vellykkede kostymehopprennene ble arrangert. Det var en «underholdningsgruppe» i Åmot Idrettsforening som hadde ansvaret for disse folkefestene kort tid etter andre verdenskrigs slutt. For folkefester var det; på hver av rennene var det mellom 200 og 300 personer til stede.

Hvorfor kostymehopprenn

En av hensiktene med arrangementene, i tillegg til å samles til folkefest, var å skaffe penger til å nedbetale gjelden etter at idrettsforeningen hadde bygd hoppbakkene Melumbakken (1938–1951) og Kongskollen (1937–1951).

Hvor ble rennene arrangert

De tre første årene ble rennene holdt i Grenshavna; like øst for nåværende Ekengården, nært nedre del av dagens Bergkrystallen. Grunnen til navnet Grenshavna var at dette området i tidligere tider var havnehagen til baker og småbruker Gren, som frem til brannen i 1921, hadde småbruk med bakeri og smie der Ekengården nå ligger. Grenskollrennet var det offisielle navnet, noe som henviste til Kongskollenhoppbakken, og andre hoppbakker som hadde kollen i navnet sitt.

I 1950 ble rennet holdt ved «Suthaugen» på idrettsplassen. Der ble det bygd ovarenn i treverk.

Snø ved sankthanstider?

For å ha snø til hopprennene ble det på ettervinteren samlet snø ved rennstedet. For å bevare den frem til sankthans ble den dekket med sagflis, fraktet opp med hesteskyss fra Wassendsaga. Vognmann Aksel Enger var ansvarlig for å skaffe halmen som tok imot hopperne etter unnarenn.

Gjennomføringen av rennene

Rennene ble imponerende profesjonelt gjennomført. Blant annet var det høyttaleranlegg og speaker som presenterte de forskjellige deltagerne, som alle var utkledd, i de forskjellige kostymer. Premier ble delt ut i forskjellige klasser.

Amatørfilmer

Fra alle rennene ble det tatt opp litt amatørfilm, noe 8 mm og noe 16 mm. Disse filmene, fra nå ukjente personer, endte opp på en VHS-kassett hos idrettsforeningens mangeårige leder Kjell Gunnerud. Etter Gunneruds død forsøkte Bjørg Gunnerud, Kjells enke, å finne noen som ville ta vare på kassetten, hun ville ikke kaste den. Etter flere forgjeves forsøk endte hun opp med å kontakte meg, som sa ja til kassetten. Jeg fikk spilt opptakene over på DVD og så igjennom det hele. Det var mye interessant for meg som var så heldig å ha opplevd rennene.

Sammen med to av deltagerne i flere av rennene, Terje Røste og Ole Jan Hansen, så vi igjennom DVD-en og noterte navner på personer vi husket. TVModum fikk kjennskap til dette og sendte i oktober 2018 et innslag der vi tre kommenterte fra rennene. Ved det første kostymerennet var Terje fem år, Ole Jan seks år og jeg åtte år.

Grenshavna 1947

På filmen ser vi en av hovedpersonene i arrangement, speaker og «moromann» Lauritz Herlofsen som intervjuer «Kristian på Ihlen» før rennet. Originalen «Kristian på Ihlen» var den gang en kjent kar i gatebildet på Åmot. Han kom gående fra gamlehjemmet Ihlen på veg til kino på Folkets Hus. (Gamlehjemmet Ihlen brant ned i 1955).

Videre i filmen gjenkjenner vi tilskuer Torbjørn Wold (Sammen med Kåre Borgersen starten han

Foto: Per Ole Buxrud

firmaet Wold & Borgersen) og Terje Røste med far Trygve (Grunnlegger av lampefabrikken T. Røste & Co.) som medhjelper. Så ser vi en alvorsfull Lauritz Herlofsen som ledsager «Kong Haakon VII» på veg inn i bakken for å åpne rennet.

«Kongen» var høyreiste Reidar Lund i sin jernbaneuniform. I den åpne krigsjeepen som idrettsforeningens Eivind Clausen hadde kjøpt etter krigen, kjøpte han «kongen» fra idrettsplassen og opp til publikumsarenaen. Derfra ledsaget Herlofsen «kongen» frem til kongetribunen, der han på kongelig vis hilste folket og foretok den offisielle åpningen av rennet.

På filmen gjenkjenner vi videre Ingvald Midtskogen (Tomteformann på Embretsfoss), Terje Røste, og Magne Hammerstad (Medeier i T. Røste & Co.) med et flott kostyme som gjør at det ser ut som om han «går på henda».

Etter rennet fikk femårige Terje Røste høytidelig overrakt pokalen der det var inngravert *Yngste deltager Grenskollrennet 1947*.

Speakeren, Lauritz Herlofsen, var også aktivt med i Åmot-revyene på 1950-tallet, der skuespiller og forfatter Karl Holter, skribent, sjømann m.m. John «Figgur'n» Klepzig, handelskar Egil Hagen og andre var viktige.

Eivind Clausen var agent og omreisende selger for Porsgrunn Margarinfabrik, derfor gikk han ofte under navnet «smør-Clausen».

Ole Jan Hansen (f.v.), Per Ole Buxrud og Terje Røste kommenterer filmene på TVModum i oktober 2018.

Foto: Per Ole Buxrud

Hoppbakken på «Suthaugen». Bårudåsen i bakgrunnen (1950).

Foto: Per Ole Buxrud

Grenshavna 1948

Kvaliteten på denne filmen er dårligere enn den fra 1947. Men vi ser tekstilkjøpmann Stein Therkelsen før vi ser A. L. Therkelsen-butikken i bakgrunnen. Og vi ser hopper etter hopper, utkledd og fine, som kaster seg inn i halmen etter fullførte hopp.

Senere ser vi ned til Harald Dynges forretningsgård (senere kalt Thompson-gården), Ekengården og Kooperativen-butikken.

Grenshavna 1949

Kvaliteten på denne filmen var ganske dårlig. Men her får vi se Ole Jan Hansens mor Gudrun som satte utfor hoppet i et stort traue. Filmene viser også en «storbonde» som ankommer ridende inn til bakken. Etter at hesten var bundet, deltok han i rennet.

Idrettsplassen 1950

Filmene starter med at vi ser Åmot Hornmusikk komme marsjerende ned alleen mot folkehavet som ventet. Førstemann bærer en stor plakate med påskriften *Se eliten av kostymeløpere i aksjon*.

Etter hornmusikken følger to cowboyer, ridende på hver sin hest, det er Ragnar Eken (Snekker, musiker m.m.) og Kristoffer Trondsen (Elektriker, fotballspiller m.m.). Når alle deltagerne er ankommet åpnes rennet av idrettsforeningens Eivind Clausen. Så er hoppingen i gang. Først ser vi cowboyene Kristoffer

Speaker Lauritz Herlofsen (1947).

Foto: Per Ole Buxrud

Pokalen Terje Røste mottok som yngste deltaker (1947).

Foto: Per Ole Buxrud

«Kristian på Ihlen» blir intervjuet av Lauritz Herlofsen.
Foto: Per Ole Buxrud

Fra 1950-rennet.
Foto: Per Ole Buxrud

Trondsen og Ragnar Eken utfor, før tilskuer Arne Martinsen med datter Runi på skuldra er i fokus. Så følger mange hoppere: Wilhelm Foslien («Lille-Wilhelm»), en ukjent, før «ballerina» Ole Jan Hansen, Mona Warhus, «negerjenta» Terje Røste, en ukjent

bikini-dame, før «negerhøvding» Trygve Røste. Så kommer en indianer, en heks, en bondekone, en «hodeløs» m/fele og ølkagge, før brudeparet Alf Skredsvig (Elektriker, skihopper m.m) og Egil «blomster-Thoresen» (Sammen med sin kone drev han blomsterbutikk på Åmot). I et kort glimt ser vi vognmann Aksel Enger som holder orden på halmen nederst i unnarennet.

Reidar Lund, som «Kong Haakon VII», hilser folket og åpner rennet (1947).

Før andre omgang ser vi oversiktsbilde mot kirkegården, med gravkapellet midt på, og vi ser Bårudskolen. Kristian Linnerud (Modums mangeårige rådmann m.m.) og Eivind Clausen vises også. Vi ser også at store deler av menneskemengden sitter på krakker; kjempefint opplegg!

I andre omgang kommer løperne igjen på rekke og rad. I tillegg til dem vi så i første omgang ser vi også Birger Høgmoen (Driveren av Åmot Autoelektrisk-verkstedet) utkledd som Plassbakkallen.

Tilskuer Nils Bjerke (Bonde på Skreppen) med is-spisende sønn Reidar på skuldra vises til slutt.

Cowboyen Ragnar Eken ridende inn til åpningen av rennet i 1950.
Foto: Per Ole Buxrud

Trygve Røste gjør sønnen Terje klar til start (1947).
Foto: Per Ole Buxrud

Aase Hanna Fure og Harry Hanssen:

Minner fra turer med Solheims bilruter

I 1920-åra blei det etablert mange rutebilselskap i Norge. I 1923 stifta for eksempel Emil Solheim personbilrute Geithus–Vikersund, sannsynligvis hjemme i Bråtan. Den første ruta blei antakelig kjørt med en åpen 7-seter, slik de fleste andre rutebileiere begynte. I 1927 blei ruta utvidet til Aamodt–Drolsum–Øderud.

Allerede den 3. desember 1926 søkte Solheim om tillatelse til å drive bilruta Aamodt–Drolsum–Øderud i 1927, som før med en kilometerpris på 15 øre. «Andragenet» blei anbefalt av lensmann og politimester. Formannskapetets innstilling blei vedtatt av herredsstyret, men kilometerprisen blei foreslått nedsatt til 10 øre.

Solheim hadde allerede i 1928 to rutebiler med innelukket karosseri. Et bilde fra 1928 viser en 1925 Chevrolet. Bildet er utlånt av Emil Solheims sønn, Tore.

Krigsåra

Da Emil blei sjuk og døde i 1944, tok broren Arne over. Selskapet hadde da to rutebiler, en 1934 GMC og en Volvo som var kjøpt ny i 1938.

Under krigen var det ikke drivstoff å få kjøpt. På mange biler blei det da montert en knottgenerator. Det var en slags ovn med lokk på toppen. Der kunne man fylle opp med brennbare treknott. De var gjerne laget av or og var ca. 5 cm lange. Det var opp-tenning i siden i bonn gjennom et spjeld. Her danna det seg en gass som blei videreført til motoren. Knottene blei solgt i papirsekker.

Med rå knott var det dårlig drag i motoren. Jeg husker en ettermiddagstur til Drolsum. Turene til Drolsum gikk om Torsby Vi skulle hente litt ekstra med mjelk. Da måtte vi ut for å trække bilen opp Langsrudåsen. Det var også noen biler som hadde karbidgenerator.

Solheimbuss som trafikerte strekningen Aamodt–Drolsum–Øderud.

Foto: Harry Hanssen

Også disse bussene kjørte ruta Aamodt–Drolsum–Øderud.

Foto: Harry Hanssen

Foto: Harry Hanssen

Reservedeler og dekk var store problemer og forårsaka stadig stopp og forsinkelser. Det hendte at turen fra Åmot mot Vikersund ved 3-tida ikke rakk å kjøre til Drolsum, men måtte snu her for å returnere til Åmot, til avgangen ved 5-tida, det var viktig å få folk «himat» som hadde vært på «ærbe hele da'n», som det het på den tida.

Arne måtte gjerne starte bilane 2–3 ganger om natta på vinteren for å være sikker på å få starta om morra'n når rutekjøringa begynte. Det fantes ikke frostvæske. Sikreste start var å kaste varmt vann på radiatoren, flere bøtter. Lettvint? Når det var skikkelig problemer, var den tredje broren, Holger, redningen, han dreiv med lastebiltransport.

Det blei snekra ei brakke som blei satt på lasteplanet. Den kunne heises av og på etter behov. Den hadde dør og trapp bak, der passasjerene nærmest

Opplysninger om bussene mottas med takk.

Foto: Harry Hanssen

måtte krabbe opp. Innvendig var det krakker på begge sider. Varmeovn kan jeg ikke tenke meg det var plass til. Kulda var det ingen som tenkte på, bare de kom fram. Denne doninga blei kalt «Arken», men den var redningen.

Etterkrigstida

Da krigen var slutt, blei det kjøpt en MAN etter tyskeren, ei skranglekasse, noe annet var ikke å få kjøpt, ikke bare det, tenk på alle høla i veien i tillegg.

Det var holdeplass ved banken i Vikersund. Ved opplasting sto forskjermene og rista omtrent som vengane på ei måke når a letta. Jeg husker godt at Arne hengte ei veiskrape bak på rutebilen og skrapa Geithus-veien sjøl etter at dagens rutekjøring var over, for så dårlig var veien. Jeg antar at dette var en av de bilane som har forurensa mest her i Modum. Når den starta opp, var det ikke blåroyk som kom ut av eksosrøret, men tykk svart guffe som lå igjen lenge etter at bilen hadde passert. Men det var nok denne som holdt hjula i gang de første etterkrigsåra. Det var råolje man brukte den gang, ikke diesel, så da sier det «seg sjøl».

Selv om krigen var slutt og MAN var innkjøpt, måtte Volvo'n fra 1938 skrangle noen år til, men det blei innkjøpt en ny tyskerbil, en Opel Blitz som gikk på bensin, antageligvis modell 1940. Denne blei satt inn på skolekjøring sammen med Volvo'n.

Det var stor stas i 1948–49 da det blei kjøpt en nye Volvo diesel. Denne var bygget så lav at den kunne kjøre undergangen ved «Ullvaren». På 1950-tallet blei det kjøpt en brukt 46/47 Chevrolet.

Da Arne døde i 1954, tok Holger over ansvaret. Han holdt det gående til NSB overtok i 1954–55. Da var det slutt etter 31 års slit.

KILDER:

Dokumenter fra Harry Hanssen

Den glemte hoppbakken

Gamle Modum skrev både i 1997 og 2020 artikler om hoppbakker i Modum. I 2020 var det hoppbakkene i Søndre Modum som ble omtalt, men Hundåsbakken, som var den største på V. Spone, ble glemt, og den var nevnt med bare en linje i 1997. På V. Spone er det fremdeles flere hoppbakker som burde omtales.

På leit etter hoppbakkeemne

V. Spone hadde lenge ønsket seg en større hoppbakke enn Mobakken. Idrettsforeningen hadde mange lovende hoppere etter krigen, men årene gikk uten at noe skjedde. Jeg har vært hoppinteressert helt fra guttedagene. Jeg deltok i mange guttehopprenn, men noen skikkelig hopper ble jeg nok aldri. I begynnelsen av 1960-åra var jeg formann i idrettsforeningen i tre år. Da våknet interessen min for å finne et hoppbakkeemne her i bygda. Jeg tenkte først på å finne et naturlig emne, slik Mobakken var, uten fartsstillas. Jeg fant flere steder der det kunne bli bygd hoppbakke med stillas. Ingen av disse forslagene ble realisert.

Bakåsen

Sist i 1960-åra var Leif Hellerud formann i idrettsforeningen. Han tok opp «tråden» etter meg. Den tiden han var elev på Buskerud Landbruksskole i 1930-åra, var han med i en gruppe som fant et bakkeemne i Bakåsen. Det var der i Buskerudbakken Erling Kroken trente mye den tid han var elev ved skolen. I 1951 ble han norgesmester.

Hundåsen

Omsider fant Leif Hellerud et bakkeemne i skogen til Kapellangården Komperud. Det lå ca. 300 m nedenfor Jelstaddalen i et område kaldt Hundåsen. Her var det naturlig unnarenn og slette. Sletta måtte jevnes litt ut. Men ca. 25 m bak der hoppet skulle bli, var det et stort berg. Her måtte mye stein sprenges vekk for å få et tilløp. Steinar Aspeli fra Jahr tok den jobben. Han var ikke ukjent med sprengingsarbeid. Det ble anlagt en mindre hoppbakke like på nordsiden av den største bakken. Det ble sørget for lys i bakken.

Vinteren 1971–72 sto bakken ferdig. Det ble nå en del hopping i bakkene. Bakkene lå slik til at snøen lå lenge utover våren. Det ble arrangert flere kretshopprenn og områderenn med alle de beste hopperne i kretsen som deltakere. Hoppere som Ole Bremseth, Ole Gunnar Fidjestøl og Sturle Holsæter, samt foreningens egne Bjørn Bakken og Tom Arild Bonnegolt deltok her.

Modum og Omegn skikrets omfattet alle foreninger i Modum, Sigdal, Krødsherad og Øvre Eiker.

Bakkerekorden ble ned mot 30 m. Dessverre var det noen snøfattige vintre som gjorde sitt til at bakken ikke ble så mye brukt som ønskelig. Sist i 1990-åra dabbet interessen for bakken av. I dag er bakken i ferd med å gro igjen, slik det er med hundrevis av hoppbakker i landet.

Flere hoppbakker

Bråtabakken var en hoppbakke på eiendommen Bråtan, midtveis mellom Jelstad og Formo. Her var det stor aktivitet under og etter krigen. Bakken ble mest brukt som treningsbakke. Det var også av og til skoleskirenn i bakken, og en sjelden gang 4-klubbkonkurranse. Lengste hopp her var 15–16 m.

Høstengen var en hoppbakke på gården Rustand på Jahr. Her ble det hoppet mye før krigen. Da var det et stillas der. Også etter krigen ble bakken mye brukt, men mest til trening og skoleskirenn. Lengste hopp i bakken var litt over 20 m. Sletta var vanskelig. Vi måtte over bekken som deler Jahr og Jelstad. For noen år siden ble bekken lukket. I dag kunne det vært en fin treningsbakke her.

Dælabakken lå i Formodalen. Den ble brukt allerede i begynnelsen av 1920-åra. Hit kom hoppere bl.a. fra Geithus for å trene. Datidens kjente skihoppere fra Geithus, Sverre Werner og Gunnar Andersen, var av disse. Fra V. Spone hoppet bl.a. Torger Johansen og bror Jørgen her. Ole Hellerud var mye der. Han var nabo til bakken. Han oppnådde mange gode plasseringer i kombinert, både i Holmenkollen og i hovedlandsrenn og landsrenn rundt i Norge. Også brødrene Gunnar og Kaare Formodalen hoppet mye her, de bodde også like ved bakken. Bakkerekorden var 25 m.

Fjøsbakken. Mange av de bakkene som er nevnt, var store, men det var mange småbakker hvor man kunne hoppe opp mot 15 m, for eksempel Fjøsbakken på Formo, hvor damegruppa arrangerte hopprenn like etter krigen. Dette var en bakke der Egil Hellerud hadde mange fine treningshopp. Han ble kretsmester tre år på rad som guttehopper.

Komperudbakken ble mye brukt i 1930-åra. Den lå på veien til Komperud fra bilveien i Jelstaddalen. Her hoppet man over veien som går til Komperud. Da den nye bilveien fra Grava til Jelstaddalen ble bygd i 1940-åra, ble veien en hindring på sletta.

Litt hopphistorie

Hoppinteressen har i mange år vært stor på V. Spone. V. Spone idrettsforening ble stiftet 29. august 1926. Modum Skiklubb ble stiftet i 1892. Mange fra V. Spone representerte da Modum Skiklubb. Allerede i 1890-åra var Arild Hansen en meget god skihopper og kombinertløper. Ja, han var en av Modums beste hoppere en tid. Han konkurrerte mange ganger i Øhrenvelven, Modums kjente hoppbakke den gang. Han hadde gode plasseringer i Krødsherad, Lier, Eiker, Sigdal og Modum. Han var med å stifte Aamot Skiløberforening i 1893.

I begynnelsen av 1920-åra var Jørgen Johansen en god kombinertløper. Men han utvandret snart til USA. Her oppnådde han gode resultater. Ja, så bra at han ble tatt ut som reserve i kombinert for USA til OL i 1932. Ole Hellerud oppnådde mange gode plasseringer i kombinert rundt i Norge i 1930-åra. Like før krigen var det Kaare Formodalen som oppnådde en sterk 12. plass i juniorklassen i Holmenkollen 1940. På den tiden var hoppinteressen meget stor i hele landet.

Slik ser Hundåsbakken ut i dag.

Foto: Ingar Hellerud

Etter krigen hoppet Jan Tandberg og Oswald Weum bra i mange renn. Oswald hoppet i noen år for AIL. Oswalds søster Inger var en meget god skihopper. Hun deltok rundt på Østlandet som prøvehopper. Etter et renn i Melumbakken skrev journalist Tormod Ruud at hun hopper nesten like godt som gutta. Men også Jan Tandbergs søster Laila (Kristoffersen) var en god skihopper. Hun deltok også som prøvehopper i flere renn.

I 1950- og 60-åra var det mange lovende skihoppere, bl.a. Egil Hellerud, Karsten Weum og Bjørn Strand, Men det var mange flere som drev med skihopping. Men med utdanning eller arbeid ble det bare trening lørdag ettermiddag eller søndag. Skolegang og arbeid var det på lørdager den gang. Så da den nye hoppbakken i Hundåsen kom, hadde mange av disse skihopperne lagt opp. Med andre ord: Bakken kom noen år for seint.

Resultatliste fra et hopprenn i Hundåsbakken i 1983.

HOPP Hundåsbakken:

Klasse under 16 år: 1.Tom Rustand, N.Sigdal, 193,5. 2.Roger Hansen, N.Sigdal, 183,0. 3.Ole Johan Kristoffersen, V.Spone, 180,0. 4. Morten Jahr, V.Spone, 177,0. 4.Frode Håre, N.Sigdal, 177,0. 6.Jan V. Brenna, N.Sigdal, 167,25. 7.Odd I. Hellerud, V.Spone, 160,5. 8.Thor E. Hagen, V.Spone, 159,0. 9.Bo Espen Lobben, Moingen, 156,75. 10.Ole J. hellerud, V.Spone, 156,0. 11.Øyvind Brenna, N.Sigdal, 153,75. 12.Leif Bottolfs, Moingen, 151,75. 13.Ingar Hæhre, Moingen, 144,75. 14.Kjell Ove Hovde, Moingen, 134,25. 15. Asle Skretteberg, Moingen, 133,5. 16.Lars Rune Hagen, V.Spone, 130,5. 17.Stian Håre, N.Sigdal, 122,5.

Klasse 16-19 år: 1.Håvard Skretteberg, Moingen, 226,5. 2.Tom Håre, N.Sigdal, 207,0. 3.Kristoffer Hallerdalen, Moingen, 200,25. 4.Bent Lobben, Moingen, 193,5.

Klasse over 20 år: 1.Tom Arild Bonnegolt, V.Spone, 228,0. 2.Jim Håre, N.Sigdal, 209,25. 3.Geir Skretteberg, Moingen, 195,0. 4.Thor Nygård, V.Spone, 194,25. 4.Jens E. Lobben, Moingen, 194,25. 6.Magne Kristoffersen, V.Spone, 193,0. 7. Bjørn Bakken, V.Spone, 189,0. 8. Oddvar Skretteberg, Moingen, 183,0. 9.Ola Støvern, N.Sigdal, 178,5. 10.Roar Bottolfs, Moingen, 174,0. 11.Ole Kr.Reistad, N.Sigdal, 150,75.

SAMMENLAGT

Langrenn: 1.Simostranda, 1702,8. 2.V.Spone, 1573,6. 3.Moingen, 1003,4. 4.N.Sigdal, 715,6.

Hopp: 1.Moingen, 1819,75. 2.V. Spone, 1767,75. 3.N.Sigdal, 1742,75. Simostranda deltok ikke.

Sammenlagt: 1.V.Spone, 3341,35. 2.Moingen, 2823,15. 3.N.Sigdal, 2458,35. 4.Simostranda, 1702,8.

Jon Mamen:

Jordmødre på Modum 1822–ca. 1940

Vi er mange som har lest Edvard Hoems bok om jordmora, hans tippoldemor, som gikk på sine bein fra Romsdal til Kristiania for å gå på den nye jordmorskolen som var opprettet der. Så gikk hun hjem igjen og praktiserte yrket mange tiår. Jeg fikk interesse for å finne ut om jordmødrene på Modum har gått på denne skolen. Roar Tank *Modums Historie* bd I har et par sider med stoff om jordmødrene. Dette stoffet er både uoversiktlig og lite bearbeida. Men skolen er nevnt. Jordmødrene har gjort en stor og trofast tjeneste. Jeg tror også at de har vært forbilder for mange andre kvinner i selvstendig yrkesutøvelse. Det har vært morsom å bli litt kjent med dem. Det er de kvinnene som var i stillingen i flere tiår jeg har tatt for meg. Flere har vært innom og arbeidet som jordmor i kortere tid.

Jeg har lagt vekt på å få med opplysninger om disse jordmødrenes egne erfaringer med ekteskap, fødsel og død. Dette har vært ulikt for dem.

For noen år siden fikk jeg i hende en protokoll ført av jordmor Kristiane Ibsen fra 1912 til 1930. Hun var jordmor i søndre Modum fra 1879 til 1920. Da ble hun pensjonert. Men enda fortsatte hun i ti år ta hånd om enkelte fødende kvinner. Boka var blitt liggende i hennes hus i Strandgata. Jeg leverte protokollen videre til Modum kommunes arkiv. Denne protokollen gav meg et innblikk i jordmoras virke.

Bygdeposten hadde i 1981 en artikkelserie om jordmødrene på Modum. Der kom det fram forskjellig som folk ennå husket eller hadde hørt. Jeg har hentet noe stoff derfra.

En jordmortjeneste har det vel alltid vært. Kvinner har hjulpet andre kvinner med fødselen. Jordmora var også prestens medhjelper i den egenskap at hun kunne utføre nøddåp, om barnet så ut til ikke å kunne leve opp. Denne artikkelen handler om de jordmødrene som var utdannet og fikk offentlig ansettelse av amt eller kommune. De fikk da tillatelse og rett til å praktisere yrket. Lønnen måtte de få av de fødende selv.

Men først et minne om grendejordmora som Karsten Presterud leverte i *Bygdeposten* 10/3 1981:

I Torsbygrenda bodde det en gammel kone som het Maren Flannum. Hun var født på Øverby i 1833. Maren tok imot mange nykommere som ikke hadde tid til å vente på en fast etablert jordmor. En mørk høstkveld hendte det seg slik at en kone nørst i grenda brått fikk varsel om snarlig familieførkelse. Maren var da 82

år gammel og ikke så lett på foten som før. Men den vordende barnefar var sterk som en bjørn og lett på foten. Han sprang det forteste han kunne til Maren og tok henne på ryggen og la i vei på sin første jordmorskyss. Og i det gulrøde lyset fra en liten parafinlampe ble det født en stor og velskapt gutt. Det ble også den siste verdensborgeren den gamle grendejordmora hjalp fram til livet. Hvis det hersket tvil om et barns levedyktighet, var ikke Maren snauere enn at hun fungerte som «prest». (Det lever ennå folk på Modum som a gamle Maren har ti imot og kressna (døpt).)

Fredrikke Andersen f. Robsahm

Den første jordmora som kom til Modum med utdanning og offentlig tilsetning var Johanne Fredrikke Andersen. Tank skriver litt om «madam Andersen». Han skriver at da hun sluttet i 1867 hadde hun i 44 år vært bygdens fødselshjelperske. Vi er altså tilbake til 1822–23 da hun kom til Modum.

Johanne Frederica Robsahm ble født i Holmestrand 1793. Datoen er ikke kjent. Hun ble hjemmedøpt, og den 27. oktober ble dåpen stadfestet i Holmestrand kirke. Hun var datter av Johan Andersen Robsahm og hans kone Fredrikke Kristine Hagemann. Ved Folketellinga i 1801 bodde hun med sin familie på Gjøklep i Botne. Faren er betegnet som «fallert kjøpmann og gaardbeoer».

Jeg velger å skrive navnet hennes som Fredrikke. Det er en form vi oftest møter. Fredrikke giftet seg i Kristiania 15. august 1810 med en mann som het Franz Jacob Wilmers. Hun var da 17 år gammel. I 1819 skriver hun en bekjentgjørelse i Rigstidende at hun i 1814 var blitt lovlig skilt fra sin ektemann. Han har reist bort, og hun vet ikke om han lever er død. Hun ønsket å gifte seg på nytt. Men da krevdes at hun etterlyste sin mann for å finne ut om han ennå lever, eller om hun kan få regne seg som enke. Hun fikk gifte seg igjen. I 1820 inngikk hun ekteskap i Råde kirke med Ole Arnesen.

Da hadde hun avsluttet utdanning på jordmorskolen i Kristiania. Hun gikk ut der 17. november 1818 som elev nr. 6 siden skolen startet. I protokollen står det at enken Fredrikke Wilmers på 25 år fra Kristiania har fullført skolen. Hun har ikke hatt offentlig understøttelse. Hun fikk meget gode karakterer, og det står at hun er tilsatt av Smålenene Amt (Østfold fylke) som jordmor i Råde. Der hadde hun altså en kjæreste som hun gifter seg med.

I 1881 ble det anskaffet jordmorbolig på Vikertangen. Familien flytta da dit.

Denne familien ble rammet av at flere barn døde. Fire barn ble fulgt til graven fram til 1876. I 1883 døde ektemannen Carl. Karoline fortsatte i stillingen til 1904. Da ble hun pensjonert. Hun døde 4. juli 1913.

Datteren Anna Karine ble også jordmor. Hun tok jordmoreksamen i 1885 som kandidat nr. 1262. Først virket hun på Kongsberg. I 1888 giftet hun seg der med Karl Herman Olsen. Siden brukte hun navnet Anna Olsen. Ved FT i 1891 bodde familien enda på Kongsberg. I 1900 var Anna Olsen enke og bosatt på Lofthus og i tjeneste som jordmor på Snarum, antakelig fra 1895. Hun leide dels på Lofthus, dels på Prestegården.

Det har vært en del forveksling mellom mor og datter. I *Modums Historie* blir Anna Karoline omtalt med datterens navn, Anne Karine. Som om ikke det var nok, har datteren blir utstyrt med sin mors fødselsår. Karoline var født i 1839, Anne Karine i 1859. Men attesten må ha vært skrevet utydelig. I protokollen fra jordmorskolen står datterens fødselsår som 1839! Den 1. april 1927 fratradte Anna Olsen som Snarums jordmor, 68 år gammel. Hun døde i desember 1945.

Gulbrand Saastad fortalte i *Bygdeposten* 22/1 1981 at han flere ganger hadde skysset jordmor Anna Olsen. Første gang var han 14 år gammel. Når jordmora skulle ut, nytta det ikke å nekte denne tjenesten.

Lorentze Haugen var barnebarn til Karoline Halvorsen. Hun fortalte i *Bygdeposten* 25/4 1981 at jordmora somme tider måtte ro over Bergsjø til Østsiden. Ikke så sjelden satt hun på med jernbanetralla til Vikersund. Hun ble hentet helt inn til Finnemarka. Somme tider måtte hun sitte på hesteryggen.

Kristiane Ibsen

Som ny jordmor i søndre Modum ble Kristiane Olsdatter Utrimark tilsatt. Hun hadde fått kommunalt stipend til å ta jordmorskolen i Kristiania og gikk ut der i 1879, som kandidat nr. 1050.

Kristiane Ibsen var født 25. juli 1853 i Utrimark av foreldre pike Caroline Ellingsdatter Utrimark og ungkar Ole Christiansen. Denne Ole Christiansen viser seg å ha vært skolelærer i Lier. Han fikk siden familie der, mens mor giftet seg siden med Olaus Ellingsen. Ved FT 1865 bodde de på Nyhus under Sønsteby. Det er i Hervika. Kristiane var konfirmant i Heggen kirke 1868.

I 1879 fikk hun stillingen som jordmor i søndre Modum. Samme år giftet hun seg med Gulbrand Ibsen fra Buskerud. Han hadde arbeid på Kongsfoss. Kristiane var kjent som madam Ibsen. Ekteparet bosatte seg på Strand (Strandgata). Det er hennes protokoll jeg har sett.

Protokollen er en fortsettelse av en tidligere, utskrevet protokoll. Den begynner med nr. 43/1912. Kristiane Ibsen ble pensjonert i 1920, men her ser vi at hun ble altså benyttet i mange år etter det.

I 1912 er det 96 fødsler, 1913:49, 1914:49, 1915:36, 1916:15, 1917:17, 1918:19, 1919:18, 1920:15, 1921:5, 1922:6, 1923:3, 1924:1, 1925:5, 1926:1, 192?:1, 1930:1, 193?:1.

Fødslene er ført med mors navn og bosted, hvor mange fødsler moren har hatt. Jordmora har reist rundt i hjemmene. Noen fødsler hadde hun også i tilgrensende områder i Sigdal og på Øvre Eiker. I de aller fleste tilfelle sto det bra til med mor etter fødselen. To ganger er det meldt at mor døde, og begge disse var syke på forhånd. Fire ganger er det meldt at barnet var dødfødt. Flere av mødrene hadde mange fødsler bak seg fra før, en hadde født hele 15 barn tidligere.

Bygdeposten hadde 11. april 1981 et langt stykke om madam Ibsen. Det var sendt inn av Drolsum bondekvinneleg. Her står det blant annet at jordmor Ibsen var godt likt og at hun var kjent for å være en dyktig jordmor. De som hadde hatt henne, gikk ikke over til andre.

Gudbrand Ibsen døde i 1900. Den yngste datteren, Anne, bodde hjemme inntil hun giftet seg i 1920. Kristiane Ibsen døde i 1936.

Hilda Karoline Næss fra Snarum ble jordmor i nordre Modum etter Karoline Halvorsen. Hun var født på Snarum i 1875. Faren var Gulbrand Korneliussen Næss og hustru Ingeborg Olsdatter. Hun tok jordmorskolen i 1900 som kandidat nr. 1841. Hilda Næss kjøpte et hus på Flattum og bodde der.

Olga Warhus ble ny jordmor for søndre Modum. Senere kalte hun seg Olga Billand. Kirsten Rust skrev om henne i GM 1989. Hun oppretta fødehem på Åmot. Pikenavnet var Olga Andrea Jellum. Hun var født i 1888 og hun tok jordmorskolen i 1914, som kandidat nr. 2429.

Anna Skauen ble jordmor for nordre Modum i 1928. Unni Venke Holm skrev om henne i GM 2004. Hun opprettet fødehem på Geithus. Anna Karoline Skauen f Modum 1889. Hun tok eksamen på jordmorskolen i 1919, som kandidat nr 2662.

Anna Østby ble også jordmor i Modum ca. 1920. Hun var født i Trøgstad i 1881. Hun tok eksamen på jordmorskolen i 1904, som kandidat nr. 2018. Jeg veit ikke når hun sluttet å virke som jordmor

Anna Østby giftet seg i 1924 med Hans Andersen. De bodde på Geithus. Det ser ut som om hun hadde sitt virke i hovedsak der. Anna Østby Andersen døde i 1961, ektemannen døde i 1968.

KILDER:

Disse er tilgjengelige på nettet

Bygdeposten, diverse utgaver 1. halvår 1981

Ch. Delgobe: Den norske slekt Robsahm, stamtavle og optegnelser, Kristiania 1919. Opplysningene om Fredrikke Robsahm inneholder flere feil.

Rigstidende 94/1819

Digitalarkivet: Kirkebøker og folketellinger, samt

Eksamensprotokoller fra jordmorskolen i Kristiania.

Jordmorskolen 1913. Olga Billand står ytterst til høyre.

Foto: Gamle Modum 1989

«Drammensvassdragets Farbargjørelse»

En markedsrapport som grunnlag for beregning av økonomien

Del I

Denne artikkelen består av to deler. Del I gir litt bakgrunn når det gjelder kanalprosjektet. Del II er den markedsrapporten som ble utarbeidet, og som utgjør hoveddelen av denne artikkelen.

I *Gamle Modum* for 1999 (1) beskriver Erling Diesen planene for «Drammens Vassdrags Farbargjørelse», og om hvordan disse ble diskutert og behandlet frem mot en endelig beslutning. Det ble ingen kanal, i stedet ble jernbanen anlagt. I artikkelen refereres det til et møte på Mæhlum 31. januar 1851, hvor «den bekjendte Flødningsinspektør E. Soot» fremla sine planer for kanalisering av Drammenselven.

I tilknytning til dette møtet ble det besluttet å gjennomføre en kartlegging «hvis Øimed gikk ut på, at lade anstille Undersøkelser til en Beskrivelse af saadanne Oplysninger om Trafikken, der nogenlunde kunne sette oss istand til at have en Mening om hvorvidt det af Hr. Soot utkastede Canalanlæg var practicabelt med Hensyn til dets Betalbarhed.»

Goodhall & Reeves, et engelsk handelsfirma, som siden 1849 hadde eid og drevet Blåfarveverket, skulle gjennomføre denne undersøkelsen. Resultatene ble oversendt Auen Gregersen i brev form den 1. september 1851. Rapporten, som del II av denne artikkelen, er basert på informasjon innhentet fra kjøpmenn og bedrifter med behov for varetransport fra og til Drammen. Rapporten er også en illustrasjon på hvor systematisk og grundig man også i 1851 bearbeidet prosjekter for å få et godt beslutningsunderlag.

Hvorvidt metoden som ble benyttet for innhenting av markedsinformasjon var i vanlig bruk i Norge på denne tiden, eller om dette var noe som engelskmennene introduserte, vet vi jo ikke.

Forslaget som ble fremlagt av E. Soot var kanalisering av Drammenselven fra Drammen til Åmot bro. Møtedeltagerne mente imidlertid at anlegget burde forlenges til Randsfjorden. Formannskapet bifalte forslaget i møte 25. mars s.å., men fremsatte ønske om at man også skulle inkludere vannveien fra Hokksund opp Vestfossenelven til Fiskumvann og Eikern. Dette er nok forklaringen på at man i markedsundersøkelsen inkluderer informasjon om transportbehov knyttet til disse områdene.

Bortsett fra at rapporten er omskrevet til et mer moderne språk, presenteres den slik den ble fremlagt av Goodhall&Reeves. Materialet er omfattende, og gir et godt innblikk i vareomsetning og transportforhold i vårt distrikt før jernbanen kom i drift.

I 1856 ble det sendt ut en «Indbydelse til Aktietegning paa et Canalanlæg mellom Drammen By og dens Oppland». Innbydelsen er undertegnet Auen Gregersen, G. Fougner (sorenskriver) og I. Ball Gram. Innbydelsen innledes med «I den ældre Tid, da foruden Slædeføre, Hesteryggen og usle Smaabaade i Indsørerne her udgjorde de eneste Befordringsmidler, stod dette Lands Communicationsvæsen på den allersørgeligste Fod». Det påpekes at det de senere årene har vært forbedringer, men at tømmer og trelast fortsatt ble utsatt for store skader. I prospektet ble det lagt til grunn at man først anla en kanal mellom Drammen og Hønefoss. Denne ble kostnadsberegnet til 300.000 Spd. Senere kunne det bli aktuelt å videreføre kanalen til hhv. Sperillen og Randsfjorden. Dette ville i så fall kreve investeringer på ytterligere 300.000 Spd. Det ble argumentert med at hvis man på denne måten fikk forbindelse med de store sjøene, kunne man med dampbåt forbedre kommunikasjonen med innlandet. I prospektet fra 1856 blir Hovedbanen til Eidsvold, og dampbåt videre derfra, nevnt som en illustrasjon på dette.

En forutsetning for prosjektet var at 50 % ble finansiert ved kjøp av aksjer lokalt. Årlig avkastning var beregnet til 4 %. Når halvparten av nødvendige investeringer var tilveiebrakt på denne måten regnet man med at myndighetene ville bidra med de resterende 150.000 Spd. for første fase av utbyggingen.

Hva resultatet ble av aksjetegningen ble vites ikke, og som kjent ble kanalen heller ikke bygget. Jernbanen tok over fra kanalene som fremtidens transportmiddel. 10 år senere, i 1866, begynte anleggsarbeidet på Randsfjordbanen. I sin tur la jernbanen grunnlaget for en omfattende industrialiseringen av Drammensvassdraget.

Det foreligger en rapport (2) som gir bakgrunnen for hvorfor kanaliseringen av bl.a. Drammensvassdraget ble ansett som viktig av sentrale myndigheter. I 1680-årene lå det 105 sagbruk fra Drammen

til Ringerike, og det meste av det som ble skåret ble eksportert over Drammen. På 1800-tallet var Drammen Norges største eksporthavn for trelast, og elven var transportveien til byen. Fløting av tømmer og bord var imidlertid problematisk på grunn av store og kronglete stryk og fossefall. Det ble derfor naturlig å vurdere muligheten for forbedring av farbarheten i vassdraget. Allerede i 1806 ble det fremlagt en plan om å forene «Rands-, Thyri- og Holtzfiorden med Drammens Fiord». Så kom 1814 med sine utfordringer, og det virker som om planene fikk hvile frem til rundt 1850.

Litt bakgrunnsinformasjon om de som var sentrale i utarbeidelsen av markedsundersøkelsen:

Auen Gregersen (f. 1802) spilte en viktig rolle i Modum i perioden 1830–1850. Han var kommunens første ordfører, var sentral ved etableringen av Modum Sparebank og var bl.a. initiativtager til bygging av Åmot bro. Han flyttet i 1852 til sin søstersønn Gulbrand Gregersen, som bodde i Budapest. Her ble han ble begravet i 1876. (Se også lokalhistoriewiki.no.) Goodhall og Reeves (G & R) var et engelsk handelsfirma. Viktige handelsvarer var koboltblått, lim og klister. Videre fødevarer som olje, ris og fjærfe samt tekstiler som bl.a. lintøy og sateng. De kjøpte Blåfargeverket på auksjon i 1849, og satt som eiere frem til 1856. Hvem som førte rapporten i pennen på vegne av G & R vet vi ikke, men vedkommende behersket i alle fall norsk. Det finnes lite informasjon om både Henry Edmund Goodhall og James Reeves. Goodhall var medlem av det geologiske selskapet i London, noe som tyder på at han hadde geologiske kunnskaper. James Reeves er begravet på Nykirke ved Åmot i 1855. Av gravplaten fremgår det at han ble født i 1809. Det blir også gjort et poeng av at han var sønn av John Reeves, som var medlem av det kongelige selskap i London.

*Auen Gregersen
(1802–1876)*

*Modums første
ordfører, deltok
aktivistisk i å fremme
tiltak til beste
for Modum.*

Foto:
Modum kommunes
fotoarkiv

Engebret Soot hadde bakgrunn som smed og tømmer, og ble senere «Flødningsinspektør». I 1849 ble Soots kanal mellom Ørje og Halden åpnet, og han ble senere mye brukt for å prosjektere kanaler andre steder på Østlandet. Han deltok imidlertid ikke i den videre bearbeiding av planene for kanalisering av Drammenselven.

REFERANSER

- 1) Erling Diesen: «Drammen Vasdrags Farborgjørelse», *Gamle Modum* 1999
- 2) «Kanalforvaltningen rundt 1814
– Del av en fungerende statsadministrasjon etc.»
NVE – Grunnlovsjubiléet 2014

*Gravplate på Nykirke
over James Reeves,
eier av Blåfargeverket.*

Foto: Andreas Øvergaard

Markedsundersøkelse vedr. kanal mellom Drammen og Hønefoss

Del II

I forbindelse med møtet på Mæhlum, som omhandlet Kanalprosjektet fra Drammen, fikk vi (Goodhall & Reeves) som oppgave å kartelege og beskrive omfanget av varetransporten, slik at det kunne gi mulighet for å ha en oppfatning av om hvorvidt Hr. Soots utkast til kanalanlegg ville være lønnsomt. Herved tillater vi oss nå å fremlegge resultatene av de undersøkelsene som er foretatt. Vi går derfor rett til selve saken, i det vi herved presenterer et sammendrag av de opplysningene vi over tid har mottatt som svar på våre spørsmål.

Den 6. februar sendte vi et brev til Handelsdireksjonen i Drammen hvor vi orienterte om hva som var diskutert på møtet på Mæhlum, og uttrykte et ønske om deres velvillige samarbeid. De oppgavene vi ba Handelsforeningen svare på var:

1. En så detaljert oversikt som mulig over det som hver måned de tre siste årene var sendt innover landet av forskjellige kornvarer, samt erter, salt, sild og jern.
2. En tilsvarende oversikt over varer fraktet motsatt vei over land i det samme tidsrom som under pkt.1, og om mulig til hvilke steder varene ble fraktet.
3. De forskjellige kvanta rund og skåren last som i de siste 3 årene har passert Hellefoss.

Vi har ikke mottatt svar på noen av disse spørsmålene, men har imidlertid grunn til å tro at de ikke vil utebli.

Vi anså det som nødvendig å få informasjon om de kvanta nødvendighetsartikler som årlig blir importert og videretransportert innover i landet. Dette ville danne et fundament for de opplysningene som vi ville innhente fra landdistriktene. Vi innhentet derfor fra Drammen Tollbod opplysninger om innførsel de 3 siste årene.

Fortegnelse over innførsel fra utlandet til Drammen av spesifiserte varer for årene 1848–1850.

Varesorter		1848	1849	1850
a. Kornvarer				
- Bygg	tønner	44189 3/8	47356 5/8	64140 5/8
- Erter	"	1163	2026 1/8	2949 13/16
- Gryn, hele	"	706 1/8	592 1/16	1301 3/4
- Gryn, halve	"	20 1/8	4 13/16	15
- Havre	"	917 5/8	185 1/2	1
- Malt	"	260 9/16	129 7/8	154
- Rug	"	46660 15/16	53095 7/8	496 1/2
b. Rujern	skippund	1078	1706 1/2	4222 1/20
c. Salt	tønner	21745 5/8	14907	19273 1/2

(1 tønne korn = 130 liter, 1 skippund = 160 kg.)

Vi tillater oss bare å komme med følgende bemerkning: At forbruket av korn i Drammen må, etter vår oppfatning, tilsvare mengdene som er fortollet. Man må ikke glemme at det er 4 brennevinsbrennerier, som forholdsvis ikke forbruker en liten andel. Derneft forsynes ladestedet Svelvik av Drammens beholdning. Tar man hensyn til at de omkringliggende bygdene, er fruktbare, og av den grund i liten grad har behov for import, kan man derfor trekke den slutningen at en vesentlig andel av det innførte kornet går til det indre av landet, og da langs den veien som Drammenselven antyder.

Vi har også gjennom Hr. Schifter i Drammen mottatt fra Hr. Overvaager Blaufeldt det følgende sertifikatet:

- I året 1847 ble det innført til Drammen 6682 1/2 tønner sild, makrell og brisling, 1462 våger fisk
- I året 1848 (til utgangen av oktober) 3449 3/4 tønner sild, makrell og brisling
- I året 1849 innført til Drammen 7441 tønner sild, makrell og brisling
- I året 1850 innført til Drammen 6019 tønner sild, makrell og brisling

(1 våg fisk kan være et sted mellom 18 og 23 kg)

Vi fremlegger nå de opplysningene som i brevets form er mottatt fra landdistriktene, sortert etter den dato den er mottatt.

- I. Lassen, Skjeldbred 24. februar, oppgir intet kvantum når det gjelder forbruk i sitt distrikt eller i hele Modum Prestegjeld, men henviser til andre som antagelig er bedre informert. Han skriver imidlertid at det må være innlysende at lettelsen for frakt til Sigdal og Modum vil være betydelig. Varer som fraktes til eller over Snarum, vil imidlertid ikke bli påvirket i vesentlig grad. Veien fra Kongssagene til møtet med veien over Snarum er nemlig så besværlig at fulle lass normalt ikke blir kjørt. Forskjellen i transportomkostninger fra Hokksund og Kongssagene blir ikke så stor som den etter veilengden burde være. På grunn av dette er det I. Lassens oppfatning at ingen økning i forbruket kan påregnes. Hvorvidt dette vil være tilfelle andre steder, vil han ikke uttale seg om.

- N. Nicholsen, Stalsberg, skriver 3. mars som svar på våre spørsmål om 1) Hans egen innførsel samt 2) Det antatte forbruket i Modum Prestegjeld. Angående 1) opplyses det at de varene som det er spørsmål om, i hovedsak blir fraktet på sledeføre, slik at han bare har oppført 150 tønner à 160 pund som mulig frakt med båt. (1 pund = 0,5 kg.) Når det gjelder hva som årlig brukes i Modum av varer kjøpt i Drammen, anslåes dette til 320 pund eller 2 tønner pr. individ, altså cirka 15500 tønner. Angående punkt 2) blir det påpekt at avstanden til Drammen er kort og forholdsvis enkel. Av den grund tror han derfor at forbruket i Modum i større grad vil øke med lettelse i transporten.

Etter beste overbevisning har jeg på denne måten besvart de spørsmålene som er stillet. Jeg vil bare tillate meg å anføre at det ikke er ubetydelige kvanta av både skåren og hugget last av små dimensjoner som kan påregnes for eksport når prisene settes lik eller like under det som betales i dag. Det er god grund til å forvente at det vil bli betydelig transport av varer til Ringerike, Land, Toten og Valdres hvis man påtar seg transporten direkte fra Drammen til Sundvollen og Hønefoss på Ringerike. Jeg tror ikke jeg tar mye feil ved å anslå at det på sommeren daglig blir fraktet 150 tønner vekt fra Drammen til Svangstrand i Lier for videre transport over Hols- og Randsfjorden til de nevnte distriktene. Mange gjør nå sine innkjøp i Christiania, men dette vil antagelig endre seg når frakten fra Drammen blir vesentlig lavere, da de fleste skogeierne leverer tømmer til handelsmenn i Drammen.

Det vil også lette, og dermed også øke, varetransporten til Hallingdal hvis man påtok seg transport direkte til Vikersund. Sommerstid er transport av varer fra Hokksund til Vikersund det dobbelte av taksten på vinterstid, noe som fører til at varetransporten er større om vinteren enn den ville bli hvis fraktkostnadene om sommeren reduseres i betydelig grad.

- Carl Gulliksen, Ramstad, sier i sitt svar av 4. mars at det er umulig for ham å oppgi andre kvanta enn det han selv mottar siden enhver bonde frakter grove

varer fra Drammen til eget forbruk. Videre skriver han: «Jeg har vært bosatt i Sigdal i henimot 1½ år, og har i løpet av denne tiden betalt 295 spd. for frakt av varer til en kostnad av 42 sh per 200 skp.pund. Jeg forventer forøvrig ikke at mengde frakt vil øke hvis fraktkostnadene blir redusert.

- Sekretær Y. Oftedal, (ingen dato), men brevet er stemplet Drammen 11. april, meddeler «Det antas at at det i løpet av ett år transporteres fra Drammen til Kongsberg:

- Tilsammen rug, bygg, erter, hvete	12000 tønner
- Salt	750 "
- Sild	750 tønner
- Jernvarer	250 skp.
- Bly, som brukes ved Sølvverket	250 "
- Olje, tran og og andre forbruksvarer	600 skp.

Det fraktes også slipe- og møllestener, men det er ikke mulig å anslå mengden. Varer som fraktes fra Drammen til prestgjeldene Sandsvær, Flesberg, Rollag og del av Hiterdal anslåes til årlig å være:

- Kornvarer og erter	6000 tønner
- Salt	4000 tønner
- Sild	1000 tønner

Behovet for jernvarer både i Kongsberg og de omkringliggende områdene dekkes av Sølvverket. Eksporten fra Kongsberg består hovedsakelig av sølvbarrer, krutt og våpen. Transporten av disse varene vil også i fremtiden mest sannsynlig være den samme som den er i dag. Våpen er et mulig unntak, og dette vil i så fall dreie seg om et par hundre skippund. Trelast og tømmer vil vel fortsatt fløtes i elven. Fetevarer fra omegnen som ikke blir avsatt på Kongsberg, er sannsynligvis ubetydelige, og kan vanskelig anslåes. Det må bemerkes at i alle fall en del av varene som er opplistet, sannsynligvis vil bli transportert på vinterføre, selv om bedret kommunikasjon på elven fra Drammen til Hokksund vil bedre sommertransporten. Størstedelen av varene fraktes dessuten om sommeren.

- Nils Wiigersund, 11. mars, oppgir den mengden rund last som i gjennomsnitt de tre siste årene har passert Drammensvassdraget til 53000 tylfter. Mengden skurlast kan han ikke si noe om. Anslår at det årlig transporteres 8000 tønner fra Drammen til forbruk i Modum.

- H. Johannesen, Strand, 11. april anslår at det totalt fraktes varer tilsvarende 16000 tønner fra Drammen til Modum. Selv har han behov for varer tilsvarende 1000 tønner. Antar dessuten at reduserte fraktkostnader vil føre til øket forbruk, samtidig som utførselen, og da spesielt av trelast, vil øke.

- Hartz, Skartum, 5 mai erkjenner mottak av vårt brev, og bemerker: «at det i de kvanta som er vist, er

det tatt hensyn til behovet i hele prestgjeldet, da man ellers – etter alminnelig talebruk – at Sigdal alene bare omfatter det egentlige «Holmen Hovedsogn». Hr. Hartz gir som svar på de spørsmålene som er stillet:

Den mengde kornvarer som det som snitt over tid er behov for her i prestegjeldet, anslåes til 1500 tønner. I tillegg:

- Erter	circa	100	tønner
- Sild	“	350	“
- Salt	“	2000	“

Dette kvantumet kan synes høyt, men da man her bruker dette som for for kyrene, antas det at det ikke er for høyt.

- Jern	circa	100	skp
- Kaffe	“	10,000	pund
- Sukker av alle sorter	“	12,000	“
- Brennevin	minst	10,000	potter
- Lær	ukjent		

(1 pund = 0,5 kg., 1 pott = 1 liter.)

Ut av alle varene som fraktes hit, utgjør min egen omsetning på det nærmeste 100 lass årlig, hvert lass beregnet til 4 tønner. En nærmere spesifikasjon er vanskelig å gi. Forøvrig må bemerkes at det ikke kan påberegnes med sikkerhet at varene som fraktes hit, vil befordres med båt. Enhver som holder hest vil utvilsomt da, som nå, foretrekke selv å besørge transporten. Det er også liten grunn til å anta at farborgjøre av elven vil føre til øket forbruk av varer fra kjøpstaden, da almuesmannen har begrenset økonomi. Dette tillater ikke at han går utover det høyst nødvendige.

- Pastor Stub, 12. mai, Holmen Prestegård, gir følgende opplysninger på vår forespørsel når det gjelder folkemengden i Sigdal Prestegjeld ved siste folketelling ved slutten av 1850.

- Sigdal Hovedsogn		2823	mennesker
- Krødsherrad	annex	1965	“
- Eggedals	“	1162	“

- Nes i Hallingdal (uten underskrift). Selv om underskrift mangler, vil vi gjengi innholdet ordrett. «I forbindelse med forespørselen om hvor mye som fraktes til Hallingdal i den tiden av året vannveien kan passeres med båt, tillater jeg meg å meddele at basert på de opplysningene som jeg har innhentet, kan det dreie seg om 1000 til 1500 tønner tyngde eller føringer. Mengden vil variere avhengig av hvordan kornavlingen har slått til. Mer nøyaktig informasjon er det ikke mulig for meg å frembringe.»

Prost Tandberg oppgir folkemengden basert på folketellingen foretatt ved utgangen av 1845.

- Heggen	hovedsogn	4957	mennesker
- Nykirke	annex	1857	“
- Snarum	“	877	“
- Tilsammen i Modum Prestegjeld		7691	“
- Født i årene 1846 – t.o.m.1850		1319	
		<u>9010</u>	“
- Døde i samme tidsrom		743	“
		<u>8207</u>	“
- Utflyttet i samme tidsrom		353	“
- Folkemengden ved utgangen av 1850		7914	mennesker

Med dette avslutter vi denne omfattende beretningen. Vi har forresten skrevet til Hr. P. C. Ottesen ved Eidsfoss Jernverk. I et brev av 13. mars lover han å gi opplysninger om trafikken på elven mellom Drammen og Vestfossen så snart hans sunnhetstilstand tillater ham en reise til Drammen. Han skriver forøvrig at man for noen år siden undersøkte muligheten av å skaffe seg en dampbåt som kunne trekke tømmer fra Drammenselven til sagbrukene i Vestfossen. I den forbindelse hadde man rådført seg med Hr. Sørensen fra Horten Verft, som hadde gjort noen undersøkelser. Han konkluderte med at elven måtte gjøres dypere, samt at flere banker måtte oppmudres. Dette var for 2–3 år siden, og det var ikke blitt gjort noe mer vedrørende denne saken. Men for å gjøre dampbåten lønnsom måtte den også kunne frakte varene som skulle til Kongsberg. For å få dette til måtte varene utlosses i Vestfossen. Det måtte anlegges en jernbane knyttet til et overvannshjul som så kunne trekke varene opp til Fiskumvannet over Vestfossen. Den vanligste måten å frakte varer til Kongberg i dag er å ro til Langebro, og derfra kjøre til Kongsberg. Vi har siden ikke hørt mer fra P. C. Ottesen vedrørende denne saken. Vi tilskrev derfor Hr. Sørensen, Horten, og mottok hans svar datert Hortens mekaniske verksted 5. mai, med følgende innhold: «Jeg har mottatt deres brev av 24. april vedrørende vassdragene ved Drammen. Det er nå flere år siden jeg var der oppe, og husker ikke detaljer fra det besøket. Jeg har også lett etter de notatene jeg gjorde etter besøket, men kan nå ikke finne disse. Jeg avgav en erklæring til Konsul Thorne i Drammen om denne saken, og det er mulig å få den nødvendige informasjonen ved å henvende seg til ham.»

Vi fant det ikke hensiktsmessig å forfølge denne saken.

Det er med en spesiell fornøyelse at vi kan berette at vi med posten i dag (2. september) mottok svar fra Handelsforeningen, datert 29. august, og undertegnet

Laur Baardsen og I. Wulfsberg, And. Bjørnstads sekretær.

«Umiddelbart etter å ha mottatt deres skriftelige henvendelse ble Direksjonen innkalt til møte for å diskutere hvorvidt vi var i stand til å besvare de fremsatte spørsmålene nr. 1 og 2, da man innså at det ville være vanskelig å fremskaffe pålitelige opplysninger. For imidlertid å gjøre det som sto i vår makt å gjøre, ble det opprettet en komité av 16 av byens kjøpmenn som alle handler med denslags varer. Direksjonen er glad for å kunne oversende komitéens innberetning, og vil vi understreke at Handelsforeningen ikke ser seg i stand til å fremskaffe mer detaljerte opplysninger.

«I følge Lastdireksjonens regnskap har de følgende kvanta rund last passert Hellefoss eller blitt levert Wendelborgs og Hoens sagbruk:

I året 1848

Passert Hellefoss	50377	tylfter	bjelker
	1417	“	11 tomms tømmer
Wendelborg og Hoen	10190	“	5 tomms bjelker
	1105	“	11 tomms tømmer

I året 1849

Passert Hellefoss	38938	“	bjelker
	1345	“	10 tomms tømmer
Wendelborg og Hoen	5367	“	bjelker
	500	“	11 tomms tømmer

I året 1850

Passert Hellefoss	43151	“	9 tomms bjelker
	779	“	6 tomms tømmer
Wendelborg og Hoen	4648	“	3 tomms bjelker
	542	“	6 tomms tømmer

Mengden skåren last som har passert Hellefoss de tre siste årene er det bare eier av tømmerrennen, Hr. Borger Hoen, som har pålitelige opplysninger om dette. Underskrevne Laurt. Baardsen har avtalt med Borger Hoen at han vil oversende nøyaktige oversikt i denne forbindelse.

Direksjonen må forøvrig beklage at det på grunn av inntrufne omstendigheter, ikke har vært mulig tidligere å besvare henvendelsen.

Handelsforeningen etablerte tidligere en komité som fikk som oppgave å besvare spørsmålene i skrivelsen av 6. februar 1851 fra d'Herrer Goodhall & Reeves. Vi har herved den ære å fremkomme med de opplysningene vi etter beste skjønn har sett oss i stand

til å fremskaffe. (Vist i bilag.) De oppførte kvanta er et gjennomsnitt av innførselen de tre siste årene. Varer ankommet over landeveien er ikke medregnet.

Komitéen har ansett det som umulig å inkludere opplysninger om eksport på månedbasis av rund og skåren last fra byen. Vi er også av den formening at dette er mindre vesentlig. Når det gjelder mengde rund og skåren last som passerer Hellefossen, har Komitéen ingen mulighet til å fremskaffe pålitelige oppgaver. Komitéen bemerker til dette at det virker som om Handelsforeningen ikke hadde forventet at dette spørsmålet skulle bli besvart, da man blandt komitémedlemmene savnet noen med kunnskap om trelastforretninger. Komitéen har derfor etter beste evne søkt å fylle det hverv de er betrodd, selv om det må ansees som meget vanskelig, ja nesten umulig, på en nøyaktig måte og angi mengde varer som sendes fra byen. Komitéen tror allikevel at ved å benytte de opplysningene som var tilgjengelig, at opplysningene som er gitt er tilnærmet riktige.

Brevet fra d'Herrer Goodhall & Reeves tillater vi oss å returnere.

Drammen 22. mars 1851 H.W. Faye, Komitéens formann.

I forbindelse med nevnte brev fra Handelsforeningen tillater vi oss å vedlegge et bilag som viser mengden av forskjellige varesorter som et gjennomsnitt over 3 år.

Vi tilføyer også en oversikt over vannstanden ved Vikersund fra 16. mai til 11. november 1850. Hvis vi på et senere tidspunkt får informasjon av betydning, vil disse umiddelbart bli oversendt. (Informasjon ikke tilgjengelig.)

«Idet vi nu saaledes have afgivet en fullstendig og paalidelig Rapport af alle Breve, Erklæringer og andre Papirer vedkommende det projecterede Canalanlegg, overlade vi herved Sagen i Deres Hænder til videre Fremme,, og tillade os slutligen blot at bevidne Dem og de Herrer, der velvillig overdroge os dette Hverv, vor Erkjendtlighed for den Tillid, der saaledes blev os tildeelt.»

*Vi blive, med megen Agtelse
Deres Ærbødige
(tegned) Goodhall & Reeves*

*Herr Auen Gregersen
Mæhlum*

Bilag: Informasjon mottatt fra Handelsforeningen i Drammen.

<i>Varesort, i tønner hvis ikke annet er angitt</i>	<i>Kvantum vare-sorter i et gjennom-snitt av 3 år</i>	<i>Forbrukt i Drammen og nærmeste omegn</i>	<i>Forbruk ved brenneriene</i>	<i>Landeveis-transport Svelvik og omegn</i>	<i>Kongsberg, Vestfossen med omegn</i>	<i>Over Holsfjorden til det indre av landet.</i>	<i>Over Hokksund til det indre av landet</i>	<i>Tilsammen, tønner hvis ikke annet er angitt</i>
Rug	50742	16000	7500	2000	10000	1500	13742	50742
Byggmalt	51860	2000	7560	1000	7000	16000	18300	51860
Erter	2046	1000		246	400		400	2046
Gryn	866	666		100	100			826
Salt	18640	1500		1500	3000	3500	9140	18640
Sild	5898	1500		300	600	2000	1898	5898
Havre							3000	3000
Brennevin, potter					90000	30000	90000	210000
Kolonial, anufaktur, fødevarer etc. skp					3500	1000	2500	7000

Disse kvanta varer fraktes hovedsakelig i den tiden på året når transporten skjer i båt på elven. Komitéen antar at megden varer som fraktes på vinterføre til innlandet tilsvarer $\frac{1}{4}$ av den mengden som er angitt.

Riktigheten av ovenstående avskrift bekreftes (underskrift) I. Borrelly (?)

Arnt Berget:

Bestefar og barnebarn blåste av Stryken bro

Gamle Stryken bro, hvor ulykken skjedde.

Foto: Arnt Berget

Den 22. mars 1941 skjedde en merkelig ulykke på Snarum. Karl Saastad, mangeårig privatsjåfør for ingeniør Daumann ved Magnesittverket kom fra Vestre Snarum med høyllass som skulle bli fôr til magnesittverkets hester. Det var mye snø, slik at han brukte hest og slede som var påsatt høyvogngrinder for å få med seg mest mulig fôr. Lasset var stort med en skikkelig topp over grindene. Oppå denne satt Karl og hans barnebarn, 4 år gamle Svein Tore Fjellheim, på et pledd. Da de var kommet halvveis over Strykbrua, feide plutselig et voldsomt vindkast sleden inn i rekkverket. Toppen av høylasset med Karl og barnebarnet oppå ble vippt over rekkverket og havna på elveisen.

4-åringen husker fremdeles litt av hendelsen

Dette ble et fall på 12–13 meter, for dette var før oppdemminga i Kaggefoss, slik at elvas vannstand var vinterstid lavere enn i dag. Det var litt snø på elveisen, og på et forunderlig vis havna noe av høylasset under Karl og gutten. Dette dempa fallet og ble nok redningen for de to. Svein Tore slapp helt uskadd fra det og lever i beste velgående på Skollenborg, der han har bygd opp et imponerende tun med gamle tømmerhus. Et fjøs fra Roa og et stabbur fra Kleiva på Snarum hører for øvrig med i samlingen. Han forteller at han husker han lå på elveisen og så opp på brua. Der sto hesten og en mann som var kommet til. Selv om han var uskada, ble han likevel sendt til Drammens sykehus for legesjekk sammen med bestefaren, som ikke slapp like lett fra fallet. Brukne ribbein og vond rygg som plaga ham i ettertid, var resultatet av luftseilasen. Men han fortsatte å utføre sine oppgaver ved Magnesittverket og var blant de utvalgte som ble hedra for over 30 års innsats ved verket ved dettes 40-årsjubileum.

Svein Tore Fjellheim.

Foto: Utlånt av Svein Tore Fjellheim

Karl Saastad.

Foto: Utlånt av Svein Tore Fjellheim

Grethe Hølen:

Livet langs den gamle riksveien fra Stuten til Bålettbakken

Bensinstasjonen YX GEITHUS ligger ved veikrysset Bentsborg, av moinger også kalt Stuten, der veiene rundt Bergsjø (Bæsjø) møtes.

Bentsborg.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

Før vi møter dette krysset, har vi fra vest passert Tomta, med Tangedahls butikk, innen rekkevidde fra fabrikkene litt nord, Stalsberg skole, i sin tid bygda stolthet, to–tre hundre meter ned i gata, og ikke minst, Thorolf Eriksens Vanførehjemmet, nå en saga blott. Slike institusjoner danner gjerne et lite bygdesamfunn.

Thorolf og Emma Eriksen og Vanførehjemmet på Sevalds-jordet, Geithus.

Foto: Buskerud Vanførehjem/Bodil Eriksen

Stalsberg gamle skole.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

Fra øst også et lite senter: Westad Armaturfabrikk – «Armatur'n». Der laget de deler til maskinpistoler av typen «Stengun» under krigen, med ledelsens viten og vilje. Her også Tangeruds kolonial og Mølla. Halvveis til krysset, gamle Stalsberg gård, som muligens i tillegg til Bentsborg også har vært skysstasjon.

I min tid var Hjallen eier, han solgte kuer, og vi, hjemme hos meg, kjøpte et prakt eksempplar av ei telemarksku, «Eva», under krigen. Grisunger var også handelsvare, så jeg tror det var Hjallen som også hver vår kom rundt i bygda og solgte grisunger, muligens i konkurranse med en kar fra Øst-Modum. Og gjett om det var skrik og oppstyr da hver mann tok sin grisunge under armen for å plassere den i den gamle, slitte boligen, eller i nyere villa. Rett før vi når krysset, en noe mer luguber plass, hvor «farende folk» hadde fast leirplass. Navnet tror jeg vi hopper over.

Fra møtet her i Bentsborg starter vi innkjøringa til Gustadhøgda, Steinbru, Åmot. Først må vi minne om at vi står på historisk grunn. Her lå nemlig en av Modums gamle skysstasjoner. Det er vel kjent at dette var et av stedene hvor Hans Nielsen Hauge (1771–1824) i sin tid dreiv oppbyggelsesmøter på begynnelsen av 1800-tallet!

Så, når vi tar veien fatt, på venstre side, en velkjent institusjon i bygda, Ihlen, gamlehjemmet. De som hadde sine arbeidsplasser der, måtte nok tåle harde arbeidsforhold. Fra sikker kilde veit jeg at plassen hvor all klesvask foregikk, var ved Ihlenbekken, litt

mot syd. Her var det bygd opp et slags hus for vask og tørking, mens skylling foregikk ute i bekken. All transport av vask med handkjerre eller hestetransport – kanskje noen som vet.

Da den flotte nye Stalsberg skole med både dusjer og vannklossetter nærmet seg åpning, oppsto et stort problem, hva med VANN? Et lyst hode – eller flere fant løsningen: Ihlenbekken – og noen arbeidsledige karer med hakker og spa'er. Grøft blei gravd fra høyt oppi Ihlenkleiva, og vann ordna seg.

Men Ihlenbekken var også til glede og nytte for området unger. Vaskeplassen blei badekulp, og bekken var raus med å ordne den herligste dusj, «Spruten», fra litt høyere oppe. Deres friområde ellers var «i Moen» (nåværende Eikeriveien). Samme kilde som også har stått meg bi i flere tilfeller.

Eika ved Ihlen.

Foto: Asbjørn Lind

På Ihlen bodde i en periode flere «kjendiser»: I gata så vi: «Gulaker» og «'n Kristian på Ihlen», og «'n Wilhelm». Gulaker stor og 'n Kristian og 'n Wilhelm små. Gulaker gikk «ærend» til Tangerud («butikken» ved «Armatu'r'n»), hver dag med kjerra si. Så fikk han en prat med gutta på Armatu'r'n i spisepausa, og kikka litt på fotballen på sletta. Gutta pleide å kjøpe vimpler til ham når de var på lengre turer – pynt til stengene på kjerra. Han hadde også sine faste turer til posthuset, som den gangen holdt hus på Geithus stasjon. Underveis møttes han med området unger, og de har fortalt at på gode dager hendte det de fikk en runde i kjerra hans.

Gulakers store opplevelser var nok med «Book'n», Jens Book-Jenssen. I helt gamle dager møtte han Book'n på stasjon' og bar kofferten til Furumo, men vennskapet gikk lenger. De møttes også i nyere tid, han med blomster, syrinbukett visst nok. Sammen med et par venner av oss var han buden til revy på

Chat Noir, og ut å spise – og oppførte seg perfekt – som en herre!

Han Kristian hadde kvernkall i bekken, noe han var svært interessert i og stolt av. Når klokka hadde ringt ut på Stalsberg, sto han gjerne klar for å vise vidunderet til unga. Hos nabo'n på andre sida av gata befant det seg en gyngestol, og det var en av Kristians gleder å få ta en tur på den. Han var også fisker på sin hals. Han dro abbor ved Tomtalandet og hadde teiner i vika ved Hjallen. Og han Kristian, i skyggelue og lang frakk, GIKK på kino, søndag og onsdag på Folkets Hus i Åmot, og torsdag på Folkvang i Geithus. HAN kunne vi stille klokka etter!

Han Wilhelm var mester på spark. Han fôr over Steinbru som en løgnild. Ellers var han ikke så mye å se til.

Den gamle Eika på Ihlen grunn er vel verdt å merke seg. Kan dessverre ikke tidfestes, foreløpig! I en periode var Modum Sparebank, ganske nystarta på midten av 1800-tallet, å finne på Ihlen med «kontortid» en dag i måneden! Denne tjenesten var stadig på flyttefot i oppstarten, og Ihlen fulgte etter Gustad Gård.

Nå har det foregått et stort arbeid med å få til en minnepark ved Eika med byste av Thorolf Eriksen, vanførelagets grunnlegger. Sommeren 2017 blei parken åpnet «med brask og bram».

Vi passerer Fosnæssaga, som visst nok spikra lemmer til tyskerbrakker under krigen, og så på høyre side: Gamleskolen (Stalsberg), som blei nedlagt i 1923, men som blei tatt i bruk igjen under krigen, da Arbeids-Tjenesten inntok nyskolen. Her tar også en vei av som fører opp til boområde Kalaker. Her ligger hjemstedet til Sverre Emil Narvesen, en av våre krigshelter, som omkom under annen verdenskrig. Tildelt St. Olavsmedaljen med ekegren.

Vel oppe Plassebakken, – Wærsteds gartneri, Kalakerplassen.

Her på venstre side, Holsrud (Hørsru') gård, eier Fosnæs. (Nå Daljit gartneri.) Selve gården har også ny eier. Dette var hjemstedet til Torger Fosnæs, som deltok i kampene i Haugsbygd i april 1940. Min bror, venn av Torger, var også med der. Torger blei sår og bragt til sykehus, mens min bror var blant dem som blei tatt til fange og satt i tysk fangenskap på Lillehammer ei tid.

Ihlen og Fosnæssaga.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

Herfra regnes vel Sakseborg. Videre på høyre side passert Kalakerplassen tar veien av til et nyere bo-område langs Industriveien. Her ved oppkjørselen, ligger huset som var hjemmet til Bjørg Noreng. Hun omkom under annen verdenskrig på Tinnsjøen, den 20. februar 1944, ved sprengning av båten som skulle frakte tungtvann til Tyskland. Denne datoen sitter, for på denne datoen ett år før gjorde mor, far og jeg samme reisen.

Så, litt lenger opp i gata: Høyre side, smia til Fjeld. Gunvor, datter av smed Fjeld, har fortalt at faren kjøpte ei ganske stor tomt av Daniel Westad og solgte til flere naboer. I skjøtene sto bl.a. at: «– der var ikke lov til å danse eller å nyte alkohol.» Her, i motsetning til de fleste, hadde de vann på gården, fra eget vannverk via bekken mellom Gustadbakken og Gustad gård, Gustadbekken.

Vis-à-vis smia til Fjeld lå gamle ærverdige Gustadbakken. Her var hovedlandsrenn i 1915 med besøk av kong Haakon! «Gråten» og «Merra-pinna», en bakke på hver side, nå er alt gjengrodd. Minst en av disse var hoppbakke for ungene. Den største hendelsen der, var nok da 'n Egil falt og brakk BEGGE BEINA! Under krigen var skirenn, som så mye annet, forbudt, men løsningen var å ha startnummeret i lomma.

Gustadbakken 1916.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

På toppen langs gata, opp Gustadbakken, også benevnelse på bakken langs gata, – på høyre side, i villa'n «Thorshavn» bor 'a Tora Topp (Holo), virkelig en kjendis, eller skal vi kanskje si rett og slett original, en av de gamle, gode. Vi bør nok gå noe tilbake og se litt på Toras fortid. Hun var født og oppvokst på en av gårdene oppunder åsen på Holo. De var to søstre, rake motsetninger. Søster'n Anna var hardtarbeidende bondekone, husmor og mor til åtte unger, hvorav seks vokste opp. Om Tora kan en vel si at hun levde et annerledes og langt mer spennende liv.

At Tora var tidlig spesiell og kreativ har vi ei lita «perle» på fra hun bodde på Holo. I full fart kom hun en dag innom ei venninne for å låne svart skokrem.

Gustadhøgda.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

Hva i all verden dreiv hu' med? Jo, klinte skokrem på en stor hvit flekk som stemte med hølet på strømpeleggen. Klar for turen videre!

Tora blei den stolte eier av Åmot Hospits – alias «Toppen». Ikke rart at hun kledde seg som ei dame, i sko med offisershæler, sid kåpe som svingte og vidbremma hatt med papirroser på. Etter mellomlanding som blir litt diffus, da en kilde mener at hun havna på Haug på Vestsida, en annen mener at det kanskje blei Geithus, Lien eller Eggum. Om dette veit kanskje noen gamle geithusinger ett eller annet. For oss nålevende er det som eier av Torshavn hun huskes.

Vi husker henne langs gata, pynta «til trengsel». I handa stor, grå pappeske med tom rundt fylt med papirroser for salg. Hun drev visst også med høns, for etter ei togulykke på Døvikbrua hørte vi etterpå at hun hadde fått knust egga sine, ellers var alt bra, men det stemte nok ikke helt, for hun var nokså hardt kvesta, så folk trodde visst ikke hun ville greie seg. «Men der tok de feil,» sa Tora. Hun hadde visstnok «herrefølge» ved denne anledningen, men om han tidde visst historien helt. Det er i det hele tatt ingen ting offisielt å finne «på prent» om denne ulykka! Kun noen gamle avisutklipp. I ettertid gikk det ord om at Tora skulle ha sagt: «Toget skulle da ikke ha stoppa bare for min skyld.»

Et annet utsagn, som viser tydelig Toras sans for humor: Fra Tora etter legebesøk for et vondt bein: «Trur du ikke han ville se på begge beina – og jeg hadde bare vaska det ene».

Når det gjaldt hønsehold, stemte mye, for det er fortalt at en flokk med guttunger var hyra for å BÆRE takstein som hun hadde fått gratis fra en av gårdene på Holo. Bygging av husvære til dyra var på gang, muligens kalkun i tillegg til høns. Belønning: EGG. Fra en annen kilde nok et bevis på hønseholdet. Ved besøk med tanta hos Tora ble de alltid servert eggedosis!

Når det gjelder navnet «Topp» har jeg egentlig gått ut i fra at det var Torshavn, på toppen av Gustadbakken, som var grunnen, men det var nok Åmot Hospits som ga henne navnet.

Vi går til motsatt side av gata, flotte Gustad gård, nå flott, nyrestaurert. Før Ihlen var det her Modum Sparebank hadde møte engang i måneden, som før nevnt.

Gustad gård.

Foto: Asbjørn Lind

Som neste attraksjon lå den ikke fullt så flotte kiosken til Ludvigsen. Fra venstre her, fra Øståsen, kryssa tømmertransporten fra skauen med hest og slede ned nåværende Furuveien til Skalstad og videre til opplag i lunner ved Drammenselva i vente på fløting til papirfabrikkene nedover langs elva.

Langs denne veien lå det flere gårdsbruk, og ved elva var det vaskeplass for dem som ikke hadde muligheten hjemme, eller nærmere hjemme. «Turner'n», ungas tumleplass, med muligheter for lek og spill, lå også her nede.

I noe nyere tid i Moen som før var leikeplass, ble fotballbanen til «Sakseborg Fotballklubb anlagt. Han Egil rådde med kontorarbe' og de andre snekra mål, skaffa trillebårer med sagflis til merking, og andre forberedelser for å ha alt i topp stand til gutta møttes, bl.a. «Katfos United» og «Bayarn Steinbru». Det gikk nok til tider ganske hardt for seg, for i en kamp mellom sistnevnte og hjemmelaget måtte Tore, målmann, til dokter'n for å bandasjere tre ribbein. Men Sakseborg Fotballklubb kunne rose seg med «fotballaget som aldri har tapt en kamp»!

Her – rett opp for «røret» (undergangen), lå Småbrukerlaget, forsamlingslokale. Ved et styremøte ble det diskutert å kjøpe inn et noe nymotens utstyr for utleie til medlemmene – en støvsuger. Forslaget gikk igjennom, og for kanskje en tioring i leie gikk støvsuger'n på omgang! Her lå også «Lund», ungas plass for fritidssysler.

Mere seriøst, lenger nede på Nedre Skalstad, grunnla Modum Sparebank sin første virksomhet. Det første formannskapsmøtet i Modum ble holdt på Enger gård i Åmot 16. september 1837. Det ble holdt valg, og Auen Gregersen ble valgt til ordfører og viseordfører ble Johan Darjes.

Den 8. mai 1838 på formannskapsmøte på Nedre Skalstad ble tanken om en bank reist av Nils Wiger-sund. Den 9. april 1840 hadde kommunebestyrelsen (kommunestyret) møte på Mælum gård, og da kunne ordfører legge frem et forslag.

Konstituerende møte ble holdt på Skalstad den 22. januar 1841, og bankens virksomhet begynte på Nymoens skole på Haugfoss den 27. februar 1841. I de følgende årene flyttet bankstedet mange ganger, men i 1857 ble det vedtatt å holde møter bare ett sted i bygda. Gustad gård ble valgt. Senere flyttet bankmøtene til Ihlen. Fra 1886 ble det igjen to banksteder: Skysstasjonen i Strandgata og Krona Hotel i Vikersund, én dag på hvert sted.

En alvorlig togulykke fant sted i området den 10. oktober 1935. Her går jernbanen og elva parallelt nord-syd. Jeg husker – tre år gammel – mors stemme: «Ta med dere ungen», og at to av søskenene mine reiv meg opp av senga og nærmest dro meg bortover Fardalsletta, og det neste, at en eller annen som skrek noe sånt som: «en har brekt armen og en har brekt beinet». Toget hadde kjørt inn i et jordras forårsaket av regnvær. Det gikk så galt at to mennesker omkom: lokfører Trondsen og fyrbøter Warlo.

Tilbake til storveien, passert noen hus, så er vi nesten på Gladbakk, men først Gulliksens bakeri og konditori, solgte også godteri og litt is av og til! Gladbakk, og vi ser Wassends flotte gård på Holo på venstre side. Synes Gladbakk er et fint navn,

Eiendommen Holo, Gustadhøgda.

Foto: Asbjørn Lind

men har i nyere tid fått vite at navnet også kan ha vært «Galgebakktoppen», noe helt annet!

Jeg tar videre utgangspunkt i Gladbakk, på flere områder skillet mellom Geithus og Åmot, spesielt arbeidsplasser. Naturlig nok hadde de fleste som bodde nord for Gladbakk arbeidsplassene sine nordover, hvor vi den gangen hadde flere store fabrikker, etter datidens målestokk, mens de mot sør sogna til Åmot, og Embretsfos, hvor de fleste i dette området hadde sin arbeidsdag.

Men så, tilbake til Gustadveien, og vi tar den gamle riksveien sydover. Første hus på høyre hand utgjør Jørgensens kjøttbutikk, med slakteri i bakgården. Neste innkjøring gikk til det lille lokalet til Frelsesarméen. «Ta med mat og kopp og ti øre», var innbydelsen til Barnemøte' på søndag ettermiddag. Regine Sæter spilte gitar og vi sang. Her lå også i

«forna da'r» forsamlingshuset Samfunnet, som i min tid bare var en gammel steinmur!

En litt spesiell opplevelse hadde vi nettopp etter et slikt barnemøte, uten tilknytning for øvrig. Da mor, som dreiv kiosk på Steinbru, hadde sitt første besøk der den påfølgende mandag morgen, var et vindu knust, og det meste av den lille beholdningen borte, pluss min «Bergans rumpetaske» som var blitt liggende igjen etter min hjemkomst fra «barnemøtet» dagen før. Den var naturligvis benyttet til å frakte tyvegods i. Dette var ei hending helt utenom det vanlige!

Så tilbake og litt om «Samfunnet». Der var det fest om helga med musikk og dans, og noe skåling og knuffing var vel ikke til å unngå. Det kunne vel til tider gå vel hardt for seg, med real slåssing med bare never.

Selvopplevd, fått fortalt: En lørdag som kranglinga begynte å utarte, var det noen som skjønnte at det bar galt av sted, og fortelleren blei bedt om å hente (la oss kalle ham) «ordensvernet». Han var en røslig kar som det sto respekt av. Han var naturligvis lutter øre, slengte på seg klærne, og det bar tilbake til «Samfunnet». I mellomtida hadde en hel flokk kommet godt i gang på dansegolvet. Vel fremme tok «ordensvernet» veien opp på galleriet, og hoppa, og havnet midt i flokken. Ganske snart var det fred og fordragelighet og festen kunne fortsette. (Dette var nok så tidlig som først på 1900-tallet.)

En annen litt artig historie fra samme sted. En nabo til festen syntes nok det var tidlig å ta kvelden, så han inviterte til «nachspiel» som det heter i våre dager, og ville gjerne spille for folk. Ja, ja – det viste seg at han slo stortromme!

I følge 1. mai-tradisjoner i Modum, må vi jo etter hvert forstå at området rundt Gustadhøyda – Skalstad virkelig må ha vært et senter i gamle dager, for det står også i historien fra 1912: «1. mai-markeringen i Modum: Tog fra Geithus 800 deltakere, tog fra Strandgata, 700 deltakere, møttes på Skalstad hvor Hornsrud holdt talen for dagen. Hovedkrav: 8 timers arbeidsdag.»

Apropos «Sentrum på Gustadhøyda»: Den siste tida storesøstera mi Gerd levde, snakka vi mye om gamle dager. En dag kom jeg plutselig på: «Hvordan møttes du og Viktor (svoger)?» – og tenk for et overraskende svar: «På Gladbakk!» – Så har det kommet meg for øre at det samme skjedde med flere av Gerds venninner. Kanskje både Kirsten og Elsa. Her er vi i tredveåra.

På vei ned Gustadveien krysser vi nok en vannkilde – Holobekken kommer fra Holotjern. Til høyre ser vi en pen, velholdt enebolig, Gustadveien 10, der Modum Samvirkelag i sin tid oppførte bygget til en av sine avdelinger. Denne blei etter brann' gjenreist der Gustadveien møter Eikerveien. Før vi runder Åsterudsvingen, – i nr. 8 var Sveins og mitt første hjem.

Før vi starter ned Pettersbakken går Heggveien opp til venstre mot åsen og ved gamleveien sydover lå ikke mindre enn tre skibakker: «Karoliner'n» for de

mindre, «Holobakken», alias «Muggerudbakken», for litt større og – sjølv stoltheten – Mælumbakken. Denne bakken fikk dessverre ikke noe langt liv. Den blei åpnet noen år før krigen.

Mehlumbakken.

Foto:
Modum kommunes
fotoarkiv

Langs samme veien under åsen, lå også mange gårdsbruk/småbruk helt fra Gladbakk og til Åmot. Et av disse tilhørte Johan Bødtker, og det indikerer vel at vi en gang hadde bødtker på Steinbru. Her lå også «Lokkasletta» – Steinbruguttas fotballbane.

Ned igjen til Gustadveien: Ned Pettersbakken og vi er på Eikerveien, – nå nedkjøring til motorveien. Herfra regner jeg Gamle Steinbru. Første sidevei på venstre hand, Pilveien 1, var egentlig Modum Samvirkelags avdeling som blei bygd opp igjen her etter brannen på Gustahøgda. Det blei drevet ei kort stund. På høyre hånd: Midtskogen – Mads og Margrete, et pent gårdsbruk med bygninger for mange muligheter, hest og ku, kornproduksjon, stabbur, bryggerhus med bakerovn. Det som fasinerte meg var den koselige peisen på kjøkkenet. Det hørte ganske stort område med til gården, i utstrekning

Midtskogen.

Foto: Asbjørn Lind

nord til nåværende avkjøring til motorveien, og syd til Gunnarsonhuset, Eikerveien, (en av Embretsfos' funksjonærboliger), mot vest helt ned til jernbanen/

Funksjonærbolig på Steinbru.

Foto: Asbjørn Lind

og elva? Her, på vei til badeplassen ved Drammenselva, lå ei fin grasslette som stod til disposisjon for oss ungene.

Så fortsetter vi, «Gamle Steinbru», med Fardals butikker. På venstre (Buskerudveien 30), kolonialbutikk med spennende utvalg for oss unga: litt gaveartikler og leiker m.m. På motsatt side: Jernvareforretning. Fardal drev også drosjevirkksomhet/sykebiltransport, m/syke«køry» for den syke. Og her var Steinbrus bensinpumpe – ESSO! Fem kroner liter'n!

Litt lenger bort i gata Nævra – Hagen – endte opp som Samvirkelaget. Steinbru hadde to telefoner: Fardal og Nævra. Herfra gikk det ut beskjed når det en sjelden gang var «telefon til noen», og der var jo eneste stedet vi kunne ringe ut. Nævrast hadde spesielt rom for kjøtt og fisk! Litt kjøligere! Tror der var marmordisk, i alle fall HVIT! Her stod også telefonplassert så en fikk i alle fall stå aleine. Damene på sentralen hadde visst nok full kontroll blei det ofte spøka med!

Fardals butikk.

Foto: Grethe Hølen

Og vi er midt i området hvor Embretsfos, mot vest, hadde sine boliger. Dette var nærmest et lite samfunn for seg sjøl med et spesielt godt naboforhold. Folk hadde en lett omgangsform og sto hverandre bi med små og litt større tjenester. (Om Gamle Steinbru skrevet i *Gamle Modum* 2014). Her lå Johnsens kiosk med uteplass og et bord og noen få sitteplasser ute og inne. Der var faktisk også et kulespill inne og på femtallet blei det spilt badminton på sletta bak kiosken. Kiosken blei drevet av mora mi, så her hadde jeg min første jobb, etter barnepikejobb.

Kiosken på Steinbru.

Foto: Privat

Vareutvalget var ganske begrensa, men krava var ikke større: Han William kjørte kaker fra Ormåsen i Åmot, sukkerkaker og wienerbrød, brus fra Aass, Drammen, stor brus, 50 øre, liten 30 øre, selters 45 øre. Sjokolade fra Freia og Bergene, Oslo. Representanter fra sjoladefabrikkene kom på besøk inne i stua og åpna kofferten med all verdens herligheter, syntes jeg da. Så var det å velge varene med omhu, for salg!!

I begynnelsen fikk vi hjemmelaget is. Hver søndag morgen, to bøtter med knuste isblokker fra Bergsjø, oppbevart i sagflisbinger rundt om i bygda, en beholder midt i bøtta med fløte, egg og sukker, og så til med håndsveiva. Is kun på søndager! Etter hvert kom Drammensis og fryseboks med tørris. Ispinne med sjokoladetrekk: 30 øre.

Skrått over veien hadde 'a Maren (Kristensen) et lite utsalg i kjelleretasjen. Det mest bemerkelsesverdige i den forbindelsen er at 7. mai 1945 om kvelden sto plutselig en radio på full guffe i det ene kjellervinduet! Var butikken bare en dekkoperasjon skal tro?

Dette var bebyggelsen mot vest. Mot øst bodde de som hadde skaffet seg private boliger, og gårdsbruka opp mot åsen. Her lå Woldsletta – meget populær plass for å slå ball! Ellers leika vi i gata og stort sett alle steder.

Fra åsen kom to tømmerveier, én fra (nå) Poppelveien – (noen meter lenger syd den gangen) – én fra Holoveien. Disse kryssa gata og fortsatte på hver sin side av kiosken og møttes mellom de to store Embretsfosboligene, før de satte kursen mot elva hvor det skulle lagres i lunner.

Nest før vi krysser Steinbrubekken og tar av til høyre ved Steinbrustupet, passerer vi Peder skomaker. Her går navnet «Steinbru» igjen i flere sammenhenger, så derfra stedsnavnet Steinbru må en tro, eller omvendt. Her bodde en gammel mann som het gamle-Per, som vi hadde veldig respekt for. Var det for det han var annerledes tro? Kan vel svare «ja» Han hadde et trebein, noe som han bar synlig! Og så var han nok noe sinna! Parallelt med en vei opp til venstre mot Storberget lå ei lita slette, akkurat passe

for å slå ball, og med ei fin fjellkule for tilskuere. (Nettopp i disse dager sprenges deler av denne bort for ny vannledning fra Steinbru og sydoover.) Veien her fører videre til Storberget, et sted for leik om sommer'n og ski om vinter'n, vidare mot åsen. Nå er det byggefelt der. En vei/sti tar også av til høyre mot Embretsfosboligene og elva. Kan vel tyde på at dette også har vært en tømmervei?

Vi følger Østre Embretsfosvei, tidligere Steinbrubakken, hvor det har ligget flere husmannsplasser under Mælum. Ved Steinbrustupet «Hannas stue», i Svingen «Andreas stue», og «Skauen» på høyre side ved Skaustupet, bebodd av folk og dyr. Opp bakken på venstre side, lå «Brandsrud». Her tror jeg det bodde en gammel ungkar.

A propos Hanna: Hun var litt av en original. I dag kunne hun uten tvil vært forfatterinne. Hun var ikke snauere enn at hun skrev til flere høye herrer. Direktøren for Union fikk sitt, og øverste tyske offiserer under krigen fikk høre Hannas mening. Hun forlangte bl.a. deres «tre høyeste herrers hoder på et fat», herrene var visst også nevnt ved navn! En del naboer fikk høre fra Hanna, og Steinbrus unger fikk skrevet i minnebøkene sine. Hun mente sjøl at hun var, i alle fall medeier, i både Embretsfos fabrikk og Mælum gård. Hun ville derfor ha et ord med i laget når boliger skulle leies ut. Svein og jeg fikk etter å ha installert oss i Embretsfos' bolig Gustadveien 8, instruks om flytting. Ordenen lød: «For dere har jeg reservert Bilitt» – (Eikerveien) også en av Mælums husmannsplasser må en tro.

«Andrea i Svingen» var derimot en stillferdig type, men hun hadde nok stadig et øye for unga som kjørte ut i den skarpe svingen i Steinbrubakken når spark- og kjelkeføret var på topp. Min søster Gerd gjorde reisa på sykkel, og Andrea var på pletten.

I Skauen blei det drevet med dyr i alle fall til på 70-tallet. De hadde høns, solgte egg, og de hadde hane, noe som førte til at to småjenter blei henvist dit

Skauen.

Foto:
Modum
kommunes
fotoarkiv

da de ville klekke ut kyllinger. Hjemme var de blitt fortalt hvorfor butikkens egg ikke var brukbare, så etter mye fnising klarte de til slutt å framføre ærendet sitt.

Mælum hadde også flere husmannsplasser oppunder «skauen»: Mælumhaugen, Laupet og Bergom,

og nederst på Steinbru, Løv'huset?, som i vår tid tilhørte Embretsfos.

Mælum er storgård, er jo fredet! – ganske utilnærmelig. For oss ungene sto i alle år Wister som eier, skjønt han var «bare» forpakter. Både han og kona var utrolig populært vertskap, så når potetpelling sto for døra, ville alle til Wister. Der blei vi traktert ved langbordet i stua. Maten var som en drøm. Store fine brødsiver, smør og godt pålegg. Middag med kjøtt, saus og poteter. Mine år som potetpeller var jo midt under svarteste krigsåra. Mælum gård har vært delt i to i vår tid, gården og skogområder.

På venstre side langs Tandbergsletta lå flere boliger på tomter bygsla under Mælum. Årsavgift: kr 20,- . I et lite hefte fikk bestefar, som en av bygslern, kvittering for hver betaling. Mange penger den gangen! Langs denne sletta var det noe spennende som førte til at vi skol'unger av og til glemte tid og sted: Ei grøft full av grønnske, froskeegg og etter hvert rumpetroll.

Mye av Steinbru hadde også antagelig tilhørt Mælum, men var solgt til Embretsfos og private for boligbygging.

Lengst syd på Tandbergsletta: Tømmerveien fra Øståsen med lass fulgte gata sydoover forbi «Smeden», Embretsfos' funksjonærbolig, og vidare mot fabrikk og elva.

Siste husmannsplassen langs veien: Bakken, nå Bakkeløkka og litt mot øst, Bilitt, som Hanna hadde reservert for oss, og en plass hvor kontorsjef Diesen bodde som pensjonist. Jeg har dessverre ikke oversikt over husmannsplassene, så mye derom er fra folke-munne. På motsatt side av Bakken, Sarasten, kontorsjefens bolig, og så veien ned til Embretsfos Fabrikker og Drammenselva. Skulle gjerne visst mer om husmannsplassene.

Embretsfos holdt flere hundre mann i arbeid, og noen få kvinner. Da jeg var ansatt på lønningskontoret, i 50–60-åra, hadde vi 3–400 på lønningslista.

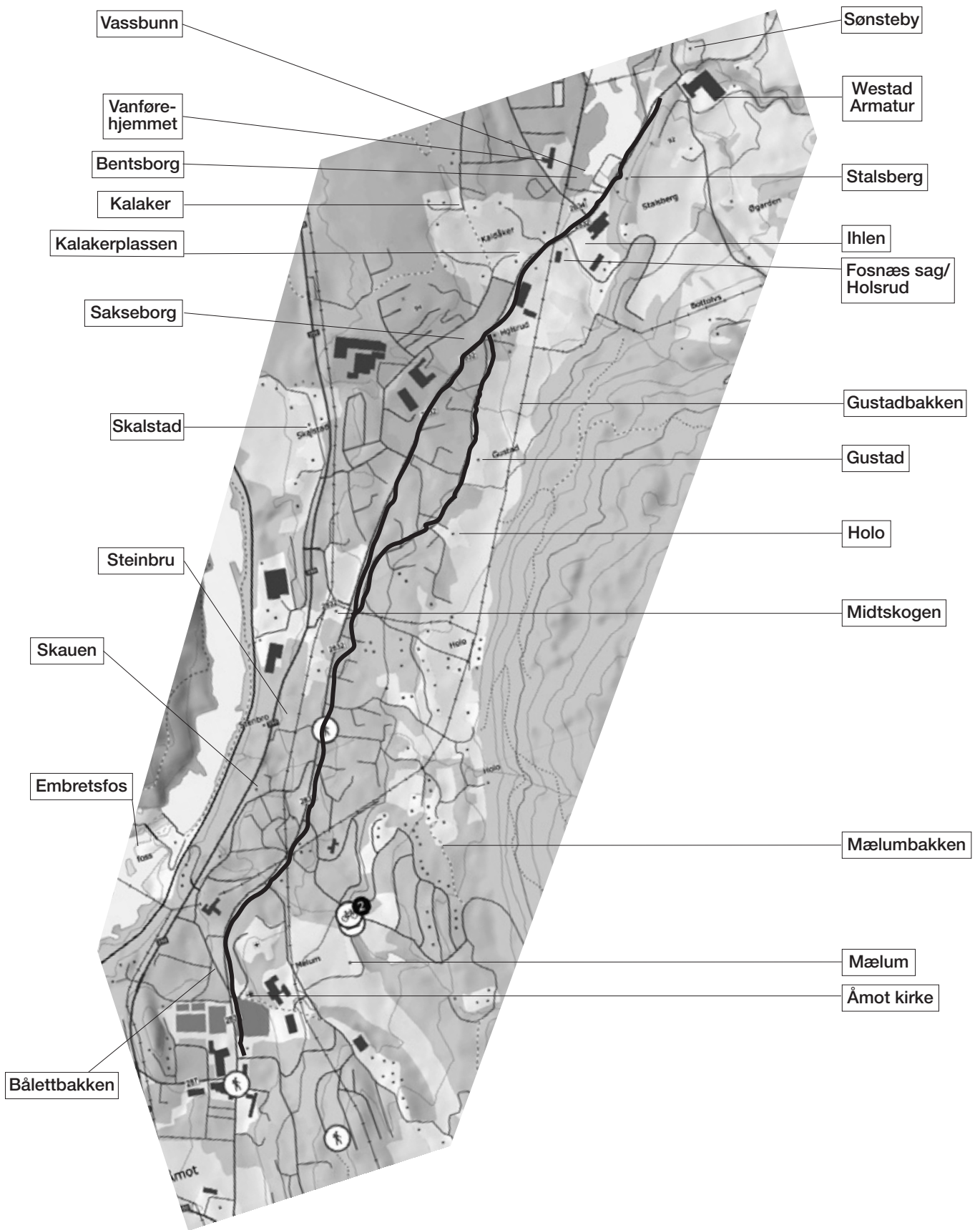
Alle tømmerveiene viser vel tydelig hvor viktig papirindustrien har vært for bygda vår!

Før vi starter på Bålettbakken, passerte vi vanntroa, en stor, lagga trebutt som fyltes med vann fra et rør fra ei underjordisk olle. Hyppige besøk av tørste dyr og mennesker, nesten daglig stopp på skoleveien. Vel oppe bakken, der ligger Åmot kirke der Åmot Kapell lå – og Åmot sentrum foran oss!

Åmot kapell 1907.

Foto: Modum kommunes fotoarkiv

Kart hentet fra ut.no

ISBN 9788299983778

9 788299 983778 >